

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DEVRİNDE EREĞLİ ŞEHİRİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mustafa ÇELİK

Niğde
Aralık, 2022

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DEVRİNDE EREĞLİ ŞEHİRİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mustafa ÇELİK

Danışman : Prof. Dr. Nevzat TOPAL

Üye :Doç.Dr. Gülin ÖZTÜRK

Üye :Doç.Dr. Kürşat KOÇAK

Niğde
Aralık, 2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Ereğli Şehri” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde, tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterilip çalışmanın içinde kullanıldıkları ve bunlara atıf yapıldığını belirtir bunu onurumla doğrularım.
16.12.2022

Mustafa ÇELİK

Niğde, 2022

ÖNSÖZ

Selçuklular Dönemine ait Türk Tarihi üzerine yazılar yazan araştırmacılar genellikle siyasi tarih üzerine yoğunlaşmışlardır. Şehir tarihleri hakkında yakın zamanlara kadar fazla çalışmalar yapılmamış olup, son zamanlarda şehir tarihleri üzerinde çalışmalar oldukça yoğunlaşmıştır. Selçuklular ve Beylikler döneminde Konya, Kayseri, Sivas, Aksaray gibi şehirleri inceleyen araştırmalar yapılmıştır. Eski çağlardan bu yana yerleşim yeri olan, Anadolu coğrafyasında ticari ve askeri yolların mühim bir intikal noktasında bulunan Ereğli'nin incelenmesi bu bakımdan zorunluluk haline gelmiştir.

Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Ereğli tezini hazırlama amaçlarımdan biri Ereğli'nin bu dönemdeki tarihine bir katkı sunmaktır. Kadim zamanlardan beri yerleşim yeri olma özelliğini taşıyan Ereğli birçok uygarlık ve medeniyete evsahipliği yapmış buralardan aldığı kültürel birikimini tarihten aldığı sorumluluk ile günümüze kadar taşımıştır.

İsmi Heraklius'tan alan şehir, Hristiyanlık döneminde önemli bir dini merkez konumunda bulunmuş olup, tarihsel süreç içerisinde çoğu kez el değiştiresede gelişim çağları sürekli olarak devam etmiştir. Hem Selçuklular hem de Karamanoğulları döneminde askeri, ticari bakımdan önemli bir şehir olan Ereğli, Osmanlı Devleti zamanında da bu özelliğini korumuş ve sürdürmüştür.

Geleceğe kültürel bir miras olarak bırakılan Ereğli, taşıdığı sorumluluğuda yüzyıllar boyunca devam ettirecektir. Tezimi hazırlarken makaleler, kitaplar, tezler, taranmış olup, tezimin her safasında yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Nevzat TOPAL hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa ÇELİK

Niğde 2022

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DÖNEMİNDE EREĞLİ ŞEHİRİ

ÇELİK, Mustafa
Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof.Dr. Nevzat TOPAL
Aralık 2022, 93 Sayfa

Çalışmamız, Türkiye Selçukluları ve Beylikler Dönemi Ereğli konusunu kapsamakta olup, giriş, dört bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Giriş bölümünde konunun ana hatları ele alınmıştır.

Birinci bölümünde, Ereğli'nin konumu, isminin kaynağı ve tarihsel dönemlerde geçirdiği aşamalar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, Ereğli'nin fiziki yapısına, şehrin genel görünümüne, mahallelerine, meydan'a, kalelere, sanat ve ticaret yerlerine değinilmiş olup, bağ ve bahçe kesimleri de bunlarla birlikte değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, şehirdeki vakıf kurumları ve mimari eserler ana başlık olarak ele alınmış olup, dini kurumları incelerken cami ve mescitler değerlendirilmiştir. Ayrıca, öğretim kurumları, sağlık kurumları, hamamlar, sosyal ve dayanışma kurumları, tekke ve zaviyeler, köprüler ve türbelerde bu bölümde ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, şehrin demografik durumu ve ekonomik durumu ele alınmıştır. Demografik durumunda Ereğli'nin o dönemdeki nüfus yapısı üzerinde durulmuştur. Ekonomik yapısı ele alınırken dönemde yetişen ürünler değerlendirilmiştir. Türkiye Selçukluları ve Beylikler döneminde Ereğli'nin yönetim şekli değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise tezin kısaca değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ereğli, Karamanoğulları, Selçuklu. Beylikler.

ABSTRACT
MASTER THESIS

EREĞLİ CITY IN THE PERIOD OF TURKISH SELJUKS AND PRINCIPALITIES

ÇELİK Mustafa
Department of History
History Administration Supervisor: Associate Professor Nevzat TOPAL
December 2022, 93 Page

Our study covers the subject of Ereğli in the Period of Turkish Seljuks and Principalities and consists of an introduction, four chapters and a conclusion. In the introduction, the main lines of the subject are discussed.

In the first part, the location of Ereğli, the source of its name and the stages it went through in historical periods were tried to be evaluated.

In the second part, the physical structure of Ereğli, the general appearance of the city, its neighborhoods, the square, the Castles, art and Trade places were mentioned, and the Vineyard and Garden sections were evaluated together with them.

In the third chapter, the foundation institutions and architectural works in the city are handled as the main title, and mosques and masjids are evaluated while examining the religious institutions. In addition, educational institutions, health institutions, baths, social and solidarity institutions, lodges and zawiyas, bridges and tombs are discussed in this section.

In the fourth chapter, the demographic and economic situation of the city are discussed. In its demographic situation, the population structure, the products grown in the period were evaluated.

In the fifth chapter, the management style of Ereğli in the period of Turkish Seljuks and Principalities has been evaluated.

In the conclusion part, a brief evaluation of the thesis is made.

Keywords: Ereğli, Karamanoğulları, Seljuks

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
ONAY SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	viii
KAYNAKLAR.....	ix
I-SİKKELER.....	ix
III-VAKFİYELER.....	x
V-COĞRAFİ ESERLER.....	xiv
VI-MEKTUPLAR.....	xiv
VII-SEYAHATNAMELER.....	xiv
VIII-EDEBİ ESERLER.....	xvi
IX-MENAKIBNAMELER.....	xvi
X-RESMİ VESİKALAR.....	xvi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
EREĞLİ'NİN KONUMU, İSMİNİN MENŞEİ, TARİHÇE VE KURULUŞU.....	3
1. Şehrin Coğrafi Konumu.....	3
2. Ereğli Şehrinin İsmiinin Menşei.....	5
3. Ereğli Şehrinin Kuruluşu.....	7
4. Tarihsel Dönemlere Göre Ereğli Şehrinin Tarihçesi.....	9
4.1. Eski Çağlarda Ereğli Şehri.....	9
4.2. Roma ve Bizans Döneminde Ereğli Şehri.....	13
4.3. Arap Akınları Sırasında Ereğli Şehri.....	14
4.4. Selçuklular Döneminde Ereğli Şehri.....	15
4.5. Karamanoğulları ve Beylikler Döneminde Ereğli Şehri.....	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	23
ŞEHRİN FİZİKİ YAPISI.....	23
1. ŞEHRİN GENEL GÖRÜNÜMÜ.....	23
2. MAHALLELER.....	24
3. MEYDAN.....	27
4. KALE.....	27

4.1. Ereğli Kalesi	29
4.2. Divle Kalesi	30
4.3. Mindos Kalesi	31
4.4. İvriz Kalesi	31
4.5. İki Delikli Kale	32
4.6. Karahisar Kalesi	32
4.7. Tond Kalesi	32
4.8. Asar Taşı Kalesi	32
4.9. Gâvur Kalesi	32
4.10. Buğdaylı Kalesi	33
4.11. Polat Kalesi	33
4.12. Kutören Kalesi	33
4.13. Gölören Kalesi	33
5. SANAT VE TİCARET YERLERİ	33
5.1. Bedesten	33
6. BAĞ-BAHÇE	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	35
VAKIF KURUMU VE MİMARİ ESERLER	35
1. DİNİ KURUMLAR	36
1.1. CAMİ	36
1.1.1. Ulu (Ereğli) Cami	37
1.1.2. İvriz (Aydıncık) Cami	38
1.1.3. Şeyh Şihab-üd Din Makbûl Cami	39
2. MESCİD	40
2.1. İvriz Mescidi	41
2. ÖĞRETİM KURUMLARI	41
2.1. İLKÖĞRETİM	41
2.2. MEDRESELER	41
2.2.1. Ereğli Medresesi	43
3. SAĞLIK KURUMLARI	43
3.1. HAMAMLAR	43
3.1.1. Roma Hamamı	44
3.1.2. Ereğli Eski (Şifa) Hamamı	44
3.1.3. Yeni Hamam	45
4. SOSYAL DAYANIŞMA VE YARDIM KURUMLARI	45

4.1. TEKKE VE ZAVİYELER	45
4.1.1. Cahı Zaviyesi	46
4.1.2. Gögez Zaviyesi	46
4.1.3. Güneri Zaviyesi	46
4.1.4. Hacı Ali Zaviyesi.....	47
4.1.5. Meydan Zaviyesi.....	47
4.1.6. Şeyh Şehabeddin Zaviyesi	47
5. KÖPRÜLER	47
5.1. Akhöyük Köprüsü.....	48
5.2. Hortu Köprüsü	49
5.3. Şeyh Şihabü'd Din Köprüsü	49
5.4. İvriz Köprüsü	49
5.5. Ziya Efendi Köprüsü	49
5.6. Divle Köprüsü.....	50
6. TÜRBELER	50
6.1. Helvacıbaşa Türbesi.....	50
6.2. Şeyh Şihabüddin Makbûl Türbesi.....	51
ŞEHRİN DEMOGRAFİK DURUMU VE EKONOMİK FAALİYETLER	52
1. DEMOGRAFİK DURUM	52
2. EKONOMİK DURUM	56
TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DÖNEMİ EREĞLİ VİLAYETİ VE ŞEHRİN YÖNETİMİ	58
SONUÇ	62
KAYNAKLAR	65

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Anadolu Selçuklu Dönemi Kent Karakter Tablosu	23
Tablo 2: Selçuklu Dönemi Anadolu Kentlerinin İç Kale Çözümlemeleri	28
Tablo 3: Selçuklu Dönemi Kentlerinin XVI. Yüzyılda Demografik Büyüklükleri	54
Tablo 4: Anadolu Selçuklu Dönemi Kentsel Demografik Çözümlemeler	55

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

FOTOĞRAFLAR 1 İVRİZ KAYA KABARTMALARI	6
FOTOĞRAFLAR 2 ULU CAMİ'NİN İÇ GÖRÜNTÜSÜ	38
FOTOĞRAFLAR 3 ŞEYH ŞİHABÜDDİN CAMİ	40
FOTOĞRAFLAR 4 ŞEYH ŞİHABÜDDİN CAMİ BAHÇESİ	40
FOTOĞRAFLAR 5 TARİHİ ŞİFA HAMAMI	45
FOTOĞRAFLAR 6 ŞEYH ŞİHABÜDDİN TÜRBEŞİ	51

KAYNAKLAR

Birçoğu Farsça olmak üzere Anadolu Selçuklu Devleti ile alakalı olan kaynaklar Latin, Memluk, Arap, Eyyubi, Bizans, Ermeni ve İlhanlı kaynaklarına dayanmaktadır. Bu eserlerin genel değerlendirmesini M. Fuad Köprülü, edebi metinlerinin tanıtımı ise Ahmet Ateş tarafından yapılmıştır. İsmi geçen isimlerin yanında Mükrimin Halil Yinanç II. ve III. Türk Tarih Kongresine sunduğu eserlerde, 12. yy. tarihçileri ile Türkiye Selçuklularına ait iki eserin tanıtımını yapmıştır. Mehmet Altan Köymen ise vakfiyeler ile ilgili bilgiler vermiş olup, buradaki geçen bilgilere dikkat çekmiştir¹.

I-SİKKELER

Sikkeler, İnsanoğlunun alışveriş ve ticaretinde ödeme aracı fonksiyonu olan içerisinde kullanılacak metal alaşımının ve ağırlığının ayarlanmış olduğu, metal bir levha üzerine basımı gerçekleştirilen adına basıldığı devletin sembollerini ve işaretlerini üzerinde taşıyan basımını yapan devlet tarafından istenildiği zaman geri almayı garanti vererek yuvarlak bir biçimde olan küçük madeni parçalara verilen addır. Sikkelerin tarih sahnesine çıkması zamanla para yerine kullanılan değiş-tokuş sistemini ve diğer ödeme sistemlerini ortadan kaldırmış ve ödemeyi bir düzene sokmuştur².

Selçuklu sikkelerinin özelliklerine yer verilen ve bunları katalog şeklinde düzenleyen Cevriye – İbrahim Artuk'un "*İslam Sikkeler Katalogu*" bu alanda yapılan ilk çalışmalardan olması bakımından bizlere önemli bilgiler sunmaktadır³.

Türkiye Selçukluları döneminde "*Dirhem, Dinar ve Fels*" olmak üzere üç çeşit sikke çeşiti gözükmemektedir. Selçukluların ilk devirlerinde kesilen sikkelerin gramajı ve ayarı ekonomik ve sosyal hayatın gelişmişliği ile birlikte paralel olarak altın sikkelerin ayarları yükseltilmiş, beylikler döneminde bunların ortadan kalkması ile birlikte sikkelerin ülke dışına çıkışları yasaklanmıştır⁴.

¹ Nevzat Topal, "**Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri**", Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Niğde, 2006, s.XII.

² Bekir Şimşek, "**Konya Müzesinde Bulunan Pers Sikkeleri**", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2021, s.2.

³ Ayşe Sarıhan, "**Konya-Ereğli Müzesinde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkeleri**", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2019, s.8.

⁴ Sarıhan, "**Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkeleri**", s.12.

II-KİTABELER

Şehir tarihi araştırmalarında inceleme yapacak olursak başvuru kaynağı olarak en önemli grubu kitabelerin oluşturduğunu görmekteyiz⁵.

Kitabeler, mevcut yapıların kimlik kartları olarak tanınmış olup, yapıtlarda kitabeler üzerinden tanınırlar. Kitabe kelimesi, “*ke-te-be*” köklerinden türetilmiş olup, yazılı bi şey, belge anlamlarını içermektedir. Kitabe ile uğraşan ilim dalına “*İlm-i Kitabet veya Epigrafi*” denilmektedir⁶.

Ereğli hakkında mühim bir eser ortaya koyan *İbrahim Hakkı Konyalı*, günümüze kadar ulaşmayan kitabe ve eserlerle ilgili önemli bilgiler vermiştir⁷.

III-VAKFİYELER

Ortaçağ İslam dünyasında olduğu gibi, Selçuklular devrinde de vakıflar büyük bir önem arz etmiş ve inkişaf göstermiştir. Vakfiyelerden, Anadolu’nun o dönemki etnik durumu, sosyal ve dini yapıları, toponomisi⁸, onomastik⁹, ekonomik özellikleri ve durumları hakkında genel bilgiler edinmek mümkündür. Şehirlerin yerleşim planı, mahallelerin teşekkülü, çarşıların yeri, yapılan ticari faaliyetler, kullandıkları paranın değeri, vergilerin niteliği, ilmi ve dini müesseselerin durumları hakkında önemli bilgileri bizlere sunmaktadır¹⁰.

Feridun Nafiz Uzluk tarafından hazırlanan “*Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*” eserinde Ereğli’ye ait bir takım yer isimleri, bezirhane, değirmen ve dükkân isimleri yer almıştır¹¹.

Selçuklular ve Beylikler Döneminde Ereğli ile doğrudan bir vakfiye tespit edilmemişse de “*Sivas Darü’ş-şifa Vakfiyesi*” Ereğli’den bahsederken Çarşı ve dükkânlarından kısaca bahsetmektedir¹².

⁵ Topal, “**Aksaray**”, s.XII.

⁶ Senem Korkmaz “**Burdur ili Osmanlı Dönemi Kitabeleri**”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2019, s.2.

⁷ İbrahim Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleri ile Ereğli Tarihi**, Fatih Matbaası, İstanbul 1970

⁸ Bkz. Toponomi Yer Adları Bilimi olarak adlandırılmaktadır.

⁹ Bkz. Onomastik Dil biliminin özel isimleri inceleyen bilim dalına verilen addır.

¹⁰ Topal, “**Aksaray**”, s.XIII.

¹¹ Feridun Nâfiz Uzluk, **Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi**, Doğu Limited Şirketi Matbaası, Ankara 1958.

¹² Mustafa Kelebek, **İslam Vakıf Hukuku ve Sivas Darüşşifa Vakfiyesi**, Ravza Yayınları, İstanbul 2015, s.48.

IV-VEKAYİNAMELER

Vekayinameler içinde ilk baş sırada boy gösteren eserler arasında İbn Bibi'nin (Nasırüddin Hüseyin b. Muhammed b. Ali el Ca'feri er-Rugedi) "*El- Evâmirü-l Alâiyye Fi'l Umûri'l Alâ'iyye*" adlı eseri yer almaktadır¹³.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yaklaşık olarak bir asırlık dönemi içerisinde en önemli kaynaklardan biri olan "*El- Evâmirü-l Alâiyye Fi'l Umûri'l Alâ'iyye*" isimli eserinde yer alan "*Alâiyye*" kelimelerinden birincisi İlhanlıların ünlü devlet adamı ve tarihçisi *Alâeddin Atâ Melik Cüveyni*'ye diğeri ise Anadolu Selçuklu Sultanı *I. Alâeddin Keykubad*'a nispeten kullanılmıştır¹⁴.

Eserdeki olaylar kronolojik düzen üzerine edebi bir üslupla anlatılmış olup, olaylarla ilgili resmi vesika ve belgelere de yer verilmiştir. Fakat müellif, tarihçi olmadığından dolayı olaylarla ilgili verdiği tarihlerin bazı kısımlarında belirsizlikler bulunmaktadır¹⁵.

İbn Bibi bu eserinde, 1192 yılında *I. Gıyâseddin Keyhüsrev*'in tahta geçmesiyle 1280 yılına kadar sürecek olan olaylar hakkında bizlere bilgiler vermektedir. Müellifin, devletin parlak dönemini yaşadığı *I. Alâeddin Keykubad* döneminde görevde bulunmuş olması gördüğünü ve şahit olduğu olayları eserinde anlattığını dikkat çekmesi eseri son derece önemli kılan etkenlerden birisidir¹⁶.

Eser Mürsel Öztürk tarafından Kültür Bakanlığı'nın yayınları arasından iki cilt halinde tercüme ettirilmiş olup, siyasi olaylar ile devrin idari yapısı hakkında bilgiler vermesi açısından önemli bir eserdir¹⁷.

Aksarâyî'nin (*Mahmud b. Muhammed el- Aksarâyî*) "*Müsameretü-l Ahbâr ve Müsâyeretü'l Ahyâr*" adlı eseri vekayinameler içinde İbn-i Bibi'nin eserinden sonra gelen Anadolu Selçuklu Devleti tarihinin ikinci en önemli kaynaklarından birisidir¹⁸.

Eser 1323 yılında Timurtaş Noyan'a sunulmuş olup, İbn-i Bibi'den sonra Anadolu Selçuklu Devleti hakkında Farsça yazılmış temel kaynaklardan birisidir. Eser dört bölümden

¹³ İbn Bibi, *El- Evâmirü'l Alâ'iyye fi'l- Umûri'l Alâ'iyye Selçuknâme*, (çev. Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020.

¹⁴ Abdülkerim Özaydın, "İbn Bibi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XIX, İstanbul 1999, s.379.

¹⁵ Topal, "**Aksaray**", s.XV.

¹⁶ Fatma Seven "**Vekayinâmelerde Bulunan Anadolu Selçuklu Devleti'nin Diplomatik Vesikaları**", Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2019, s.6.

¹⁷ Topal, "**Aksaray**", s.XIV.

¹⁸ Kerimüddin Mahmud-i Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, (çev. Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

oluşmakta olup, eserin birinci bölümünde takvimlerden, ikinci bölümünde Hz. Peygamber ve Dört Halife Döneminden, üçüncü bölümünde Büyük Selçuklu Devletinin yıkılma sürecine kadar giden olaylardan ve Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı *II. Gıyaseddin Keyhüsrev*'e kadar Anadolu Selçuklu Devletinde vuku bulmuş olaylardan ve son bölümde ise *II. Gıyaseddin* sonrası meydana gelen olaylardan bahsedilmektedir¹⁹.

Aksaraylı Kerim-üd Din Mahmud'un H. 723- M. 1323 yılında telif ettiği (Müsameret-ül Ahbar ve Müsayeret-ül-Ahyar) isimli eserinde Ereğli'den bahsedilirken Ereğli'nin adının *Erakliyye* şeklinde ifade edildiği söylenilmektedir²⁰.

Hasan Fehmi Turgal eserin Anadolu Selçukluları ile ilgili olan kısmını dilimize çevirmiş olup, 1937 yılında "*Konya Mecmuasında*" yayınlanmıştır. M. Nuri Gençosman tarafından Türkçeye çevrilerek Selçuklu Devletleri tarihi adı altında yayınlanmıştır. Osman Turan eserin tenkitli neşrini yapmış olup, son olarak da Mürsel Öztürk tarafından da tercüme edilmiş ve neşredilmiştir²¹.

Anonim "*Tarih-i Âli Selçuk*" olarakta bilinen eserin isminden anlaşılabileceği üzere yazarı belli değildir. "*Tarih-i Âli Selçuk*" ta Selçukluların kuruluşundan Anadolu Selçukluları'nın yıkılışına kadar giden süreç ve 1363 yılına kadar süren kronolojisiyle dönemin önemli olayları hakkında bilgiler içermektedir. Selçuklular ve Beylikler dönemi ile alakalı önemli ve orijinal kaynak olan bu eser tarihi olayları anlatırken detaylara girmek yerine olayların daha çok tarihlerini yer vermeye çalışmıştır²².

Kronolojik bir takvim özelliğinde olan bu eser, *Kırım Harbi* (1854-1856) sırasında Sultan Abdülmecid tarafından İstanbul'un Fransız Elçisi Schefer'e hediye olarak verilmiştir²³. Paris Milli Kütüphanesinde yer alan Farsça Tarih-i Âl-i Selçuk'ta kentin ismi "*Eregliyye*" olarak anılmaktadır.²⁴

"*El- Veledü's-Şefik*" kayıtlara göre 13 Zilhicce 733/25 Ağustos 1333'te bir Kurban bayramının son günü olan, Niğde'de Nizâmüddin Ahmed b. Ali'nin zaviyesinde Kadı Ahmed tarafından tamamlanan eser²⁵, Niğdeli Kadı Ahmed tarafınca 1343 yıllarında Ebu Sâid

¹⁹ Seven, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Diplomatik Vesikaları", s.6.

²⁰ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.14.

²¹ Topal, "Aksaray", s.XV.

²² Seven, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Diplomatik Vesikaları" s.7.

²³ Topal, "Aksaray", s.XV.

²⁴ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.12.

²⁵ Ali Ertuğrul, "Anadolu Selçukluları Devrinde Yazılan Bir Kaynak: Niğdeli Kadı Ahmed'in El- Veledü's-Şefik ve'l- Hâfidü'l – Halik'i", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 2009, s.105.

Bahadır Han'a sunulan eser genel bir islam tarihi kaynağı özelliği taşımaktadır. Eseri hazırlarken Aksarâyî'nin eserlerinden de faydalanılmış olup, Anadolu coğrafyasının dini, siyasi ve sosyo-ekonomik durumu hakkında önemli bilgiler içermektedir²⁶.

Beylikler devrinde kaleme alınan bir diğer önemli eser ise Şikari'nin “*Karamanoğulları Tarihi*”dir. Müellif, Karamanoğulları beyliği ile ilgili öne çıkan siyasi olayları kaleme alırken kentin fiziki unsurlarını ön plana çıkaracak bilgileride bize sunmaktadır²⁷.

Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı *I. Alaeddin Keykubat Firdevsi*'nin *Şehnâmesi* tarzında bir eseri Selçuklu hanedanına has bir şekilde şehnâme olması isteğiyle, *Dehhani* tarafından yirmibin beyitlik bir *Selçuklular Şehnâmesi* yazılmıştır. Karamanoğullarının en önemli ve kudretli hükümdarlarından biri olan Karamanoğlu Alâeddin Bey, Selçuklulara ait bu eseri görünce sarayındaki şairlerden olan *Yarcani*'ye kendi hanedanı hakkında bu tarzda bir *Şehnâme* olan “*Karamanlular Şehnamesini*” kaleme aldirtmiştir. Farsça kaleme alınan bu eser daha sonra *Şikâri* tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu esere daha sonra *Şikâri* tarafından eklemeler yapıldığı tahmin edilmektedir. Eserde Ereğli hakkında da önemli bilgiler bulunmaktadır²⁸.

Abû'l Farac'ın “*Abû'l – Farac Tarihi*” adlı eseri “*Makhtebhanuth Zabihne*” Kronografya isimli eserin ilk kısmının tercüme edilmiş halidir. Bu kısım 1286 tarihine kadar dünyanın politik ve kronolojik tarihini içermektedir. Eserin ikinci ve üçüncü kısımları ise din tarihi ve kilise tarihi ile ilgili bilgiler sunmaktadır. Eserde, dinler ve dinlerle milletlerin hal durumları, adetleri, büyük savaşların biyografileri, muhasaraları ve şehirlerin zaptı, Dicle ve Fırat Nehri'nin buz tutmaları, kıtlık ve darlık sırasında emtia fiyatlarının artması, gibi konulardan bahsedilmektedir. Ayrıca çalışmamızla ilgili olan kısmında ise Abbasilerin, *Ereğli*'yi (*Heraklia*) almasından ve bölgeyi vergiye bağlamasından da söz edilmektedir²⁹.

²⁶ Topal, “**Aksaray**”, s.XV-XVI.

²⁷ Şikari, **Karamannâme**, (Haz. Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu), Karaman Valiliği, Karaman Belediyesi, İstanbul 2005.

²⁸ Öznur Polat “**Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri**”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2011, s.xvii.

²⁹ Gregory Abûl Farac, **Abû'l Farac Tarihi**, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1945.

V-COĞRAFI ESERLER

Eskiçağ coğrafyacılarından olan Strabon “*Geographika Antik Anadolu Coğrafyası*” adlı eserinde Ereğli’den bahsederken ismini “*Kybistra*” diye ifade etmektedir³⁰.

İslam müellifleri tarafından kaleme alınan eserlerden biri olan Yakut Hamevi’nin “*Mu’cemü’l-Buldan*” isimli eserinde Konya maddesi nakledilirken Konya kentinin Anadolu’daki büyük islam şehirlerinden biri olduğunu bahsetmekte ve burada sultanların ve hükümdarların saraylarının olduğunu ifade etmektedir³¹.

Müellif, Ereğli hakkında bahsederken Rum beldelerinden biri olduğunu ifade etmekte olup, Hz. Nuh’un oğlu Sam oğlu Yafes oğlu Rum’un kızı “*Hirakle*” adıyla anıldığını ifade etmektedir³².

İbn Said’in eseri kendisinden sonra gelecek eserlere kaynak teşkil etmesi bakımından önemli bir eserdir. “*Kitabü’l-Coğrafya*” adıyla kaleme aldığı eserde Kuzey Afrika, Endülüs, Avrupa ve Anadolu coğrafyası ile ilgili önemli bilgiler vermektedir³³.

Osmanlı zamanında kaleme alınan eserlerde Ereğli hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Örneğin, Kâtip Çelebi’nin Cihannüma adlı eserinde Ereğli hakkında da bazı bilgiler yer almaktadır³⁴.

VI-MEKTUPLAR

1835 yılının sonbaharında Ereğli’ye uğrayan *Helmuth Von Moltke* mektuplarında dağlardan iç ferahlatıcı bir şekilde çıkan İvriz Çayı’nın bir vadiden çağlayarak aktığını belirtmektedir³⁵.

VII-SEYAHATNAMELER

Seyahatnameler, bulunduğumuz coğrafyanın sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi tarihlerini irdeleyen ve inceleyen aslına uygun ve özgün kaynakçalardan biridir. Kentlerin gelişmesi için farklı dönemlerde eserleri olan ve günümüzde de koruma altına alınması gereken eserlerin başında nitelendirdiğimiz seyahatnameler kaleme alındığı dönemlerde

³⁰ Strabon, **Geographika Antik Anadolu Coğrafyası (XII-XIII-XIV)**, (çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2015, s.3-8.

³¹ Topal, “**Aksaray**”, s.XVII.

³² Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.17.

³³ Topal, “**Aksaray**”, s.XVII.

³⁴ Topal, “**Aksaray**”, s.XIII.

³⁵ Helmuth Von Moltke, **Moltke’nin Türkiye Mektupları**, (çev. Hayrullah Örs), Remzi Kitapevi, İstanbul 1999.

birden fazla araştırmaya ve araştırmacıya yol gösterebileceği gibi tarihsel çevrenin korunması uygulamalarında da giderek önem arz etmektedir³⁶.

Selçuklu Devleti devrinde ve diğer devletler döneminde birçok seyyahta bölgeyi seyahat etmiştir. 1271 ve 1272 yılları arasında yolu Anadolu'ya düşen Marco Polo eserinde buralardan bahsederken Anadolu'da pek çok büyük kentin olduğundan ve bunlardan başlıcalarının ise Konya, Kayseri ve Sivas olduğundan bahsetmektedir³⁷.

Anadolu'yu karış karış gezen İbn-i Battuta'nın "*Tuhfetü'l-nûnzar fî ġarâibü'l-Emsar*" adlı eserinde konumuz açısından oldukça önemli bir eserdir. Eserde İbn-i Battuta Anadolu'yu gezerken sosyo-kültürel yaşantısı, halkın gelenek ve göreneklerini, halkın etnik yapısını ve buna benzer birçok konu hakkında da bilgiler vermektedir³⁸.

İbn-i Battuta seyahatnamesinde, Anadolu'dan bahsederken gezip ve uğradığı yerlerden biride Konya'dır. Konya'nın büyük bir şehir olduğundan nehirlerinin ve eşsiz güzellikteki bahçelerinden bahsetmekte olup, şehrin yerleşim yapısından da bahsetmektedir³⁹.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Ereğli'den bahsederken devrin İslam tarihi dönemine kadar inmektedir. Savaşta yaralı ve hastalara *Peygamber Pınar*'ının başındaki çamurdan sürünce mübarek kil merhem bütün derdi olanlara derman olduğundan adına *Er-kili* yani *Er-çamuru* denildiğinden bahsetmiştir⁴⁰.

Batılı seyyahların eserlerinde de Anadolu hakkında epeyce bilgiler bulunmaktadır. Osmanlı Devletinin 15. ve 16. yy'da güçlenmesi ile birlikte Avrupalıların Anadolu bölgesine olan ilgileri artmıştır. Avrupalı seyyahlar her biri farklı alandaki konularından dolayı Anadolu'yu ziyaret etmişlerdir. İlk etapta Askeri gözlem ve seyahatlara dayalı olan bu geziler daha sonra bölgenin ticaret yolları üzerinde yoğunlaşmıştır. Anadolu'ya gelen Avrupalı seyyahlar Anadolu'nun doğal güzellikleri, tarihi coğrafyası, yerlerin antik isimleri ve bugünkü karşılıkları bölgenin örf ve adetleri, nüfus yapısı, bölgenin sosyo-kültürel özellikleri ve günlük yaşantıları hakkında önemli bilgiler aktarmışlardır⁴¹.

³⁶ Emre Madran, "Seyahatnamelerde Anadolu Kenti", *X. Türk Tarih Kongresi* (Ankara 21-25 Eylül 1981), III, 1989, s. 1303.

³⁷ Topal, "**Aksaray**", s.XVIII.

³⁸ Topal, "**Aksaray**", s.XIX.

³⁹ Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tanci, **İbn Battûta Seyahatnamesi-I**, (çev. A.Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s.412.

⁴⁰ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnâmesi III**, (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.39.

⁴¹ Topal, "**Aksaray**", s.XIX.

VIII-EDEBİ ESERLER

Bu dönemde Mevlana ve Sultan Veled'in kaleme aldığı eserlerden faydalanılmıştır. Mevlana'nın bazı konulardan ve farklı zamanlarda kaleme aldığı şiirlerinden oluşan "*Divan-ı Kebir*" adlı eseri bu alanda yapılan önemli çalışmalardan birini oluşturmaktadır. Eserde Selçuklu'nun şehir yönetim tarzı ile ilgili bazı bilgiler vermektedir⁴².

IX-MENAKIBNAMELER

Tarihsel zaman içerisinde insan beyni mevcut bilgi birikimiyle anlam katamadığı veya anlam katmakta zorlandığı olayları olağanüstü olaylara dayandırmak zorunda kalmıştır. Halkın kültür yapısı ve dini inanışının etkisiyle efsane, masal ve menakıbnameler gibi eserlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur⁴³.

Menakıbnameler; efsane, destan gibi olağanüstü olaylara dayandırılan anlatım şekilleridir. Menakıbnamelerde anlatılan konularda gerçek kişiler anlatıldığından dolayı efsane ve masaldan bu yönüyle ayrılmaktadırlar. Eserlerde anlatılan kişiler dini figürler olmasından kaynaklı bu özellik menakıbnameleri diğer türlerden ayıran en önemli özelliklerden biri olarak kabul edilmektedir. Menakıbnamelerde dikkat çeken bir diğer husus ise anlatılan konuların topluma hitap etmesi, içeriğinde hayalî unsurlara rağmen toplum tarafından genel-geçer kabul görmesi önemlidir⁴⁴.

Ahmed Eflâki, (*Şemseddin Ahmed el- Eflâki el-Arifî*) tarafından Mevlana'nın oğlu Ulu Arif Çelebi'nin isteği üzerine kaleme alınan "*Menâkıbu 'l-Arifin*" adlı eserinde Konya bölgesi ile ilgili önemli bilgilerde vermektedir⁴⁵.

X-RESMİ VESİKALAR

Hoyi, tarafından farsça kaleme alınan iki eser şehirlerin yönetimleri ve idarecileri hakkında değerli bilgiler vermektedir. Ereğli ile ilgili doğrudan bir bilgi olmasa da Selçuklular zamanında şehrin kimler tarafından idare edildiğine dair bilgiler vermesi bakımından son derece önemlidir⁴⁶.

⁴² Topal, "*Aksaray*", s.XX.

⁴³ Mustafa Boran "*Menakıbnamelerin Yapısalci Yöntemler İle İncelenmesi*", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017, s.9.

⁴⁴ Boran, "*Menakıbname*", s.10-11.

⁴⁵ Ahmet Eflâki, *Âriflerin Menkıbeleri-I*, (Çev. Tahsin Yazıcı), Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973, s.18.

⁴⁶ Topal, "*Aksaray*", s.XXI.

GİRİŞ

İnsanoğlu, dünya üzerinde muhakkak ki bir yer işgal etmektedir. Biz buna terimsel anlamda “*Coğrafi Mekân*” diyoruz. Coğrafi mekânlar insan topluluklarının hayatlarını devam ettirebilmeleri için şart olduğuna göre onların meydana getirdiği tarihi gelişim süreci içerisinde de muhakkak ki, maddi şartlara bağlı olarak bir takım görevler ifa edecek roller oynayacaktır⁴⁷.

Anadolu bulunduğu coğrafya münasebetiyle tarih boyunca ve tarihin en eski dönemlerinden itibaren önemli ticaret yollarının geçtiği bir konumda yer almıştır. Tarih boyunca Anadolu’da devlet kuranlar, ihtiyaçları doğrultusunda kendileri için yollar ve geçiş güzergâhları aramışlardır. Burada kullanılan yollar ve güzergâhlar her kurulan devlet zamanında değişiklik gösterse de genel itibariyle aynı kalmışlardır⁴⁸.

Türkiye Selçuklu Devleti’nin teşkilatlanmaya başlama süreci 12.yy’da olmuştur. Bu Teşkilatlanma Selçuklu Hükümdarlarından Sultan *II. Kılıç Arslan*’ın Miryakefalon zaferinden sonra Anadolu coğrafyasında siyasi birliği sağlamasıyla meydana gelmiştir. Türkiye Selçuklularının Anadolu coğrafyasında birlik ve düzeni sağlamasından sonra bu coğrafya Hristiyan ve Müslüman toplumlar arasındaki ticaret yollarının geçiş güzergâhında yer almış olması Anadolu coğrafyasını hem ticari açıdan hem de iktisadi açıdan oldukça zenginleştirmiştir⁴⁹.

Türkiye Selçuklu Devleti öncelikli olarak kara ticaret yollarına öncelik vermiştir. 13. yy’da ise Antalya ve Sinop’un fethiyle deniz ticaret yollarına Anadolu’nun kapılarını açmıştır. Böylelikle Selçuklu Devleti hem Akdeniz’de hem de Karadeniz’de önemli ticaret yollarına sahip olmuştur. Türkiye Selçuklu Devleti sadece deniz ticaret yolların da söz sahibi olmayıp kara yolları üzerinde de önemli kervansaraylar yaptırarak ticareti teşvik etmişlerdir. Ticaret ile uğraşan kişilerin mallarına “*Devlet Sigortası*” yapmışlar ve malları garanti altına almışlardır⁵⁰.

Akdeniz’i Karadeniz’e bağlayan önemli karayolları üzerinde pazarlar kurmuş olan Türkiye Selçukluları, Anadolu’yu dünya ticaretinin merkezine oturtmaya çalışmışlardır.

⁴⁷ Ekrem Memiş, **Tarihi Coğrafyaya Giriş**, Ekin Yayınevi, Bursa 2012, s.3.

⁴⁸ Selvihan Uskun, “**Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Anadolu’da Ticaret ve Ticaret Yolları**”, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray,2018, s.27.

⁴⁹ Uskun, “**Anadolu’da Ticaret ve Ticaret Yolları**”, s.27.

⁵⁰ Uskun, “**Anadolu’da Ticaret ve Ticaret Yolları**”, s.28.

Kurulan bu pazarlar içerisinde Kayseri yakınlarında bulunan “*Yabanlu Pazarı*” önemli bir Pazar yeri olmuştur⁵¹.

Türkiye Selçuklularının Anadolu’yu dünya ticaret alanına sokmak için kullandıkları ticaret yolları kervansarayların güzergâhlarına göre açıklayacak olursak; **1.Yol**; Sinop’tan başlayan güzergâh Kastamonu, Çankırı ve buradan da Ankara’ya gelip buradan ikiye ayrılmıştır. Buradaki yolun bir kolu Konya’ya giderken diğer yol ise Kırşehir üzerinden, Samsun’dan gelen yolla birleşerek Aksaray’a ulaşmaktadır. Konya’ya giden yol ise farklı yönlerde dağıldıktan sonra Akdeniz’e inen bir yol olan Antalya ve Alaiye koluna ayrılmıştır. Konya’dan ayrılan bir diğer yolda Mut’a kadar gidiyor, diğer yol ise Ereğli ve oradan da Güney bölgesine inmektedir. **2.Yol**; ise Erzincan ve Erzurum bölgesi üzerinden gelen bu yol Konya, Kayseri ve Ereğli üzerinden ulaşmıştır⁵².

İç Anadolu’da tarihi yollar üzerinde Toros Dağları silsileleri geçitlerine varmadan rastlanan Ereğli⁵³ Bizans İmparatoru Heracleas tarafından Arap akınlarına karşı olarak kurulmuştur⁵⁴.

Ereğli tarihsel süreç içerisinde tarihi yollar üzerinde olduğundan dolayı her dönemde tarihsel işlevi yerine getirmiştir. Ereğli, bulunduğu coğrafi konum itibarıyla bir sınır şehri de olduğundan bu durumdan ötürü tahribatlardan da uzak kalamamıştır. Selçuklu hâkimiyetine 1077 yılında giren kent, 1243 yılında meydana gelen ve Moğollarla yapılan Köseadağ savaşıyla Türkiye Selçuklu Devleti’nin bölgedeki hâkimiyeti zaafa düşmüş ve bölgede Karamanoğulları hâkimiyeti başlamıştır. Ereğli’de bu dönemde bölgeye yerleşen Türkmen grupların iskân ve göçleri bölgenin Türkleşme ve İslamlaşma sürecini tamamlamıştır⁵⁵.

⁵¹ Uskun, “Anadolu’da Ticaret ve Ticaret Yolları”, s.28-29.

⁵² Uskun, “Anadolu’da Ticaret ve Ticaret Yolları”, s.29.

⁵³ Şenol Çelik “Ereğli Kazası (1500-1520)”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990, s.1.

⁵⁴ Bkz. Ereğli’nin Tarihi için, bu çalışmamız, Tarihsel Dönemlere Göre Ereğli Kentinin Tarihçesi

⁵⁵ Çelik, “Ereğli Kazası”, s.1.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde Ereğli şehrinin coğrafi konumu, yer şekilleri, isminin tarihi menşei, şehrin zaman içerisinde geçirdiği kuruluş süreçleri, tarihsel dönemler içerisinde kentinin tarihinden kısaca bahsedilmiştir.

EREĞLİ’NİN KONUMU, İSMİNİN MENŞEİ, TARİHÇE VE KURULUŞU

1. Şehrin Coğrafi Konumu

Konya iline bağlı Aydos dağlarına sırtını dayamış, İvriz Çayı’nın coşkusuyla bereketli toprakları olan Ereğli’nin tarihi bu süreç içerisinde uzunca bir geçmişe dayanmaktadır. Bulunduğu konumu nedeniyle zengin maden yataklarına sahip olan Ereğli insanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren yüksek kültürlerin bulunduğu bir saha olarak kendini göstermektedir. *Lykonias*, *Klikya* ve *Kapadokya* üçgeninin uç noktasında konumlanan Ereğli, Antik yolların bulunduğu bir merkezde bulunması nedeni ile önemini bir kez daha artırdığı görülmektedir⁵⁶.

Ereğli’de ki yerleşim, nüfus ve ekonomik sistemi ortaya çıkarabilmek için, öncelikle toplumun üzerinde yaşadığı yer, doğal şartlar ve iklim özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekir⁵⁷.

Ereğli, Konya ovasının Toroslarla sona eren düzlüğünde kurulmuştur. Kuzeyinde Aksaray, batısında Ayrancı, doğusunda Ulukışla, güneyinde Mersin ve Toros Dağları ile çevrilmiştir⁵⁸.

Güney Doğu Anadolu ve Akdeniz’den gelen yolları birbirine bağlayan Ereğli, İbn-i Bibi tarafından *Havali-i Bulgar* ve *Gülner* diye adlandırılmıştır⁵⁹.

Ereğli, 37-38° kuzey enlemleri ile 33-34° doğu boylamları arasında bulunmaktadır. İç Anadolu’nun güneydoğusunda bulunan Ereğli, tahminen 20 kilometre güneyinden geçen Bolkar Dağları’nın eteklerinde kurulmuş bir ilçedir. Denizden yükseltisi yaklaşık 1050 metredir⁶⁰.

⁵⁶ Hilmi Erel, **Ereğli ve Yöresi Heracleia Kybistra**, Memleket Yayınevi, Konya 2005, s.9.

⁵⁷ Çelik, “**Ereğli Kazası**”, s.5.

⁵⁸ Ali Haydar Atalar “**Ereğli Heracleia Kybistra Antik Kenti**”, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2009, s.4.

⁵⁹ İsmet Temel Boydemir, “**Hurufât Defterlerinde Karaman Ereğlisi**”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s.10.

⁶⁰ Halil İbrahim Alı, “**Konya Ereğli İlçesinin Gelişimi**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.1.

Kuzeyinde bulunan Karadağ ile başlayıp Melendiz Dağı, Hasan Dağı, Güneyinde Bolkar Dağları ve bir volkanik arazi ile çevrilmiştir. Güneyinde ve Kuzeyindeki bu doğal tabii alanlar içinde Ereğli Ovası yer almaktadır⁶¹.

Anadolu'yu baştanbaşa geçen mühim bir yolun, Toros Dağlarının zirvelerini geçmek için elverişli bir doğal geçiş güzergâhı konumunda yer alan Külek Boğazına gelmeden önceki son konaklama alanı olarak önemli bir yer tutan Ereğli, Anadolu yarımadasının kadim yerleşim alanlarından biri olduğu düşünülmektedir⁶².

Tarihsel süreçte birçok medeniyete ev sahipliği yapan Ereğli, aynı zamanda Doğu Roma İmparatorluğu'nun da sınır kalesi konumundaydı⁶³.

Ereğli'nin önemli akarsularından biri olan İvriz Çayı, Toros Dağları silsilesinin Aydos Dağı Kocaburun kayalıklarından doğmaktadır. İvriz Çayı, Ereğli'nin batı ve doğusundan geçerek bataklık bir alana dökülmektedir. İlçenin diğer önemli akarsuyu ise *Delimahmutlu Çayıdır*⁶⁴.

Bunlarla birlikte, *Dedeköy*, *Divle* ve *Buğdaylı* mevsimlik akarsular grubunda olduğundan akışları düzensizdir⁶⁵.

Tahmini olarak bin kilometrekarelik bir alana yerleşen Ereğli, Konya Bölgesi Kapalı Havzasının en derin yerini oluşturmaktadır. Divle ve İvriz'in beslediği ova, Obruk Platosu ile kuzeyden çevrili olan kent, akarsuları yönünden zengin bir alandır⁶⁶.

Helmuth Von Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları* isimli eserinde Ereğli'den bahsederken dağların eteklerinde ağaçların arasına gömülmüş bir kasaba, dağlardan çıkan iç açıcı bir dere vadiden çağlayarak aktığından bahsetmektedir. Ayrıca İlkçağ'da Herkules'e adanan pınarlar yüzünden buraya bu adın verildiğini de belirtmektedir⁶⁷.

Ereğli, coğrafi şartları ve iklim yapısı münasebetiyle yerleşik hayatın unsurlarından olan tarım ve hayvancılığa müsait olup, bölgede her iki unsur beraberinde yürütülmüştür.

⁶¹ Allı, “**Ereğli İlçesinin Gelişimi**”, s.2.

⁶² Metin Tuncel, “Ereğli Türkiye’de Bazı Yerleşim Yerlerinin Adı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XI, İstanbul 1995, s. 290-291.

⁶³ Besim Darkot, “Ereğli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.IV, İstanbul 1991, s. 308.

⁶⁴ Doğan Yörük, **XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası**, Ereğli Belediyesi Yayınları, Konya 2009, s.10.

⁶⁵ Ferruh Senan, **Tarihte ve Coğrafyada Konya Ereğlisi**, Ercan Matbaası, İstanbul 1961, s.6.

⁶⁶ Abdullah Uluçay, “**Cumhuriyet Dönemi Ereğli Nüfusu (1927-1960)**”, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2021, s. 15.

⁶⁷ Moltke, “**Türkiye Mektupları**”, s.270.

Anadolu'ya Türklerin iskânı sonrasında yaylak ve kışlaklar Türkmenlerin ilgisini çekmiştir. Bölgenin coğrafi şartları, yer şekilleri ve meraları ekonomik geçim kaynağı olarak hayvancılığa zemin hazırladığı gibi göçebe yaşam özelliğinin devam etmesine imkân sağlamıştır. Coğrafi mekân ile üzerinde yaşayan insanların hayatları o kadar bütünleşmiştir ki birden fazla yerleşim alanına bölgenin ismini vermiştir. Örnek verecek olursak; Karacadağ nâhiyesi konar-göçer halkın etrafında yaşam sürdüğü dağın ismidir. Böylece yerleşim yerlerinin meydana gelmesinde bölgenin coğrafi şartlarının etkili olduğunu görmekteyiz⁶⁸.

2. Ereğli Şehrinin İsmi Menşei

Kadim bir Anadolu şehri olan Ereğli ismini M.Ö. Hititler tarafından kurulan Tuvana Krallığından almıştır⁶⁹.

Ereğli, Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden olup, eski çağlardaki ismi *Herakleia Kybistra* olarak anılmaktadır⁷⁰.

Herakleia Kybistra ismi çeşitli dünya dillerinde farklı şekillerde söylendiğinden kaynaklarda değişik yazım türlerine de rastlanmaktadır⁷¹.

Kökenine bakıldığında *Kybistra*; *Kyb*: *Yazıt*, *İstra* ise *İvriz Çayı'nın* eski çağdaki ismidir. *Kybistra*⁷², İvriz Çayı'nın pınarında yer alan M.Ö. 8. yy. ait Geç Hitit Kaya Anıtındaki resim yazısında da geçmektedir. Eski dillerde “*Kybistra*” kelimesi Hititlerin yerel dili olan Luwicede “*yazıt çayı*” manasına da gelmektedir⁷³.

Bu ismin Proto-Hitit döneminden kaldığı ve Hitit İmparatorluğu döneminde de bu şehrin ve bu federasyonun Tuvana Prensi olarak hüküm sürdüğü görülmektedir. Ereğli'nin 17 km uzağında bulunan İvriz Kaya Kabartmaları bu döneme açıklık getirmektedir⁷⁴.

M.Ö. 2. Binyıl Hitit metinlerinde “*Konya Ereğlisinin*” ismi “*Hubuşna*” diye de geçmektedir⁷⁵.

⁶⁸ Çelik, “Ereğli Kazası”, s.6.

⁶⁹ Süleyman Yassıbaş, “Cumhuriyet Dönemi Ereğli (Konya) İlçesi'nin Siyasi, Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Tarihi”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003, s.13.

⁷⁰ Atalar, “*Kybistra Antik Kenti*”, s.5.

⁷¹ Sarihan, “*Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkeleri*”, s.9.

⁷² Strabon, “*Antik Anadolu Coğrafyası*”, s.3-8.

⁷³ Suheyla Dursun, 1246 (1831) Tarihli 3463 Numaralı Nüfus Defterine Göre Ereğli'ye Bağlı Köy ve Mahallelerin Nüfusu (Sayfa-76-141), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2020, s.4-5.

⁷⁴ Erel, “Ereğli ve Yöresi”, s.10.

⁷⁵ Memiş, “Tarihi Coğrafyaya Giriş”, s. 73.

Fotoğraflar 1 İvriz Kaya Kabartmaları

W.M.Ramsay Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası adlı eserinde bu bölgeden bahsederken; *Kybistra*'nın Ereğli olduğunu kesin bir ifadeyle dile getirmektedir⁷⁶.

Ereğli, kelime olarak İlkçağda Akdeniz bölgesinde bulunan yerleşim yerlerinde Herakles'e izafetle kurulan 15 ayrı *Herakleia* diye anılan kent ve kasabaların Türkçeleşmiş şeklidir⁷⁷.

Doğu Roma İmparatoru Herakliyüs, İvriz Çayı'nın 20 kilometre kuzeyinde yer alan eski bir iskân merkezini yeninden düzenleyerek kendi ismini verdiği *Herakleia (Ereğli)* şehrini kurmuştur. Herakleia, Doğu Roma İmparatorluğu'nun hudut kenti olup, Orta Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biridir⁷⁸.

Genellikle *Herakliye*, *Ereğliye*, *Herakleia*, *Herakle* ve Avrupalı yazarların eserlerinde *Reclei*, *Erachia*, *Eraelie* ve Tapu Tahrir Defterlerinde ise *Ereğli* ismiyle anılmaktadır⁷⁹.

Kâtip Çelebi'nin Cihannüma eserine göre Ereğli'nin en eski isimlerinde biride *Herakle-i Karaman*'dır⁸⁰.

⁷⁶ W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, s. 371.

⁷⁷ Yörük, "Ereğli", s.19.

⁷⁸ Süleyman Sinan Taşkınlar, *Ereğli'nin Tarihi ve Mimari Yapıları*, Form Basın Yayınları, Niğde 2006, s.3.

⁷⁹ Çelik, "Ereğli Kazası", s.7.

⁸⁰ Kâtip Çelebi, *Cihannüma-II*, Mahya Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 903.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Ereğli'den bahsederken Hz. Ebubekir'in halifeliği döneminde Ashâb-ı Güzin'in korkusundan dönemin kralı Kayser Harkil, eşsiz bir kale yapmış, kale ismi ise *Harkiliyye* olmuştur. 1091 yılında Sultan Alâeddin bu kaleyi fethetmiştir. Savaşta yaralı ve hastalara *Peygamber Pınar*'ının başındaki çamurdan sürünce mübarek kil merhem bütün derdi olanlara derman olduğundan adına *Er-kili* yani *Er-çamuru* denilmiştir⁸¹ şeklinde bahsetmektedir.

3. Ereğli Şehrinin Kuruluşu

Kent ve Kent hayatı, geçmişi ve toplumsal şartları açısından umumi birim oluşturmaya rağmen çeşitlilikleri ve özgünlükleride içeren bir yapıyı anlatmaktadır. Bunu üzerinde konuşulan yaşam alanlarına verilen ve farklı anlamlara gelen şehir isimlerinde de görmek mümkündür. Fransızcada "*cite*", Yunancada "*polis*" ifadeleri her kültürde şehirleri farklı anlamlarda ifade etmektedir⁸².

Orta Asya'nın coğrafi durumu ve iklimi bu bölgede hayat süren bütün toplumlarda olduğu gibi Türklerde de kültürel hayatı ve sosyo-ekonomik hayatı etkisi altına almıştır. Zira Türkler mevzu bahis coğrafi şartlara boyun eğmeyerek bozkır kültürünü hâkimiyetleri altına almayı başarmışlardır. Bu coğrafyada şekillenen ve hüküm süren "*Atlı Göçebe Kültürünün*" hamisi ve en güçlü temsilcileri olmuşlardır. Bununla birlikte gelen "*Atlı Göçebe Kültürü*" içinde kendine özgü maddi-manevi unsurlarla hayat bulan bir medeniyet oluşturmuşlardır. Meydana gelen bu medeniyet "*Türk Bozkır Kültürü*" adını almış ve günümüze kadar gelmiştir. Türklerin yerleşik olmayan yaşam biçimini tercih etmelerindeki en büyük sebeplerden birisi hiç kuşkusuz bulundukları mekân yani coğrafi şartlar ile bu coğrafi şartlarda oluşan iklim etkili olmuştur. Gerek bahsi geçen sebeplerden dolayı olsun, gerekse Moğol baskısı nedeniyle Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan Türkler yerleştikleri bu coğrafyada kendi kültürlerini oluşturarak yerleşik hale gelmişlerdir⁸³.

Türkler (Uygurlar, Gök Türkler) kentlere "*balık*" adını vermekteydiler. Daha sonra kelimenin "*balıĝ*" şeklinde söylendiği bilinmektedir. 11. yy.'da Oğuz Türkleri ile Karahanlı Türklerinin "*balık*" kelimesi yerine alternatif olarak "*kent*" sözcüğünü kullandıkları görülmektedir. Kaşgarlı Mahmut'a göre, "*balık*" kelimesi İslamiyet'ten önce Türkler tarafından "*şehir* ve *kale*" anlamında da kullanılmıştır. Kaşgarlı Mahmud kent kelimesinin Oğuzlar ve onlara tabi olanlarca köy manasında da kullandıklarını belirtmektedir. Bundan

⁸¹ Çelebi, "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi III", s.39.

⁸² Ahmet Recep Tekcan, "Anadolu Selçuklu Devleti Merkezi Şehirlerinden Konya ve Kayseri'de Şehir Hayatı", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2012, s. 1.

⁸³ Tekcan, "Konya ve Kayseri'de Şehir Hayatı", s.1.

yaklaşık elli yıl önce Türkiye’de “*Şehir Kent, Hasan Kent, Orta Kent, Kaya Kent*” gibi isimleri olan yirmiden fazla köy bulunmaktaydı⁸⁴.

Doğu Roma İmparatorluğu döneminde stratejik bir konuma sahipti. Doğu Roma İmparatoru *Herakleios*, Müslüman Arapların Anadolu’ya yönelik seferlerini önlemek için bölgeyi önemli bir hudut kalesi haline getirmiş ve kenti esaslı bir şekilde sağlamlaştırmıştır. Bu duruma rağmen Müslüman Arapların saldırılarının önüne geçilememiştir⁸⁵.

Doğu Roma İmparatorluğu, 636 yılında Müslümanlarla yaptığı savaşı kaybedince, Çukurova ve Suriye’de bulunan topraklarını Müslüman Araplara bırakarak, Toros Dağlarının Kuzey yamaçlarına çekilmek zorunda kaldılar. Savaşta feth ettikleri Adana’yı Bizans üzerine yapılacak seferler için birer askeri üst haline getiren Müslüman Araplar, Toros yamaçlarına “*Sungur*” ismini verdikleri Kale-Kentler inşa ederek Gülek Boğazını tamamen kontrolleri altına aldılar. İlerleyen yıllarda Konstantinopolis’e kadar uzanan seferler Doğu Roma İmparatorluğuna zor günler yaşatmışlardır. Müslüman Arapların Gülek Boğazını tamamen ele geçirmeleri ve buradan Hristiyan topraklara sızma girişimlerinde bulunmaları eski kalelerin artık bir işe yaramadığını göstermekteydi. Bu durum karşısında Bizans İmparatorluğunun yeni stratejiye uygun kaleler yapması gerekiyordu. Bu sebeptendir ki Doğu Roma İmparatoru Herakliyüs, İvriz Çayı’nın 20 kilometre kuzeyinde yer alan eski bir iskân merkezini yeniden düzenleyerek *Herakleia (Ereğli)* şehrini inşa etmiştir. Gülek Boğazından geçecek olan her askeri birlik ve kervanın Ereğli şehrinde konaklamak zorunda olması bize bölgenin stratejik önemini gösteriyordu⁸⁶.

Ereğli, Bulgar Dağından inip Akgöl’e dökülen ırmak arasındaki ovada, su baskınları ve saldırılara karşı yapılmış toprak bir kale içinde bulunmakta olup, çevresinde bağların ve bahçelerin bulunduğu belirtilmektedir⁸⁷.

Mimari olarak merkezde *Bari*⁸⁸-kent ve çevrede de *Ova-kent* isimlerini alan iki ayrı bölümden oluşmaktadır. *Bari-kent*, çevresi çepeçevre saran *Ova-kentten* 15 metre daha yüksekte yığma tepeciklerin oluşturduğu doğudan batıya eğimli ve dalgalı bir arazi üzerinde

⁸⁴ Faruk Sümer, *Eski Türklerde Şehircilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1984, s.1-2.

⁸⁵ Dursun, “*Ereğli’ye Bağlı Köy ve Mahallelerin Nüfusu*”, s.7.

⁸⁶ Tevfik Gürbudak, *Zaman Sürecinde Ereğli*, Etader Yayınları, Konya 1993, s.23-24.

⁸⁷ Çelik, “*Ereğli Kazası*”, s.12.

⁸⁸ Bkz. Bârû, kale duvarı, hisar burcu, sur, sığınak, siper anlamlarına gelmektedir.

inşa edilmiştir. *Ova-kent* ise merkezde *Barı-kenti* saran sulak ve düz bir arazi üzerinde inşa edilmiştir⁸⁹.

Ereğli içindeki barı-kent ve kale ilk kez Bizanslılar zamanında yapılmıştır⁹⁰.

4. Tarihsel Dönemlere Göre Ereğli Şehrinin Tarihçesi

Tarihin her devrinde Anadolu Yarımadasında yaşayan insan toplulukların iskânlarına rastlamak mümkündür. Bu nedenle Anadolu coğrafyası medeniyetler arası bir köprü vazifesinden başka tam tersine bir vatan, yurt, başlıca bir yaşam alanı özelliği taşımaktadır⁹¹.

Dünya tarihinin en eski kültürel sahalarından birini oluşturan Anadolu coğrafyasında tarih öncesi devirlerin ilki olarak anılan Paleolitik Çağdan beri yaşam olduğu düşünülmektedir. Bu döneme ait Anadolu coğrafyasında zengin kültür belgeleri ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu ürünler Anadolu’da yüz bin yıl öncesinden beri insanların yaşadığını ortaya koymuştur⁹².

Ereğli tarihide epeyce bir uzun geçmişe dayanmaktadır. Ereğli’nin geçmiş tarihine bakıldığı zaman Âdemoğlunun toplayıcı ve avcı yaşam biçiminin sona erip insanların yerleşik hayata geçtiği zamana kadar kentin tarihi uzanmaktadır. Kentin Zengen kasabasında bulunan ve tahmini olarak 2,5 milyon yıl öncesini işaret eden mamut fosilleri burada anlatılan tarihi tezleri daha kuvvetlendirmektedir⁹³.

4.1.Eski Çağlarda Ereğli Şehri

Ereğli yakınında bulunan ilçenin güney kısmındaki Torosların eteklerinde yer alan Canhasan höyüğünde⁹⁴ M.Ö 7000-5000 yılları arasını işaret eden Neolitik dönem kalıntıları bu döneme ışık tutmaktadır. M.Ö 7000-5000 yıllarından günümüze kadar tarihin her döneminde kesintiye uğramadan yerleşim ve yaşamın olduğu gerek sergilenen eserlerden gerekse yaşadığımız döneme kadar uzanan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Ereğli müzesinde

⁸⁹ Gürbudak, “Zaman Sürecinde Ereğli”, s.24-25.

⁹⁰ Tevfik Gürbudak, *Tarihte Ereğli Ereğli’de Folklor*, (Ed. Gündoğdu Gürbudak), Korza Yayınları, Konya 2013, s. 25.

⁹¹ Ali Osman Tiro, “İ.Ö. İkinci Bin Yılın İkinci Yarısında Hitit-Batı Anadolu İlişkileri Bölgenin Etnik ve Siyasi Yapısı Hakkında Kaynaklara ve Yayınlara Genel Bir Bakış”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2011, s.1.

⁹² Yörük, “Ereğli”, s.11.

⁹³ Uluçay, “Ereğli Nüfusu (1927-1960)”, s.17-18.

⁹⁴ Bkz. Höyük Tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılıp yok olmuş, yerleşme bölgelerinde yıkıntıların üst üste birikmesi nedeniyle oluşmuş, çoğu kez içinde tarihsel kalıntıların gömülü bulunduğu yayvan toprak tepelerine verilen isimdir.

sergilenen eserlerde Canhasan höyüğünden elde edilen buluntular ve el baltaları, obsidyen taşlarda bulunmaktadır⁹⁵.

Müzedeki sergilenen damga mühürler yalnız Anadolu'ya has olup, günlük hayatta kullanılan mühürler buradaki bölge halkında mülkiyet fikrinin oluştuğunu bizlere göstermektedir⁹⁶.

Ereğli ovası, mağara yaşamını bırakıp Neolitik devirde tarımsal faaliyete başlayıp yerleşik hayata geçen önemli uygarlık merkezleri ortaya çıkarmıştır⁹⁷.

Eski Tunç Çağı Dönemine ait Ereğli Müzesinde yer alan İnsan ve Koç figürü bu döneme örnektir. Ereğli'nin yerleşim alanı bu dönemde yoğun bir şekilde iskân faaliyetleri görmüştür⁹⁸.

Ereğli'de tarihte ilk siyasal birlik Hitit Devleti zamanında sağlanmıştır⁹⁹.

Milattan önce 3000 – 1000 yılları arasında Anadolu yarımadasının tarihine yön veren Hitit Devleti, günümüzde de kültürel varlıkları ve yazılı kaynaklarıyla önemli bir yer tutmaktadır¹⁰⁰.

M.Ö 1000-2000 yılları arasında Doğu'da ki kentleri ve yolları gösteren Hitit haritalarında Konya Ereğli'sinin alt tarafında *Hubişha* diye adlandırılan yerden bahsedilmiştir. Hitit dönemini gösteren haritalarda Koçhisar mevkinin bulunduğu bölge *Suasa* diye isimlendirilirdi. Ereğli ve Koçhisar'ın bulunduğu yerler Hitit Devleti'nin hâkimiyeti altında olup, her iki bölge de *ikonyom* ovasının içinde yer almaktaydı. Batılı uzmanlar ve bilim adamları Ereğli'nin İvriz bölgesindeki topraklarda kazılar yapmışlar ve bu kazılar sonucunda Hitit dönemini gösteren ve aydınlatan eserler bulmuşlardır¹⁰¹.

M.Ö. 2. Binli yılların başlarında Hititlerin Anadolu coğrafyasına geldiği tahmin edilmektedir. M.Ö. 1900-1750 yılları arasında Anadolu kentleriyle ticaret amacıyla Kayseri ve civarında yerleşen Asurlu tüccarlara ait vesikalarda Hititçe kişi isimleri geçmektedir. Tuvana Şehir Devletini kuran Tyana, ilk etapta Niğde-Kemerhisar yakınlarındaki Tyana'yı

⁹⁵ Atalar, “**Kybistra Antik Kenti**”, s.6.

⁹⁶ Erel, “**Ereğli ve Yöresi**”, s.14.

⁹⁷ Osman Gümüşçü, “**XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1997, s.31.

⁹⁸ Erel, “**Ereğli ve Yöresi**”, s.15.

⁹⁹ Gürbudak, “**Zaman Sürecinde Ereğli**”, s.41.

¹⁰⁰ Nilüfer Çolpan, “**Hititlerin Anadolu'ya Göçü ve Çevre Kültürlerle Etkileşimi**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.1.

¹⁰¹ Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.69.

başkent olarak yaptıysa da sonra Ereğli-İvriz yakınlarında bulunan *Kybistra* başkent olmuştur.¹⁰²

Bu dönemlerde Ereğli ve çevresine Tuvana ismi verildiğinden, Kralın mı Devletten ismini aldığı, yoksa Devletin mi Kraldan aldığı tam olarak bilinmemektedir¹⁰³.

M.Ö. 2000’li yıllarda Anadolu yarımadasına gelerek Boğazköy (Hattuş) de bir devlet kuran Tuvana Krallığı, M.Ö. 1900’lü yıllarda bu yarımadaanın önemli bir kısmına hâkim olan Hititlerin egemenliği altına girmiştir. Bu tarihlerden sonra bölge el değiştirerek Hititlerden, Mitannilere geçmiş M.Ö. 1450-1200 yılları arasında Yeni Hitit Krallığıyla devam etmiştir¹⁰⁴.

Geç- Hitit Krallık çağında (M.Ö. 1200-800) Ereğli bölgesi oldukça önem kazanmış olup, Orta ve Güney Anadolu’da Aramileşmiş Geç-Hitit yapılarının anıtsal bir örneği olan İvriz Kaya Anıtı ve ondan daha ileride yazıtı olmayan ikinci Kaya Anıtında kesin bilgilere ulaşmamız mümkündür¹⁰⁵.

Ayrıca İvriz Kaya Anıtı, tarihte ilk tarım abidesi olarak ta bilinmektedir¹⁰⁶.

Mısırlıların *Deniz Kavmi* dediği Trakya’dan Anadolu coğrafyasına doğru gelen insan akımından kurtulmak için kurtuluşu doğuya doğru kaçmakta bulan Frigler, Yeni Hitit Devletinin varlığına son vermiştir. M.Ö. 1180 yılında Prens Warpalavas dağılmış halde bulunan Tuvanalılar tekrar toplayarak İkinci Tuvana Krallığını ilan etmiştir¹⁰⁷.

Asur krallarından *Tiglatpalasar*, kitabesinde Anadolu coğrafyasından bahsederken Anadolu platosundaki Tyana’ya kadar olan bütün Hitit topraklarını kendi egemenliği adı altında göstermiştir. Kitabelerde bahsi geçen bu kayıtlara bakıldığı zaman İvriz Kaya Kabartmalarında yer alan Tyana kralı *Urbella*’nın (Varpalava) üzerinde yer alan nakışlı kostümün Asur elbiseleri şeklinde olması bu konuyu teyit etmektedir¹⁰⁸.

Tuvanalılar Asurlarla yaptığı savaşı kazanamayınca M.Ö. 742 yılından itibaren bölgede Asurlular hüküm sürmeye başlamıştır¹⁰⁹.

¹⁰² Taşkınlar, “Ereğli’nin Tarihi ve Mimari”, s.5.

¹⁰³ Gürbudak, “Zaman Sürecinde Ereğli”, s.41.

¹⁰⁴ Senan, “Konya Ereğli”, s.7.

¹⁰⁵ Erel, “Ereğli ve Yöresi”, s.10.

¹⁰⁶ Hilmi Erel, *İvriz*, Olgun-Çelik Yayınları, Konya 2017, s.15.

¹⁰⁷ Gürbudak, “Zaman Sürecinde Ereğli”, s.42.

¹⁰⁸ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.73.

¹⁰⁹ Yassıbaş, “Cumhuriyet Dönemi Ereğli Siyasi, Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Tarihi”, s.14.

Asurlular, ticaret kolonileri çağında Anadolu coğrafyasında madencilikte doruk noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde ülkeler arası ticaret gelişmiş ve ticaret merkezleri kurulmuştur. Tüccarların getirdikleri kalay, kumaş ve kokular burada satılıyordu. Anadolu'dan ise gıda maddeleri götürüyorlardı. Ereğli Müzesindeki kutsal yerlere konan idoller ve mutfak eşyaları ise bu döneme ait eşyalardır¹¹⁰.

Süreç içerisinde önce Kimmerler ardından Frigler ve sonra Lidyalılar sırasıyla bölgede hâkim güç olmuşlardır¹¹¹.

Frigler, Anadolu'ya yerleştikten sonra güçlü bir krallık kurmuşlardır. Ereğli civarında *Gıcıkışla*, *Zincirli Höyük* ve Ereğli merkezde bulunan eski belediye yeri bu döneme ait yoğun yerleşim alanlarıdır. Müzede yer alan çok ve tek renkli seramiklerde bu döneme aittir¹¹².

Pers İmparatoru II. Kursus M.Ö. 546 tarihinde Lidyalıların hâkimiyetine son vererek Anadolu coğrafyasında hüküm sürmeye başlamıştır. Ereğli, II. Kursus devrinde M.Ö. 330'lu yıllara kadar Pers Satraplıkları tarafından yönetilmiştir. Büyük İskender M.Ö. 334 yılında Anadolu'ya gelmiş olup, hedefinde Yunanistan'ı ve Makedonya'yı zor duruma düşüren Perslerle hesaplaşmak vardı. III. Dara ile Büyük İskender'in ordusu Gönen Çayı kıyılarında savaşa başladılar. Savaş sonunda hezimete uğrayan Pers ordusu geri çekildi. Bu esnada Ereğli'yi yöneten Satrap, Büyük İskender'e bir şey bırakmamak için Ereğli'yi yakıp yıkarak şehri terk etmişler ve böylece Ereğli'de Makedonya egemenliği altına girmiştir.¹¹³

Grek kültürü, Ön Asya ve Anadolu kültürleriyle kaynaşarak evrensel bir kültür oluşturmuştur. Ereğli Müzesinde yer alan Göztepe Tümülüs'ünde bulunan *altın diadem*, *Altın Efes sikkesi* ve *altın kaplamalı sanduka* ile orman fidanlığında bulunan *Athena sikkeleri*¹¹⁴ bu döneme ait eşyalardır¹¹⁵.

Ereğli, Büyük İskender'in ölümü sonrasında komutanları arasında üç kısma ayrılan Selevki devletine bağlanıp, bu devletin önemli şehirlerinden biri haline gelmiştir¹¹⁶.

¹¹⁰ Erel, “Ereğli ve Yöresi”, s.15-16.

¹¹¹ Yassıbaş, “Cumhuriyet Dönemi Ereğli Siyasi, Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Tarihi”, s.14.

¹¹² Erel, “Ereğli ve Yöresi”, s.17.

¹¹³ Gürbudak, “Zaman Sürecinde Ereğli”, s.42.

¹¹⁴ Altuncan M., “<https://www.milliyet.com.tr/tatil/ardeoloji/konusan-sikkeler-neler-anlatiyor-herakleia-definesi-6739827>”, adresinden 14.12.2022 tarihinde alınmıştır.

¹¹⁵ Erel, “Ereğli ve Yöresi”, s.18.

¹¹⁶ Yörük, “Ereğli”, s.12.

Selevki Devleti'nin hükümdarlarından III. Antiyohus devletin egemenlik alanlarını Hindistan'a kadar genişletmiş, buraya yaptığı seferler sırasında Anadolu coğrafyasını da istila etmiştir. Bu istila sonucunda *Kibistra* toprakları da egemenlikleri altına girmiştir¹¹⁷.

Selevki hükümdarı III. Antiyohus, Roma-Yunan savaşında, Yunanlılara yardım etmiş ve M.Ö. 191-190 yılları arasında Romalılara karşı mağlup olmuştur. Antiyohus, Romalılara karşı hareket ederken *Tiyanalılardan* ve *Kibistra* bölgesinden ücretli askerler almıştır¹¹⁸.

4.2.Roma ve Bizans Döneminde Ereğli Şehri

Roma döneminde Kapadokya eyaletinin bir şehrini oluşturan Ereğli bugünkü Ulu Cami civarında *Herakleia* kenti olarak kurulmuştur. İvriz Çayından dolayı kent yığma tepeler üzerinde inşaa edilmiş olup, etrafı surlarla çevrilidir. Daha sonraki yıllarda yapılan kazılar sırasında Roma dönemine ait hamamın bulunması kentin 6 metre altında büyük bir Roma kenti olduğuna işaret etmektedir¹¹⁹.

Roma İmparatorluğu ikiye bölündükten sonra Ereğli, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun sınırları içerisinde kalmıştır¹²⁰.

Bizans İmparatorluğu *Küçük Asya* diye anılan Anadolu Coğrafyasını bölümlere ayırmıştır. Bu toprak bölüştürme olayına *Theme (Tem)* ismini veriyorlardı. Bu arazi bölümlerinden biri olan *Armenyak (Armenique)* temi Kapadokya coğrafyasını üç ana parçaya ayırmış olup, Kibistra'da bu Tem'in içerisinde yer almaktadır. Kibistra, Ereğli'nin bulunduğu yere yakın önemli bir şehirdir. Herakliyüs, Müslümanların baskısı altında kalınca savaşçı özelliğini yitirmiş kentlerin yakınında Likaonya sahrasında bulunan yere kendi ismini verdiği kenti kurmuş ve etrafını müstahkem bir kale ile çevirmiştir¹²¹.

Kapadokya ve *Likaoni* Bölgesi Hristiyanlık dininin beşiği olmuştur. Hristiyanlık dini Filistin'de doğmuş, Anadolu coğrafyasında Konya'dan başlayarak Osmanlı idari teşkilatlanma yapısında Ereğli'ye bağlı olan Akçeşehir'in Güneybatısında yer alan *Derbi* bölgesinde kundaklanmış, büyümüş ve serpilmiştir¹²².

Doğu Roma İmparatorluğu zamanında önemli bir hudut kalesi olan Ereğli, İmparator Herakliyüs tarafından Müslüman Arapların Anadolu coğrafyasına akınları sırasında

¹¹⁷ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.95.

¹¹⁸ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.95.

¹¹⁹ Erel, “Ereğli ve Yöresi”, s.11-12.

¹²⁰ Taşkınlar, “Ereğli'nin Tarihi ve Mimari”, s.8.

¹²¹ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.113-115.

¹²² Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.110.

sağlamlaştırılmıştır. İslam gazâları esnasında bir veya birden fazla istilâ ve tahribata mahrum bırakılan ve nüfusu altındaki ahalisi öldürülen veya satılmak için esir düşürülen şehirler meyanında Tuvana yani Ereğli’de gelmektedir¹²³.

Doğu Roma’nın hâkimiyetindeki bu dönemde “*Kuyudaki Yahya*” olarak bilinen Aziz’in yurdu olarak kutsal bir kimlik ve dini merkez durumunda bulunan Ereğli, Selçuklular tarafından feth edilinceye kadar Doğu Roma’nın egemenliği altında kalmıştır¹²⁴.

“*Kuyudaki Yahya*” olarak bilinen bu aziz, annesi ile birlikte “Kybistra” bölgesinde yaşamaktaydı. Topluma karışmaktan kaçıp, annesinin de iznini alan Yahya daha 13 yaşında iken evini terk etmiştir. Yolda kendisine gözüken bir Meleği takip etti ve o Melek Yahya’yı bir kuyunun başına getirdi. Yahya bu kuyuda on yıla yakın bir süre yaşadı¹²⁵.

4.3. Arap Akınları Sırasında Ereğli Şehri

Hiz. Peygamberin halifelerinden olan Hiz. Ömer döneminde Bizans Devletinin Suriye’de ki toprakları yeni yeni İslam Devletinin sınırları içine katılmaktaydı. Bizans İmparatoru *Heraklyüs*’ün içinde yer aldığı Antakya’da fethedilmişti. İslam orduları, Bizans Devleti’nin *durub* denilen derbentlerine Toros dağlarının geçilmesi zor geçitlerine dayanmıştı. Müslümanlar burada *Sügür* ve *Avaim* diye adlandırılan uç şehirler ve kaleler kurmuşlar, buralara da Orta Asya’dan getirilen Türk Oğuzları yerleştirmişlerdir. Buraya yerleşen Türkler zaman zaman Bizans sınırlarından iç taraflara sızıyorlardı. Bu sızmaları önlemek için Bizans İmparatoru *Heraklyus* Toros geçitlerinde yer alan ve Toros dağlarının Anadolu coğrafyasına hâkim yerlerde bulunan kaleleri tahkim etmiş ve sağlamlaştırmıştır. Konya’ya kadar uzanan geniş bir arazinin içine kurulan ve kendi adına nisbeten *Herakle* şehrini de bir kale ile tahkim ettirmiştir¹²⁶.

İlk İslam ordusu olan Emevi Halifelerinden Mervanoğlu Abdülmelik’in askerleri, Bizans’lılar Aksaray bölgesini ele geçirince Ereğli ve Konya bölgesini ele geçirmiştir¹²⁷.

M.Ö. 797 yıllarında tahta oturan İmparatoriçe *İrene*, Abbasi Devleti halifelerinden Harun Reşid ile mücadelelerde bulunmuş, bu mücadeleler sonrasında ise Ereğli şehrinin gelirlerini müslümanlara vermek üzere Halife ile bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmaya göre Bizans, her yıl müslümanlara 300 bin filori veriyor, müslümanlar ise Ereğli’den aldıkları bu

¹²³ Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, C.I, s.23.

¹²⁴ Tuncel, “*Türkiye’de Yerleşim Yeri Ereğli*”, s.291.

¹²⁵ W. M. Ramsay, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, s. 372.

¹²⁶ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.153.

¹²⁷ Polat, “*Aksaray Şehri*”, s.8.

gelirleri Medine'ye vakfediyorlardı. *Irene*'nin tahttan uzaklaşması sonucu yerine geçen *Nikefor* iki taraf arasında yapılan anlaşmaya uymadı. Bunun üzerine Harun Reşid 100 bin kişilik ordusu ile Gülek boğazından geçip Ereğli kalesini muhasara etmiştir¹²⁸.

Abbasiler ve Emeviler döneminde savaş alanı olan bölge, Harun Reşid döneminde Müslüman Arapların egemenliği altına girmiştir. Ereğli, İslam hükümdarlarının egemenliği altında bulunduğu zaman *Haremeyn Vakfı* ismiyle nitelendirilmiştir. Şehir Müslüman olmayan kişilerin elinde olduğu zaman Peygamber Mucizesi ile aktığı belirtilen suyun varlığına rağmen imana gelmeyen kişiler bulunmaktaydı¹²⁹.

Kaynaklar, Ereğli'yi alan Harun Reşid, Herakliyüs'ün sülalesinden olan bir din görevlisinin kızıyla evlenip şehre damat olduğunu ve girdiği mücadeleler sonucunda Ereğli'yi hâkimiyeti altına aldığını belirtmektedir. Harun Reşid 'in bölgede hâkimiyeti sonrasında Başpiskoposluk olan Ereğli, Doğu Roma İmparatorluğu ve Müslüman Araplar arasında sık sık el değiştirmiştir¹³⁰.

El-Me'mun döneminde Bizans tahtında bulunan *Teofilos* müslümanlara vergiyi vermediği gibi *El-Me'mun*'un Anadolu coğrafyasına olan askeri hareketinden de faydalanarak Toros dağlarını geçmiş ve Tarsus civarlarına kadar gelmişti. *Teofilos*, karşısına çıkan müslüman kuvvetlerini bozguna uğratarak bunlardan 2 bin kadarını ise kılıçtan geçirmiştir. *El-Me'mun*, Bizans'ın bu saldırılarını haber alınca Gülek boğazından geçerek Ereğli üzerine yürümüştür. *El-Me'mun*'un seferleri sonucunda *Teofilos* mağlup olmuştur¹³¹.

4.4.Selçuklular Döneminde Ereğli Şehri

Ereğli'de Selçuklu hâkimiyeti 1077 yılında Kutalmış oğlu Süleyman Şah döneminde sağlanmıştır¹³².

1092 yılında Sultan Melikşah'ın ölümü onun esir tuttuğu Süleymanşah'ın oğullarının serbest kalmasını sağlamıştır. Süleymanşah'ın oğullarından olan Kılıç Arslan, İznik'te babasının tahtına altı buçuk yıl sonra çıkarak *Sultan* unvanını almış olup, döneminde

¹²⁸ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.153-155.

¹²⁹ Funda Altıntaş, "Ereğli Şehir Merkezindeki Nüfus Hareketleri (1834-1845)", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2018, s.6.

¹³⁰ Gürbudak, "Zaman Sürecinde Ereğli", s.44.

¹³¹ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.156-157.

¹³² Altıntaş, "Ereğli Şehir Merkezindeki Nüfus Hareketleri", s.7.

Anadolu’da tam bir siyasal birlik bulunmamaktaydı. Ereğli civarından Hasan Bey adında bir Türk hüküm sürmektedir¹³³.

Ereğli, Haçlılarında birçok kez saldırılarına, yakılıp yıkılmalarına maruz kalmıştır. 1069 yılında Bizans İmparatoru IV. *Romanos*, Sivas’tan hareket ederek *Likaonya*’ya saldıran Türklerin üzerine yürümüş, *Kybistra* ve *Herakleiy* bölgesine kadar gelmiştir¹³⁴.

Haçlı Seferleri ile birlikte Anadolu Coğrafyası ile Ereğli’de büyük tehlike altına girmiş, Haçlı Seferlerinin yıkıcı etkisi şehir üzerinde hissedilmiştir. Özellikle Birinci ve İkinci Haçlı seferleri yıkıcı etkiyi daha da arttırmıştır. *Godfroi de Buyyon* komutasındaki Haçlı ordusu, İznik-Eskişehir-Afyon-Konya üzerinden Ereğli’ye doğru yürüyüşünü gerçekleştirirken, ikmal ve lojistik açıdan da bir takım sıkıntılar çekiyorlardı. Mevsimin yaz olmasından dolayı Anadolu’nun yakıcı sıcağı ve ordunun su sıkıntısı Haçlı ordusunu yıpratıyor bunun üstüne baskınlar ile fazla kayıp veriyorlardı¹³⁵.

1097 yılının Eylül ayının ilk haftasında Ereğliye ulaşan Haçlı ordusu bu süreç içerisinde çok kayıp vermişlerdir¹³⁶.

Haçlılar, bu sırada tahrip edilmeden kalan Meram’ın yeşil ve sulak bahçelerinde dinlenme ve konaklama imkânı bulup buradaki birkaç gün moladan sonra tekrardan Ereğli’ye doğru yola koyuldular¹³⁷.

Haçlı ordusu, Ereğli’ye varınca Danişmend Emiri ve Emir Hasan’ın komutasındaki Türk birliğiyle karşılaştılar. Haçlılar, Bohemund komutasındaki ordu ile Türklerin üzerine saldırıya geçtiler. Haçlı kuvvetleriyle meydan savaşı istemeyen Türkler, bulundukları sahanın Kuzeyine çekilerek Ereğli kentini Hristiyanlara bıraktılar¹³⁸.

Haçlı ordusu Ereğli’den ikiye ayrılarak bir kısmı Gülek geçidini geçip Kilikya bölgesine inmişler, diğerleri ise Kayseri istikametinde ilerlemişlerdir¹³⁹.

Ereğli’den sonra direk Gülek Boğazına inen Haçlı kuvvetleri, bugün tren yolunun geçtiği Ulukışla üzerinden Gülek Geçidine varan yolu takip ettiler¹⁴⁰.

¹³³ Işın Demirkent, **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.17.

¹³⁴ Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.118.

¹³⁵ Senan, “**Konya Ereğli**”, s.13.

¹³⁶ Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.118.

¹³⁷ Demirkent, “**I.Kılıç Arslan**”, s.36.

¹³⁸ Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Krallığı’nın Kuruluşu**, (Çev. Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.I, Ankara 2019, s. 145.

¹³⁹ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, s.103-104.

Haçlıların ana kuvvet ordusu, kuzeydoğu bölgesine doğru hareket ederek Kayseri doğru ilerlemişlerdi. *Augustopolis Köyü* yakınlarında tekrardan Türklerin saldırılarına maruz kalmışlardır¹⁴¹.

Hasan bey, burada Haçlılarla savaşa girişmiş ve çekildiği dağ yamaçlarında epeyce bir zayıat vermiş olup, kendi adıyla *Hasan Dağı* adını alan bu dağ onun namıyla asırlar boyunca Türklerin hâtıralarında yaşamıştır¹⁴².

5 Eylül 1101 tarihinde Sultan Kılıç Arslan Ereğli ırmağı kıyısında kuvvetlerini pusuya yatırarak Haçlı ordusunun gelmesini bekledi. Haçlı kuvvetleri aynı günün tarihinde Ereğli ırmağının da aktığı Akgöl'e ulaşmayı başardı. Uzun süre su sıkıntısı çeken Haçlı ordusu ırmak kenarına geldiğinde pusu kuran Sultan Kılıç Arslan'ın kuvvetleri tarafından ok yağmuruna tutuldular. Kılıç Arslan ve komutasındaki birçok Türk beyi çember içine alınan Haçlı kuvvetlerinin tamamına yakını kılıçtan geçirmiştir¹⁴³.

300.000 kişilik ordudan yalnızca birkaç bin kişilik kuvvetin kurtulduğu kaynaklarda belirtilmektedir¹⁴⁴.

Bu savaş sırasında birçok Türk Büyüğü hayatını kaybetmiş ise de Anadolu ve Ereğli'nin Türklerin yurdu olarak kalması sağlanmıştır¹⁴⁵.

Selçuklu Sultanlarından II. Kılıç Arslan'ın yaşı bir hayli ilerlemesinden dolayı artık savaşlara bile araba ile katılıyordu¹⁴⁶.

II. Kılıçarslan'ın yaşlılığı esnasında oğulları arasında taht kavgaları başlamış özellikle büyük oğlu *Kutbeddin Melikşah*'ın sultan olmak için üstün çabasını görmekteyiz. Haçlılarla girişilen mücadelelerden sonra Melikşah'ı istemeyen II. Kılıçarslan Borgulu'daki en küçük oğlu olan Keyhusrev'in yanına yerleşti. Hatta daha sonra Keyhusrev ile babası Konya üzerine yürümüş ve Melikşah'ı geri çekilmek zorunda bırakmışlardır. Aksaray'da bulunan Melikşah'a karşı olan Türkmenler II. Kılıçarslan'ın emrinde hareket etmişlerdir. Bu sırada Sultan II. Kılıçarslan hastalanmış ve Keyhusrev tarafından Ereğli yolu ile Konya'ya götürülmüştür¹⁴⁷.

¹⁴⁰ Ebru Altan, "Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar". *Belleten* 65 (2001):571-582

¹⁴¹ Altan, "Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar", s. 575.

¹⁴² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.103-104.

¹⁴³ Demirkent, "I.Kılıç Arslan", s.49.

¹⁴⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.105.

¹⁴⁵ Boydemir, "Hurufat Defterlerinde Ereğli", s.6.

¹⁴⁶ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.161.

¹⁴⁷ Tuncer Baykara, *I.Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997 s.15.

Kılıç Arslan'ın ihtiyarlamış olmasından dolayı Göktürkler, Karahanlılar ve Büyük Selçuklu Devletinde olduğu gibi Türkiye Selçuklu Devletinde de Devlet hânedan üyelerinin ortak malı sayılıyordu. Sultan Kılıç Arslan da bu eski Türk ananesine göre ülkeyi 11 oğlu arasında paylaştırmıştır¹⁴⁸.

Selçuklular için önemli merkezlerden biri olan Ereğli, devletin önemli meliklik merkezlerinden biridir¹⁴⁹.

Taksim edilen ülkede Konya Ereğli'si Sencer Şah'a pay edilmiştir. Ereğli'nin bulunduğu coğrafi konum şehri bir Melik'e başkent yapacak kadar önem arz ettiriyordu. II. Kılıç Arslan'ın oğlu Sencer Şah Ereğli'de Yedi yıl Meliklik yapmıştır. Bu süre zarfında şehirde yapılan veya yapılmış olan mimari eserler hakkında tarihi kaynaklar bize net bir bilgi vermemektedir¹⁵⁰.

İzzeddin Keykavus, Kayseri kuşatması sırasında kardeşi Alâeddin Keykubâd tehlikesini ortadan kaldırmak ve tahtı kurtarmak için Alâeddin Keykubâd ile müttefik halde bulunan Ermeni Kralı II. Leon'u bazı fedakârlıklarla vazgeçirmiş ve amcası Tuğrulşah da kuşatmayı terk edince içinde olduğu bu müşkül durumun üzerinden gelmiş ve ülkesine hâkim olmuştu. Ermeniler, bu sırada Toroslardan Selçuklu vilayetlerine doğru yayılmışlardır¹⁵¹.

Lûlûve, Ereğli ve Larende şehirleri 1211'li yıllarda Ermenilere geçmiştir¹⁵².

İzzeddin Keykavus, bu bölgeleri geri almanın daha kolay olacağını düşünerek yönünü Ankara ve ardından Sinop'a döndürmeyi uygun gördü. Zira Trabzon Komnenleri bu tarafa doğru ilerliyor olması ve Laskaris'in İstanbul Lâtinleri ile harp ve Selçuklularla dostluk halinde bulunmasından dolayı bu fırsatın kaçırılmaması gerekiyordu. Sultan bu nedenledir ki Sinop fethinin ardından Ermenilere karşı bir sefer yapmaya ve bu beldeleri kurtarmaya karar vermiştir. Selçuklu Sultanı Sinop fethinden sonra Ermenilere karşı bir sefere çıktı ve Karaman, Ereğli ve Lârende kasabalarını kurtarmıştır¹⁵³.

İzzeddin Keykavus'un imâr faaliyetleri arasında en mühim eseri hiç şüphesiz Sivas'ta inşaa ettiği *Dâr üş-şifa* isimli meşhur hastanesidir. İhtişam ve zerafetin adeta bir âbidesi olan

¹⁴⁸ Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.216-217.

¹⁴⁹ M. Ali Hacıgökmen, "**Selçuklular Zamanında Ahiler Hakkında Bir Araştırma**". Tarihîn Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 4 (2010): 107.

¹⁵⁰ Konyalı, "**Ereğli Tarihi**", s.161-165.

¹⁵¹ Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.307.

¹⁵² Nevzat Topal, "**Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli**", (Edt. Sayar A.), *Ulusal Her Yönüyle Türkmenler ve Konya Ereğli Yöresi Türkmenleri Sempozyumu (İskânları, Kültür-Sanatları, Ağızları, Edebiyatları)*, Konya 2012, s.296.

¹⁵³ Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.307-308.

bu mimari eser devrin iktisadi yükselişine bir delil olarak bizlere sunulmaktadır. Bazı Selçuklu hastaneleri gibi burası da bir Tıp Mektebi idi. Günümüze kadar gelen vakfiyesi, bu müesseseye ne kadar zengin irâd kaynaklarının tahsis edildiği ve hastanenin nasıl çalıştığını ortaya koymaktadır. Vakfiyeye göre hastanede tabipler, cerrahlar ve göz hekimleri çalışmakta olup, binada 20-30 civarında oda ve koğuş bulunmaktadır. Bu eserin vakıfları arasında Sivas'ta 70 kadar ve Ereğli'de 30 dükkân ve birçok köy kaydedilmiştir¹⁵⁴.

4.5. Karamanoğulları ve Beylikler Döneminde Ereğli Şehri

Alâeddin Keykubat'ın sultanlığı döneminde Kalhanoğullarından Şirvan Han soyundan olan, Oğuz boyları beylerinden Saadetin'in on bin oba ile Şirvan'dan kalkıp Sivas-Kayseri yaylaklarından yurt edinişleri, ölünce oğlu Nûre Sofî konar-göçerlikten yerleşik hayata geçmek için Kayı boyu ve Türkmenlerle anlaşma yaparak Ereğli (Herakl) kalesi aldıkları belirtilmektedir¹⁵⁵.

Konar-göçerliği gibi bir yaşam tarzından yerleşik bir hayata geçen Karamanoğulları, 1220'ye kadar Ereğli'de yaşamışlardır¹⁵⁶. 1250 Nure Sufî tarafından Karamanoğulları Beyliği'nin başkenti önce Ereğli daha sonraki yıllarda ise Ermenek ve Larende olmuştur¹⁵⁷.

1257'de Karamanoğullarının reisi olan Nureddin Bey, Ermenek'ten hareket ederek bir taraftan Ereğli'yi bir taraftan da Silifke'yi tazyik etmeye başlamış olup, aynı yıl içerisinde her iki kaleyi de muhasara eden Nureddin Bey'in karşısına Kilikya Kralı *Heytum*, kardeşi olan *Sempat*'ı gönderdi. *Sempat*, Karamanlıların Ereğli civarından ilk ağırlık merkezleri olan Ermenek bölgesine çekilmesinden yararlanarak Ereğli'yi geri aldı¹⁵⁸.

Daha sonra zamanla el değiştiren bu coğrafya Karamanoğlu Mehmet Bey 1276 yılında Konya'yı aldığı zamanlarda yeniden Karamanoğullarının egemenliği altına girmiştir¹⁵⁹.

Ereğli, Karamanoğulları Beyliği döneminde sağlamlaştırılmış ve iyi bir komuta kademesi olan önemli şehirlerden biridir. Karamanoğulları Beyliğinden *Âlâ-üd-din Ali Bey*'in

¹⁵⁴ Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.321-322.

¹⁵⁵ Nevzat Topal, "**Karamanoğulları Devrinde Ereğli**", (Edt. Sayar A.) *Ulusal Her Yönüyle Türkmenler ve Konya Ereğli Yöresi Türkmenleri Sempozyumu (İskânları, Kültür-Sanatları, Ağızları, Edebiyatları)*, Konya 2012, s.305.

¹⁵⁶ Şerafettin Güç, **Karamanoğlu Atası Nûre Sofî**, Berikan Yayınevi, Ankara 2015 s.16.

¹⁵⁷ Ali Baş, "**Beylikler Dönemi Hanları**", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 1989, s.14.

¹⁵⁸ Tahsin Ünal, **Karamanoğulları Tarihi**, Arı Yayınevi, Konya 1986 s.33.

¹⁵⁹ Senan, "**Konya Ereğli**", s.19.

Beyliği döneminde Ereğli, Ertenaoğulları Beyliği ve Kadı Bürhan-üd Din ile *Âlâ-üd-din Ali Bey* arasında şiddetli çatışmalara mekân olmuştur¹⁶⁰.

Ertenaoğlu Beyliği ile Karamanoğulları Beyliği'nin beylerinden Süleyman Şah'ın arası epeyce bozuktur. Ertenaoğlu Bey'i Mehmet Bey her fırsatta Süleyman Şah'ı yok etmek istiyordu. Bunun için Karamanoğlu Süleyman Şah'ın kardeşi *Âlâ-üd-din Ali Bey*'den yardım almış ve Ertenaoğlu Bey'i Mehmet Bey Türkmen ve Rum askerlerini bu bölgeye çekerek Niğde'ye oradan da Ereğli'ye gelmiştir. Bu olaylardan sonra Ertenaoğlu, Ereğli'de yüksek hâkimiyetini buraya kabul ettirmiştir. Ertenaoğlu Mehmet Bey daha sonra Süleyman Şah'ı düzenlediği bir oyunla öldürmüştür ve onun yerine *Âlâ-üd-din Ali Bey* başa geçmiştir¹⁶¹.

Karamanoğlu *Âlâ-üd-din Ali Bey* başa geçtikten sonra, Ertenaoğulları'nın kendi ismini taşıyan torunları Moğol kumandalarından *Esenoğlu'na*, *Bahşayış* ve *Bahtiyar* ile *Babük Hanoğlu'na* haber göndererek kendilerine yardım etmelerini ve *Karamanoğlu Âlâ-üd-din Ali Bey* Halep'te iken çocuklarından Karaman'ı almalarını iletmiştir. Moğol kumandanları Ertena'nın bu daveti üzerine 20 bin kişilik bir askeri kuvvet ile Tarsus'a gelmişlerdir. Moğol kuvvetlerinin ardından *Şeyh Yunus*, *Bozdoğanoglu*, *Hoca Yunus'ta* emirleri altındaki 30 bin kişilik bir kuvvet ile Larende'ye yürüyüşe geçmişlerdir. Ertena, komutası altındaki kuvvet ile Ereğli'ye gelmiş ve burayı muhasara etmiştir. O dönemde Karamanoğlu Beyliği'nin ordusunun başında Mirza Bahadır'ın oğlu Ali Paşa Ereğli komutanıydı. Ertenaoğlu çıkan muharebe sonucunda Ereğli Kalesini almış ve Ali Paşa'yı esir edip zincire vurdurmuştur¹⁶².

Moğol komutanları ile birlikte Ereğli'ye yerleşen Ertenaoğlu Bey'i daha sonra Moğolların bir birliğini ve bazı boy beylerini Larende'nin zaptına göndermiştir. Karaman Bey'i *Âlâ-üd-din Ali Bey*'in de şehzadesi olan Mehmed Bey Moğol kuvvetleri ile karşılaştı. Burada Mehmed Bey bu karşılaşmadan zaferle ayrılrsa da sonradan gelen kuvvetler Moğol kuvvetlerine yardımcı olmuş savaş iki günden fazla sürmüştü. Ertena Bey'i ve maiyetindeki askerler Ereğli'den Larende'ye doğru hareket edip, Moğol kuvvetlerine yardıma geldiler. Savaş esnasında daha önce Ertenaoğlu Bey'inin yanında olan bazı boy beyleri saf değiştirmiş ve Karamanoğullarının safına geçmiştir. Ardından Şehzade Mehmed' in kardeşi Pir Ahmet'te bir birlik ile savaşa dâhil olmuş savaş Karamanoğullarının lehine sonuçlanmıştır. *Âlâ-üd-din Ali Bey*, Tarsus'a geldiğinde bazı beylerin kendisine ihanet ettiğini öğrenince büyükçe bir kuvvetle Larende'ye doğru sefere çıkmış ve burayı zapt etmiştir. *Âlâ-üd-din Ali Bey*'in

¹⁶⁰ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.200.

¹⁶¹ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.199.

¹⁶² Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.200-201.

komutanlarından olan *Mukbil Bey*, kaçan kuvvetlerin peşine düşmüş kimini yok etmiş kimisini ise esir almıştır. Ereğli’de esir ettikleri Ereğli Valisi Ali Paşa’yı kurtarmıştır. Seferler sonucunda *Âlâ-üd-din Ali Bey* aldıkları yerlere oğullarını, kardeşlerini ve kumandanlarını görevlendirmiştir. Bu atamalar yapılırken Yakup Bey’e de Ereğli’yi vermiştir¹⁶³.

13. yy.’ın sonlarına doğru gelindiği zaman Selçuklu Devleti *Sultanhanı* savaşından sonra tamamen Moğolların hâkimiyeti altına girmiş ve bu tarihten sonra Moğollar Selçuklular üzerinde baskılarını daha da arttırmıştır. Moğollar, Selçuklu Melikleri birer kukla gibi oynamaya başlamışlardı. II. Mesud kendini emniyet altında hissetmediğinde dolayı devlet merkezini Konya’dan Kayseri’ye taşımıştır. Hâl böyle olunca Eşrefoğulları, Karamanoğulları ve uçlardaki diğer Türkmenler en ufak bir otorite boşluğunda merkezden gelen emirlere uymuyorlardı. Bu ve bunun gibi olaylar Selçuklu Sultanı Mesud’u rahatsız ediyordu¹⁶⁴.

İlhanlı tahtının veliahtı *Keyhatu*, İlhanlı hükümdarı Argon’un ölüm haberini alınca Konya’da *Baha-üd-Din*’i bırakarak başkentine gitmişti. *Keyhatu*, *Balâ*’ya gittikten sonra Anadolu’da kargaşalar başlamış *Baha-üd-Din* Vali öldürülmüştü. Bu esnada Karamanlıların Beyşehirini işgal ettikleri, Eşrefoğlu’nu tutmak istedikleri haberleri ortada yayılmaya başlanmıştır. *Keyhatu*’nun Konya’ya doğru yola çıktığı haberi bölgeye ulaşınca Konyalılar şenlikler yapmaya başladı. *Keyhatu* Konya’ya ulaştıktan sonra ordusundaki askerleri ikiye bölmüş bir kısım kuvvetleri Akşehir’e diğer kısmı ise Larende üzerine yürütüp Karamanlıların başkentini ele geçirmiştir. Ardından Herakliye’yi yağmaladı ve köylerini yakıp yıktı¹⁶⁵.

Moğolların yaptığı bu katliam hakkında bilgi veren kaynaklar *Ereğli’de o kadar insan öldürüldü ki hiçbir zaman bu kadar insan öldürülmediğinden* bahsetmektedir. Hatta o kadar insan öldürüldü ki bu bölgelerde üç ay kuş uçmadığı da ifade edilir. Şehrin baştanbaşa ateşe verildiğini, müslüman çocukların esir, kadınların ise ezil ve rüsva edildiğini ifade etmektedir. Ereğli’nin 1288 tarihlerinde *Noyan (Bayıncar Tatar)* adlı bir Moğol emiri tarafından da yakıldığı bazı kaynaklarda bahsedilmektedir. Yaşanan bu olaylardan sonra Ereğli’de yaşayan birçok âlimin kaçmak zorunda kaldığını kaynaklar rivayet etmektedir. Bu eserlerden biri olan *Ereğlili Muhammed bin İsmail bin Hasan bin Ebi’l – Hüseyin ibn Ali El- Herakli* adlı müellifin *Vâkıfu’l Ferağ* adlı eserinden bahsedilmektedir. Söz konusu eserin telif tarihi *Keyhatu* ve *Bayıncar Tatar’ın (Noyan)* Ereğli’de katliam yaptığı tarihe yakın bir tarihleri

¹⁶³ Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.200-204.

¹⁶⁴ Hacıgökmen, “**Selçuklu Zamanında Ereğli**”, s.107-108.

¹⁶⁵ Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.197-198.

gösterdiği ifade edilmektedir. Burada bahsedilen eser sahibi de *Keyhatu*'dan kaçıp Mısır'a sığınan Ereğlîli âlimlerden olduğu söz edilmektedir¹⁶⁶.

¹⁶⁶ Hacıgökmen, “Selçuklu Zamanında Ereğli”, s.108.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEHRİN FİZİKİ YAPISI

1. ŞEHRİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkler'in Anadolu'yu iskân etmeleri yalnızca bulundukları coğrafyanın nüfus yapısını değil, yerleşme biçimlerini de değiştirdiği kesinleşmiş bir kanıdır. Anadolu'da kent yaşantısının 12. yy. ikinci yarısından başlayıp 13. yy. da güçlenerek arttığını söylemek mümkündür¹⁶⁷.

Şehir, içinde yaşayanların tarım dışı mal ile hizmet ürettiği ve ürettiği mallarla hizmetleri yakın çevresi ve daha geniş alana pazarladığı yerleşim birimlerine verilen addır. Bundan dolayıdır ki şehirleri aslında birer pazaryeri olarak tanımlamak mümkündür. Burada yapılan tanım sadece iktisadi veriler ışığında yapılmış olup, bunun dışında siyasi ve idari, nüfus ve güvenlik gibi sair konuların da belirleyici olduğunu dikkate almak gerekir¹⁶⁸.

İslam şehirleri gibi Türk şehirleri de üç temel unsur etrafında yükselmiştir. İslam şehirlerinde *câmi*, *Pazar* ve *hamam* olup, Türk şehirlerinde de *İç Kale*, *Şehristan* ve *Rabad* unsurları üzerinde yükselmiştir¹⁶⁹.

Tablo 1:Anadolu Selçuklu Dönemi Kent Karakter Tablosu

YERLEŞME ADI	SOSYAL-KÜLTÜREL-İDARİ HİZMET KURUMLARI						İDARİ SINIFLAR				KENTSEL İŞLEVLER					
	MEDRESE	DARÜŞŞİFA	SARAY VE DEVLETHANE	DARPHANE	KONSOLOSHANE	SUR DIŞI YAPILANMA	KADI	İĞDİŞBAŞI	BEYLERBEYİ	SUBAŞI	SİYASAL/YÖNETSEL BAŞKENT	MELİKLIK MERKEZİ	TİCARET ZANAAT MERKEZLERİ	ASKERİ ÜS	UC KENTİ	LİMAN
EREĞLİ	1	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-
KONYA	30	4	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	-	-

Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Kent karakter Tablosunda eldeki veriler ışığında Ereğli ve Konya'nın karşılaştırması da yapılabilinmektedir.

¹⁶⁷ Uğur Tanyeli, “Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11. 15. Yy.)”, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1987, s.33-34.

¹⁶⁸ Yörük, “Ereğli”, s.21.

¹⁶⁹ Yörük, “Ereğli”, s.22.

Kaynak (Koray Özcan, "Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri" Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2005, s.299.)

Anadolu Selçuklu Devleti Devrinde Ereğli’de Medrese, Saray, İğdişbaşılık Kurumu ve Meliklik Merkezi bulunmaktadır¹⁷⁰

Türkler tarafından Anadolu’da kurulan büyük şehir sayısı fazla değildir. Günümüzde eski yerleşmeler üzerinde süregelen şehirlerle, Türkler tarafından kurulmuş şehirler arasında herhangi bir yapısal fark bulunmamaktadır. Türklerin kurduğu şehirler eski veya yeni fark etmeksizin benzer bir kimlikle karşımıza çıkmaktadır¹⁷¹.

Ereğli şehri, Karacadağ yamaçları ile Bulgar Dağından inerek Akgöl’e dökülen küçük bir nehir arasındaki ovada, su baskınlarına ve saldırılara karşı yapılmış topraktan yapılmış bir kale içerisinde yer almakta olup, etrafında bağlar ve bahçeler bulunmaktadır¹⁷².

Ereğli hakkında bilgi veren seyyahlardan olan Moltke buradan bahsederken dağların eteklerinde ağaçların arasına gömülmüş bir kasaba, dağlardan çıkan bir derenin vadiden çağlayarak aktığından bahsetmektedir¹⁷³.

2. MAHALLELER

“Mahalle” genellikle mescid ve camii etrafında toplanan şehrin en küçük birimlerine verilen addır. Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde ve bu ilişkilerin biçimlenmesinde sosyal toplulukların birlikte yaşadıkları alanın büyük etkisi vardır¹⁷⁴.

Mahalle isimleri şehrin sosyal yapısı hakkında aydınlatıcı olup, aşiretlerin ve buraya sonradan gelenlerin geldikleri köy ve kasabaların şeyhlerin ve mestçilerin ismini taşımaktadır. Türklerde şehirlerin gelişmesi yeni mahallelerin kurulmasıyla oluyordu. Bir mescit veya cami bazen de onların yanında diğer mimari yapılar tesis ederek şehirlerin gelişmesinde katkılar sağlanıyordu¹⁷⁵.

Anadolu’da bulunan Türk kentlerinde mahalleler fiziksel bir yapı olmaktan ziyade toplumsal bir yerleşme olarak sayılıyordu¹⁷⁶.

¹⁷⁰ Koray Özcan, "Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri" Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2005, s.299.

¹⁷¹ Doğan Kuban, "Anadolu - Türk Şehri: Tarihî Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler" *Vakıflar Dergisi*, 1968, s.53.

¹⁷² Çelik, "Ereğli Kazası", s.12.

¹⁷³ Moltke, "Türkiye Mektupları", s.270.

¹⁷⁴ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrindeki Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine". *Osmanlı Araştırmaları* 04, 1984, s. 69.

¹⁷⁵ Kuban, "Anadolu- Türk Şehri", s.63.

¹⁷⁶ Tanyeli, "Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci", s.163.

Anadolu’da bulunan Türk kentlerinde mahalle olgusunun geçirdiği tarihsel süreci incelemek oldukça zordur. Özellikle 16. yy. için elde geniş arşiv kayıtları bulunsa da geriye doğru gidildikçe bu konu hakkında veriler azalır ve yok olmaktadır. 11. ve 13. yy. da Anadolu’da bulunan mahalleler hakkında bilgiler ancak vakfiyelerdeki bilgilerden öğrenilmektedir¹⁷⁷.

Mahallelerin kuruluş aşamasında kurucularının sıfat ve unvanlarında konumuz açısından incelemeye değer bilgiler arasında yer almaktadır. Zira *hacı, halife, fakih, hoca, mevlana, dede* ve *şeyh* gibi *din, ilim* ve *fikir* erbabına ait unvanlar ile *kasap, kazancı, boyacı* gibi meslek isimlerinin var oluşu mahallelerin kurucularının kimler olabileceği hakkında bizlere önemli bilgiler vermektedir¹⁷⁸.

Ayrıca diğer yandan mahallelerin kuruluşunda tekke, zaviye, hamam, medrese, gibi mimari yapılarında etkili olduğu dile getirilebilir¹⁷⁹.

İslam ülkeleri ve Türkiye’de mahalleler birçok defa adlarını cami ve mescitlerden aldığı bilinmektedir¹⁸⁰.

Mahallelerin kuruluşunda etkili olan unsurlar arasında önemli bir yapı da tekke ve zaviyelerdir. Ana hatlarıyla açıklayacak olursak içerisinde herhangi bir tarikata mensup dervişlerin yaşam sürdüğü, gelip geçen yolcuların misafir edildiği bu mimari yapılar kırsal kesimde köylerin, şehirlerde ise mahallelerin kurulmasına ön ayak olmuştur¹⁸¹.

Yerleşim yerlerinin gelişmesine bağlı olarak mahalle sayılarında buna paralel olarak artış göstermektedir¹⁸².

Bu bağlamda Ereğli’nin mahallelerinden bahsedecek olursak, bu mahallelerden ilki *Dış Mahalledir*. Bu mahallenin ne zaman kurulduğu bilinmemekle birlikte vakfiyelerde ismi geçmektedir. Şehirde bir *Dış Mahallenin* kurulmuş olması, Ereğli’nin 13. yy. başlarında genişleyip büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Vakfiyelerde *Dış Mahalleden* bahsedilmesi burada bir *Türkmenler Çarşısının* bulunması bu mahallede yerleşenlerin Türklerden oluştuğunu bize göstermektedir¹⁸³.

¹⁷⁷ Tanyeli, “Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci”, s.158-159.

¹⁷⁸ Yörük, “Ereğli”, s.25.

¹⁷⁹ Yörük, “Ereğli”, s.25.

¹⁸⁰ Refet Yinanç, "Sivas Abideleri ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, 1991, s.20.

¹⁸¹ Ahmet Akşit, “Selçuklular Döneminde Kent İskânı ve Mahalleler”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5, 2014, s. 69.

¹⁸² Yörük, “Ereğli”, s.24.

¹⁸³ Topal, “Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, s.299.

Diğer bir mahalle ise *Budak* mahallesidir. Vakfiyelerde Ereğli’de vakf edilen dükkânların sınırları tespit edilirken *Hacı Budak Mescidine* vakfedilmiş bir dükkân ibareside yer almaktadır. *İbrahim Hakkı Konyalı* Osmanlı Dönemi Ereğli hakkında bilgi aktarırken Ereğli’nin *Budak* mahallesinin bulunduğu ve bu mahallenin ismini de *Hacı Budak*’tan almış olabileme ihtimalinin üzerinde durmaktadır¹⁸⁴.

Ereğli’de mahalle isimlerinden birisi de *Cahı* mahallesidir. Burada bahsi geçen ve mahalleye büyük istimalle ismini vermiş olan şahsın *Develü Hisar*’da isyanına ait bir kayıt bulunmaktadır¹⁸⁵.

Cahioğlunun Ereğlili bir kumandan olması ihtimalinin çok yüksek olduğu ve aynı adı taşıyan *Cahı Zaviyesinin* bulunması ile Ereğli’de köy isimleri sayılırken ilk köyün *Cahı* olması Ereğli’deki mahallelerden birinin *Cahi Mahallesi* olabileceğini ortaya koymaktadır¹⁸⁶.

Bertrandon De La Broquiere, 15. yy. başlarında Ereğli’ye uğramış ve buradan bahsederken duvarla çevirili küçük bir şehir olduğunu ifade ederken 22 mahallesi olduğundan da söz etmektedir¹⁸⁷.

Ayrıca 3 asır sonra bölgeye uğrayan Kâtip Çelebi kaleme aldığı eserinde Ereğli’nin 22 mahallesi olduğundan bahsetmekte olup, mahalle isimlerini belirtmemiştir¹⁸⁸.

15. yy. ilk yarısından itibaren mahalle sayısı 22 olduğuna göre bu sayıda fazla bir değişiklik olmadığını düşünebiliriz¹⁸⁹.

Burada bahsi geçen mahalle isimleri ise; *Camii Şerif*, *Kasap Işık*, *Kazancı Mescidi*, *Tat Mescidi*, *Hacı Kayser*, *Kiçi Zaviye*, *Ağce Yunüs*, *Boyacı Ali Mescidi*, *Hacı Yusüf*, *Hacı Ahmed*, *Hacı İshak*, *Mencik (Recepoğlu)*, *Hoca Sinan (Gümeçalı)*, *İnemusa*, *Turdağı*, *Alidede*, *Hacı Mahmud*, *Musahalife Mescidi*, *Kenan Tekkesi*, *Mevlana Budak*, *Şeyh ve Bağdatlı*’dır¹⁹⁰.

Bu mahallelerden biri olan *Cami Mahallesi* günümüzde çarşı içinde yer almakta olup, *camii-kebir* mahallesi olarakta bilinmektedir. Döneminde tek cami bu mahallede

¹⁸⁴ Topal, “Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, s.299.

¹⁸⁵ Topal, “Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, s.299.

¹⁸⁶ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.198.

¹⁸⁷ Bertrandon De La Broquiere, *Denizasırlı Seyahati*, (çev. İlhan Arda), Eren Yayınevi, İstanbul 2000, s.180.

¹⁸⁸ Topal, “Karamanoğulları Devrinde Ereğli”, s.309.

¹⁸⁹ Topal, “Karamanoğulları Devrinde Ereğli”, s.309.

¹⁹⁰ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.243.

bulunduğundan isminide buradan almaktadır. Camii de görevli insanlar bu mahallede ikamet etmektedirler¹⁹¹.

3. MEYDAN

Şehirlerin vazgeçilmez unsurlarından biride *meydanlardır*. Selçuklu şehirlerinde iki meydan bulunmakta olup, ilki bir mescid veya çeşmenin çevresinde yâda pazarlarda kendiliğinden oluşan açık alanlardır. İkincisi ise *Şehir Meydanlarıdır*. Anadolu’da, Avrupa şehirlerinde olduğu gibi bir şehir meydanı meydana getirmiştir¹⁹².

Ereğli hakkında dönemin kaynaklarına bakıldığında zaman vakfiyelerde, Ereğli’de bir meydanın bulunduğundan bahsetmekte olup “ *Meydan Zaviyesi Vakfı Ereğli’de Mukarrername ve şer’i temessük yok, mensuh, Merhum Çelebi mektubuyla Mevlana Nurettin tasarrufunda*” diye bir ifadeden bu dönemde kuvvetle muhtemel bir meydanın varlığı anlaşılmaktadır¹⁹³.

4. KALE

Kelime anlamı, “*kökünden koparmak, kazımak*” anlamındaki “*kal*” kökünden türemiş olan “*kalaa*”, “*tırmanılması zor, çıkılamayan bir dağdan kopan büyük kaya parçası veya dağ gibi büyük bulut*” anlamına gelmekte olup, dağ başlarına inşa edilen muhkem yapı anlamındaki *kal’a (kale)* kelimesinin de buradan geldiği ifade edilmektedir¹⁹⁴.

Kale ile ilgili pek çok tanımlama yapılmaktadır. Bunlar bazıları “stratejik bir yeri, bir geçidi korumak ve gerekli askeri kuvveti barındırmak üzere yapılmış, tahkim edilmiş yapı”; “düşmanın gelmesi beklenilebilen yollar üzerinde, askeri önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı”; “düşmandan korunmak ve onun tecavüzüne mani olmak için kalın ve metin duvarla yapılmış olup, düşmana ok ve mermi atmaya mahsus siper ve mazgalları bulunan inşaat”; “bir yeri dış saldırılara korumak amacıyla yapılan, kalın ve yüksek duvarlarla bunların üstüne belli aralıklarla yerleştirilen burçlardan oluşan yapı”; “düşmanın gelmesi beklenen stratejik yollar üzerinde, askeri önemi olan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda savunma ve güvenliği sağlamak için yapılan, kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı”; “bir geçidi, stratejik bir yer ya da bölgeyi ve orada yaşayanları korumak ve gerekli askeri gücü barındırmak amacıyla yapılmış yüksek kalın duvarlı, burçlu ve mazgallı geniş yapı”; “düşman saldırılarından korunmak

¹⁹¹ Çelik, “Ereğli Kazası”, s.16.

¹⁹² Topal, “Aksaray”, s.35.

¹⁹³ Uzluk, “Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi”, s. 56.

¹⁹⁴ Semavi Eyice, “Kale”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul 2001, s. 234.

amacıyla yapılmış burçlar, kuleler ve duvarlardan oluşan savunma yapısı” olarak tanımlaması yapılmaktadır¹⁹⁵.

Tablo 2: Selçuklu Dönemi Anadolu Kentlerinin İç Kale Çözümleri

SİYASAL İDARİ MERKEZLER				
KENT ADI	MEKÂNSAL BÜYÜKLÜĞÜ (HA)		İÇ KALE MAKROFORM	DEMOGRAFİK KAPASİTE (kişi)
	İÇ KALE	OLASI MAKROFORM		
EREĞLİ	-	27.7	-	-

Kaynak (Koray Özcan, "Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri" Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2005, s.300.)

Asırlar boyunca kaleler genel olarak şehirlerin etrafı, yol kavşakları, önemli bir yere giden anayol güzergâhları, geçit yerleri, dağlar arasındaki boğaz, denize uzanan burun, kıyıda az uzaktaki adalar, köprübaşları, denizlerin boğazları gibi stratejik yerlerde, arazinin doğal özelliklerinde faydalanarak inşa edilmiş mimari yapılardır¹⁹⁶.

Ortaçağ devletlerinde devletlerin doğal sınırları ırmaklar, dağlar ve deniz sahilleri haricinde anlaşma ile belirlenmiş bir sınır yoktur. Bundan dolayıdır ki sınır devletlerin askeri güçleri, istedikleri zaman bu arazilerden kolayca girip çıkabilmekteydi. Bu bölgelerde ülkelerin savunma sistemlerini çoğunlukla sınırda ve sınırlara yakın arazilerde konuşlanmış etrafı surlarla çevrili, tahkikatlarla berkitilmiş şehirler veya kaleler oluşturmaktaydı. Diğer yandan bir devlette halk ve ülke üzerindeki egemenliğin de temel dayanağı etrafı surlarla çevrilmiş olan şehirler ve kaleler yani müstahkem yerlerdir. Ortaçağ devletlerinde devletlerin egemenliğini kaleler ve şehirler temsil etmektedir. Dönemin anlayışına göre, bir ülkede şehirler ve kaleler düşürülmedikçe o ülke fethedilmiş ve üzerinde egemenlik kurulmuş sayılmamaktaydı. Yine Ortaçağ devletlerinde halk, askeri güç ve maddi zenginlik genel olarak şehirlerde ve kalelerde toplanmaktaydı. Bundan dolayıdır ki şehirler ve kaleler istilacı kuvvetlerin başlıca hedefleri altındaydı. Bu yüzden istilacılara karşı halkın can ve mal güvenliğini sağlayabilmek, egemenliklerini koruyabilmek ve devam ettirebilmek ile ülkelerini

¹⁹⁵ Ali Boran, **Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescidleri**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2001, s. 7-8.

¹⁹⁶ Boran, "Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescidleri", s.8.

savunabilmek için kaleler inşa etmek, şehirleri kalın ve yüksek surlarla çevirmek ve bunların etrafında da dayanıklı ve sağlam istihkâmlar meydana getirmek zorundaydılar¹⁹⁷.

13. yy.'ın ilk yarısında Anadolu'nun en önemli kentleri çoğunlukla askeri amaçla kullanılan “iç kale” ile onu çevreleyen ve konut alanlarını kuşatan, kalın bir surla çevrili olan “dış kaleden” oluşan bir kent görünümündedir. Bu yüzyıldan sonra ticaret ağının gelişmesi ile dış kale ortadan kalkmış bu tarihten sonra yapılan kaleler iç kaleden ibaret olmuştur. Kaleler genellikle iç kale, dış kale, şehristan ve ahmedek gibi bölümlerden oluşmakta olup, dış kale ve ahmedek bazı kalelerde bulunmamakla birlikte bunların yerine kalede surlarla çevrilmiş bir kentin en yüksek yerinde hükümdarın, Bey'in ya da komutanın ikamet etmesine ayrılmış en son savunma yerini kapsayan iç kale bölümünden meydana gelmektedir¹⁹⁸.

Sair şehirlerde olduğu gibi Ereğli'nin de nüvesini kaleler oluşturmaktadır. Şehirlerin fiziki yapılarının vazgeçilmez unsurlarını oluşturan kaleler, şehirlerin büyüyüp ve gelişmesinde büyük bir faktör olduğu söylenebilir¹⁹⁹.

Ereğli bölgesinde bulunan kaleler genellikle dağlık kesimlerde ve ovaya hâkim bir durumda yapılmışlardır. Hitit İmparatorluk çağıının sonlarından itibaren kale tipi yerleşmeleri güvenlik kaygısı ile ovalardan ziyade dağlık bölgelere ve geçitlere kaydığı izlenmektedir. Diğer yandan bölgede dağlarda doğal olarak oluşmuş kayaların üzerine inşaa edilmiş kalelere de rastlamak mümkündür. Kalelerdeki sur duvarlarının örgü sisteminde kaba yontulu *Polygonal* (çokgen) taş işçiliğini görmek mümkündür²⁰⁰.

4.1.Ereğli Kalesi

Günümüzde sadece topraktan kalıntıları bulunan *Ereğli Kalesi*'nin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı tam olarak bilinmemektedir²⁰¹.

Bulunduğu coğrafi saha olarak çukur bir bölgede bulunan *Ereğli, İvriz ve Sinandi* deresinden gelen sular yüzünden tehdit altında olup, şehri bu tehlikeden korumak için evvela topraktan bir bârû yapılmış sonra bunun içine bir sur çevrilmiştir²⁰².

¹⁹⁷ Salim Koca, “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Güvenlik Politikası”, *Gazi Türkiyat 1* 2009, s.190.

¹⁹⁸ Türkan Kejanlı, “Anadolu’da Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Kent Sistemi, Kale ve Merkez-Çarşı Gelişimi”, *Social Sciences 5*, 2010, s.290.

¹⁹⁹ Feridun M. Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s.43.

²⁰⁰ Erel, “Ereğli ve Yöresi”, s.37-38.

²⁰¹ Çelik, “Ereğli Kazası”, s.13.

²⁰² Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.437.

Kadim İslami kaynaklar Ereğli kalesinin *Rum (Bizans) Kayseri Herakl* tarafından inşa ettirildiğini belirtmiştir²⁰³.

Bazı kaynaklarda geçen bilgilere göre 1199 yılında kalenin sağlam olduğundan bahsedilmektedir²⁰⁴.

Kale bir dönem Karamanoğlu Nure Sufi tarafından zapt edilmiştir²⁰⁵.

Bertrandon De La Broquiere kaleme aldığı eserinde Ereğli'den bahsederken 1430'lu yıllarda Ereğli kalesinden bahsetmekte olup, "... Araclie (Ereğli) şehri bir zamanlar surlarla kapatılmış bir şehirdi ama çok harap olmuştu; ovada kurulmuş yiyeceği bol bir yerdî" şeklinde ifade kullanmıştır²⁰⁶.

4.2. Divle Kalesi

Kalenin yer aldığı Divle Köyü, günümüzde Üç Harman köyü olarak bilinmekte ve Ereğli'nin 35 km. güneydoğusunda yer almaktadır. Dağın eteklerinden kat kat, katmer katmer yükselen ve irili ufaklı hendesenin birçok şekillerini toplayan delikler, *Divle Kalesine* ait olup, hafif meyilli ve zikzaklı bir yoldan bu kaleye çıkılmaktadır. Dağın üzerinde bulunan oyuklar kaleye ait olup, ilk insanların daha sonra Hristiyanların ve rahiplerin meskenleri haline gelmiştir. Oyma mabedlerin mezarları da bulunmaktaydı. Dar ve küçük kapılarla birbirlerine bağlanan bu odalar, sofalar, geniş mahzenler ve teraslı salonları kaleye ait mimari yerlerdir²⁰⁷. Karamanoğulları döneminde inşa edildiği tahmin edilmektedir.²⁰⁸

Kalede sarnıca benzeyen yerler bulunuyor olup, büyük bir kilisenin daha sonradan mescit olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kalenin tarihçesine bakıldığı zaman kesin olmamak kaydıyla, *Etiler'in, Romalıların, Bizanslıların, Ermeniler'in Selçukluların, Karamanoğullarının* ve daha sonrada *Osmanoğulları'nın* hüküm sürdüğü tahmin edilmekte olup kronolojik sıralama yapılması oldukça zordur²⁰⁹. Kalede başlıca sekiz adet bölüm yer almakta olup, ortasında masaya benzeyen tabut veya sandukaların konulduğu yer olan salona yerliler (*Papazın oturduğu yer*) ismini vermişlerdir²¹⁰.

²⁰³ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.440.

²⁰⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.250.

²⁰⁵ Osman Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006, s.6.

²⁰⁶ De La Broquiere, *Denizaşırı Seyahati*, s.180.

²⁰⁷ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.839.

²⁰⁸ Çelik, "Ereğli Kazası", s.14.

²⁰⁹ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.840.

²¹⁰ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.841.

4.3.Mindos Kalesi

Arşiv vesikalarında ve vakfiyelerde kalenin eski isimleri *Mundos, Mindos, Mendos, Mindüs* şeklinde yazılmıştır²¹¹.

Günümüzde Halkapınar'a bağlı Kervansaray köyünde yer almakta olup, Ereğli'nin 23 km. güneydoğusunda yer almaktadır²¹².

Sarp kayalıklar üzerine inşa edilmiş Mindos Kalesi, “*Kartal Yuvasına*” benzetilmektedir²¹³.

M.Ö. 1. Bin demir çağına ait sur ve yapı kalıntıları bulunmaktadır²¹⁴.

Sırasıyla kaleden *Hititler, Frigyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Ermeniler, Selçuklular, Karamanoğulları* ve nihayet *Osmanlılar* buradan faydalanmışlardır. Mimari olarak klasik isbat ve mahv kurallarına göre inşa edilmiş kaleden gelip geçen kavimler kalenin bazı yerlerini atarak, bazı yerlerini yenileyerek ve bazı yerlerine de ilaveler yaparak kendilerini korumuşlardır. Kalenin üstünde Hristiyan Roma ve Bizans dönemine ait üstlerine haç işaretleri kazınmış mermer taşları bulunmaktadır²¹⁵.

Kaleye birisi güney, diğeri ise kuzeyden olmak üzere iki adet çıkış yolu bulunmaktadır. Zamanla doğal şartlardan dolayı kalede aşınmalar meydana gelmiştir. Kalenin üst kısmı oldukça geniş olup, kapısının bulunduğu yer halâ (*Demir Kapılı*) adını taşımaktadır. Kalede su sarnıcı bulunmakta olup, yağmur ve kar suları süzildükten sonra burada toplanırmış. Ayrıca 4 metre en ve 8 metre boy ölçülerinde (Darı Kuyusu) olarak ifade edilen bir hububat ambarı bulunmakta olup, üst kısımlarında haçlar bulunan kilise taşları görünmektedir²¹⁶.

Ayrıca kalede birde yel değirmeni bulunmaktadır²¹⁷.

4.4.İvriz Kalesi

Aydınkent köyü üzerinde tepeye hâkim bir konumda konuşlandırılmıştır²¹⁸. Kaya üstünde inşa edilmiş kale, bir Hitit dönemi eseridir²¹⁹.

²¹¹ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.880.

²¹² Çelik, “*Ereğli Kazası*”, s.15.

²¹³ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.873.

²¹⁴ Erel, “*Ereğli ve Yöresi*”, s.39.

²¹⁵ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.873.

²¹⁶ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.874-875.

²¹⁷ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.875.

²¹⁸ Erel, “*Ereğli ve Yöresi*”, s.38.

²¹⁹ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.442.

Kalede Hititlerden sonra *Luwiler, Tuvanalılar, Romalılar, Ermeniler ve Bizanslıların* egemenliği altına girmiştir. Günümüzde ayakta kalan duvar bakiyelerinin Bizans dönemi kalıntıları oldukları tahmin edilmektedir. Kalede Bizans dönemine ait kiliselerin bulunduğu kuvvetle muhtemeldir²²⁰.

4.5.İki Delikli Kale

Kayaların üzerinde mağarada iki kapı bulunmasından dolayı bu adı almıştır. İvriz Kalesinin bir iç kalesi konumunda gibidir. *Hititler, Tuvanalılar, Romalılar, Ermeniler, Bizanslılar* ve ilk Hristiyanlar bu kaleden yararlanmışlardır. Dini ve askeri nitelikli bir kale konumundadır. Hristiyanlık döneminde dini bir mabet olup, daha sonraları buradaki mağaralar insan eliyle genişletilerek ve bazı ilaveler yapılarak manastır haline getirilmiştir. Duvarlarında Hristiyan azizlerin resim kalıntıları görülmekte olup, Hristiyanlık yayılıncaya kadar burası bu dini yaşayanların faydalandıkları yerlerdir²²¹.

4.6.Karahisar Kalesi

Kalede Bizans döneminden kalma kilise mağarası bulunmaktadır. Kilise içi renkli fresklerle süslü iken daha sonraları tahrip edilmiştir²²².

4.7.Tond Kalesi

Kale Hititler Dönemine tarihlendirilip daha sonra *Romalılar, Bizanslılar, Ermeniler* bu kaleyi kullanmışlardır. Kalede müslüman mezarları ve birde türbe bulunmaktadır. Ereğli'nin eski isimlerinde olan Kybistra'nın burası olma ihtimalinin üzerinde de durulmaktadır. *Bizans İmparatoru Herakliyüs*'ün Ereğli'yi burada inşa ettiği de söylenmektedir²²³.

4.8.Asar Taşı Kalesi

Asar taşı denilen yerde bir kale harabesi olarak bulunmaktadır. Enkaz halinde bulunmakta olup, eski adı bilinmemektedir²²⁴.

4.9.Gâvur Kalesi

Romalılar döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir. Kalenin üstünde haç kabartmaları bulunan taşlar bulunmaktadır²²⁵.

²²⁰ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.443.

²²¹ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.445-446.

²²² Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.447.

²²³ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.448-450.

²²⁴ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.876.

²²⁵ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.836.

4.10. Buğdaylı Kalesi

Kale Romalılar ve Bizans dönemine tarihlenmektedir. Kalede on kadar oda halinde oyulmuş yer bulunmakta olup, ilk Hristiyanlara ve keşişlere mesken olmuş bir yerdir²²⁶.

4.11. Polat Kalesi

Aydos vadisi içerisinde bulunmaktadır. Kale içerisinde iki büyük odalı bir mağara bulunmaktadır²²⁷.

4.12. Kutören Kalesi

Hitit dönemi eseri olup, askeri (Gözetleme) amaçla yapılmış bir kaledir. Kalenin yer yer temel izlerine rastlanılmaktadır²²⁸.

4.13. Gölören Kalesi

Ortaçağ dönemine ait olup, kalenin günümüzde sadece kalıntı izlerine rastlanılmaktadır. Günümüzde Emirgazi ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır²²⁹.

5. SANAT VE TİCARET YERLERİ

5.1.Bedesten

Dilimize “*Bedesten*” olarak yerleşmiş olan kelimenin “*bezzâzistan*” veya “*bezistan*” dan geldiği ileri sürülmüştür. *Bezzâz* Arapça’da “*bez satan*” anlamında kullanılmıştır. Başlangıç olarak ahşap malzeme kullanılarak yapılan yapılar, dükkânlar arasında şehrin alışveriş merkezi ortasında kâgir yapısıyla yükselen yapılardır. Bedestenler Türk şehirciliğinde ticaret bölgelerinin nüvesini oluşturmaktadır. Bütün alışverişler bedesten etrafında cereyan etmekte olup, hafif, ahşaptan ve pratik olarak yapılabilen malzemeden inşa edilen dükkân dizilerinin etrafını sarması bunların aralarında ticaret hanlarının yapılması ile bedesten şehrin en canlı ticaret bölgesi merkezleri oluyordu²³⁰.

İbrahim Hakkı Konyalı, günümüzde çarşı içinde bir bedestenden bahsetmektedir²³¹.

²²⁶ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.836.

²²⁷ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.879.

²²⁸ Taşkınlar, “*Ereğli’nin Tarihi ve Mimari*”, s.20.

²²⁹ Erel, “*Ereğli ve Yöresi*”, s.38.

²³⁰ Semavi Eyice, “*Bedesten*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 05, İstanbul 1992, s. 302-303.

²³¹ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.735.

6. BAĞ-BAHÇE

Tarih boyunca insanoğlu yaşam sürdüğü coğrafyayı ve çevresini tanımak için keşif amaçlı birçok çalışma yapmıştır. Yapılan bu keşiflerin asıl amacı beslenme ve barınma için yapılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde insanoğlu artan nüfusa karşı avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik yaşama geçerek üretim yapmaya başlamıştır. İnsanoğlunun çevresi ile yaşadığı ilk değişiklik Neolitik Dönemde meydana gelmiştir²³².

Ereğli'nin ziraate her yönüyle müsait durumu, ilçe ve bölgesinde eski tarihlerden bu yana tarımsal üretimi çok yönlü olarak geliştirmiştir. Dünya üzerinde ilk olarak ziraat anıtının Hititler tarafından M.Ö. 1347 tarihinde Ereğli ilçesini İvriz köyünde bir kayaya nakşedilişi ve inkişafı ile çeşitlendirilmiş olduğunu gösteren bir vesikadır²³³.

Kaya üzerinde kabartmadaki ekin başakları ve üzüm salkımları görünmekte olup, üzüm salkımları bölge insanının bağcılıkla uğraştığının somut bir göstergesidir²³⁴.

1500'li yılların başında Ereğli'den geçen Seyyah Gazzi burayı anlatırken “Ereğli şehrine vasıl olduk. Küçük bir şehirdi burası. Bol ağaçları, bostanları vardı. Dışarının soğuk olduğundan bahsederek, Buğday ve hububat ekininden başka bir şey gözüküyordu. Meyve olarakta sarıerik vardı. İnsanın ruhuna huzur verecek dününü unutturacak, beş duyuya lezzet verecek, yanında, suyu tatlı nehrin aktığını geniş bir yerde gündüzün geri kalanını geçirdik .” ifadesini kullanmaktadır²³⁵.

²³² Allı, “**Ereğli İlçesinin Gelişimi**”, s.126.

²³³ Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.723.

²³⁴ Allı, “**Ereğli İlçesinin Gelişimi**”, s.126.

²³⁵ Abdulrahim Abuhusayn ve Tarek Abuhusayn, **Bedreddin El Ghazzi'nin İstanbul Seyahatnamesi**, İstanbul. İstanbul Ticaret Odası Yayınları. s.80.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAKIF KURUMU VE MİMARİ ESERLER

Kelime manası olarak “*durmak, durdurmak, alıkoymak*” anlamına gelen “*vakıf*” kelimesi terimsel manada ise “*bir malın maliki tarafından dini, içtimai ve hayırlı bir gayeye ebedi olarak tahsisi*” şeklinde özetlenmiştir²³⁶.

Vakıf müessesesi uzun yıllardan beri bütün islam memleketlerinde çok büyük önem kazanmış içtimai ve iktisadi hayat üzerinde derin tesirler yapmış dini ve hukuki bir müessese olmuştur²³⁷.

Türkler Anadolu’ya yerleştikten sonra bir kısmı zaten geldikleri yerlerde şehirli olduğundan burada da şehirlere yerleştiler veya şehirler kurmuşlardır. Bunlar ilk vakıfları teşkil etmişlerdir²³⁸.

Dini ve sosyal hayatı düzenleyen ve bu konuda çok önemli görevler icra eden mescid, cami, zaviye, medrese, hamam, imaret gibi birçok mimari eserlerde bu şehirlerde yapılmıştır. Vakıf olarak inşa edilen bu eserler külliye olarak yapıldığı gibi, müstakil olarakta kullanılabilirler²³⁹.

Türk- İslam vakıflarının temelinde yer alan önemli ilkelerden biri ise “*ebedilik*” ilkesidir. Bu ilke vakıfların bir anlamda kuruluş senedi ve yasal dayanağı olan vakfiyelerin hepsinde görmek mümkündür. Vakıf kuran kişiler vakfettikleri varlıkların ad, evsaf, yer, sınır ve miktarlarını vakfiyelerinde sırasıyla açıkladıktan sonra bunları vakfettiklerini belirten bölümlerde “*Vakf-ı sahih-i şer’iyy-i mü’ebbed ve habs-i sarih-i mer’iyy muhalled*” yani “*doğru, yasal ve ebedi vakıf; açık, uyulur ve kalıcı habs*” olarak vakf ettiklerini ifade eden cümleye muhakkak yer vermişlerdir²⁴⁰.

Vakıflar, şehirlerin kurulup gelişmesinde çok önemli etkiler yapmışlardır. *Seyyid Harun Veli ve Dervişlerinin Seydişehir’e* gelip buraya yerleşmeleri Seydişehir’in kısa sürede şehir olmasına büyük katkılar sağlamıştır. Anadolu’da çok sayıda bedesten, han ve dükkân gibi yapıların vakıfların malı olması vakıfların ticareti de kontrol ettiğini göstermektedir.

²³⁶ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 42, İstanbul 2012, s. 475.

²³⁷ Fuat Köprülü, “Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü”, *Vakıflar Dergisi* 2, 1942, s.1

²³⁸ H. Ziya Ülken, “Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği” *Vakıflar Dergisi* 9, 1971, s.21.

²³⁹ Topal, “**Aksaray**”, s. 37.

²⁴⁰ İbrahim Ateş, “Vakıf Eserlerinin Onarım ve Restorasyonu İle İlgili Vakfiye Şartlarına Genel Bir Bakış”, *Vakıflar Dergisi* 23, 1994, s. 161.

Ayrıca vakıflarda hizmet yapılırken kişilerin din, ırk, fakir ve zengin olmaları gibi ayırım yapılmadan hizmetler veriliyordu²⁴¹.

1. DİNİ KURUMLAR

1.1.CAMİ

Arapça “Cem” kökünden türeyen, “toplayan, bir araya getiren” manasına gelen cami kelimesi başlangıçta sadece Cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan “el-mescidi- cami” (cemaati toplayan mescid) tamlamasının kısaltılmış halidir²⁴².

İçinde Cuma namazı kılınan ve hatibin hutbe okuması için minber bulunan yapılara “camî”, içinde minber olmayan yani Cuma namazı kılınmayan küçük mabetler içinse “mescid” denilmektedir. İslam’ın ilk camisi Peygamber Efendimiz’in (S.A.V) Mekke’den Medine’ye hicret ederken Kuba’da kaldığı zaman yapılan “Kuba Mescidi”dir²⁴³.

Cami, dini görevlerin yerine getirildiği ve toplumsal ilişkilerin geliştirildiği temel yapılar olup, Cami görevlileri arasında müezzin, hatip, kayyum, muarif ve hademelerin görev yaptığı bilinmektedir²⁴⁴.

Osman Turan, kaleme aldığı eserinde Hatiplik Menşurundan bahsederken, Cuma günlerinde, bayramlarda ve beş vakit namazlarda ayrıca kandil gecelerinde camiye gelir hitap etmesi ve vaaz, nasihat ve ihtarla hakikatın yolunda bulunması, Allah’a hamd ettikten sonra Hazreti Peygamberin ruhuna ve devlete dua ederek hutbeye son veren kişiler olarak ifade kullanmaktadır²⁴⁵.

Anadolu Selçuklu Devleti Devri Camilerinin mimari yapıları incelendiği zaman büyük çoğunluğu çok ayaklı planlı olarak inşa edilmiştir²⁴⁶.

Karamanoğulları Döneminde yapılan mimari eserler Selçuklu Döneminde yapılan eserlerle benzerlik göstermekte olup, Karamanoğulları Beyliği Döneminde yapılan Camilerde, kemerlerle birbirlerine bağlanmış sütunlara veya taş ayaklara oturan düz çatılı, tek kubbeli veya mihrap önünde kubbe olan planlar yapılmıştır²⁴⁷.

²⁴¹ Topal, “Aksaray”, s.37-38.

²⁴² Ahmet Önkıl ve Nebi Bozkurt, “Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 07, İstanbul 1993, s. 46.

²⁴³ Burak Sevindi, “Konya ve Çevresinde Yer Alan Vakıf Kayıtlarında Ulu Cami Olarak Geçen Camiler”, Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2020, s.14.

²⁴⁴ Topal, “Aksaray”, s.39.

²⁴⁵ Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1958, s.48.

²⁴⁶ Sevindi, “Ulucami”, s.18.

²⁴⁷ Sevindi, “Ulucami”, s.20.

1.1.1. Ulu (Ereğli) Cami

İslam şehirlerinin en önemli ve en belirgin yapısı olan cami, çevresindeki diğer yapılarla birlikte şehirlerin merkezlerini oluşturmaktadır. Bundan dolayıdır ki bu yapılara “*Ulu Cami*” veya “*Cami-i Kebir*” adı verilmektedir²⁴⁸.

Ulu Camiler ilk kez Selçuklular Döneminde yapılmış olup, çok direkli veya sütunlu olup, damları düz bir haldedir. Ulu Camilerin yapılış amaçlarından biri de büyük cemaatlerin aynı bina içinde toplanabilmesini sağlamaktır. Bu planın ilk ve seçkin iki örneği; XI. yy. da yapılmış “*Sivas Ulucami*” ile 1156 yılında yapılmış olan “*Konya Alaeddin Cami*”dir. Ereğli’de yapılmış olan Ulucami’de aynı amaçla ve aynı plan çerçevesinde yapılmıştır²⁴⁹.

Cami-i Kebir, *Cami-i Ereğli* ve *Kible Cami* isimleriyle de anılan “*Ulu Cami*”, Ereğli’nin merkezinde çarşı içinde yer almaktadır. Karamanoğulları Döneminde 1445-1456 tarihleri arasında yapılmış olan kûfe planlı bir cami özelliğini taşımaktadır. Cepheleri sade bir biçimde yapılmıştır. En hareketli cephe iki giriş kapısı, kitabeler ve minarenin yer aldığı kuzey cephesidir. Çift sıra halinde yapılmış olan pencereler bu hareketliliği artırmaktadır. Pencereleri dikdörtgen şeklinde olup, üst taraftaki pencereler alçı malzemesinde yapılmış, alt taraftaki pencereler ise demir kafesten yapılmıştır. Dikdörtgen şeklinde olan çift sıra pencereler cephe boyunca uzanmaktadır²⁵⁰.

16. yy.’ da Anadolu’ya gelen Arap Seyyah Gazzi, buradan bahsederken “Güzelce döşenmiş lâtif bir camisi vardı. Minberi ağaçtan yapılmış ve nakışlanmış, yüksek mahvilinin içinde on kadar kişi namaz kılabilirdi. Caminin uzunca bir minaresi vardı ve şehrin dışından bile görülebiliyordu”²⁵¹ ifadelerini kullanmıştır.

En önemli özelliklerinde biri 3-4 bin civarında Müslümanı aynı anda toplayacak büyüklükte olmasıdır²⁵².

Caminin çevresinde dükkânlar, çarşı ve han bulunmaktadır²⁵³.

Ulu Cami Minaresi ise en eski minarelerden biridir. Yanında bulunduğu Ulucami ile en ufak bir mimari yakınlığı bulunmamaktadır. Aralarındaki bağ, sadece dini fonksiyon bakımından üzerinde yazılı bulunan ayetin içinde olan “*Sinetün*” kelimesini ebced hesabına

²⁴⁸ Topal, “*Aksaray*”, s.39.

²⁴⁹ Gürbudak, “*Zaman Sürecinde Ereğli*”, s.95.

²⁵⁰ Haşim Karpuz, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2009, C.III s.48

²⁵¹ Abuhusayn ve Abuhusayn T. “*Bedreddin El Ghazzi’nin İstanbul Seyahatnamesi*”.s. 80.

²⁵² Gürbudak, “*Zaman Sürecinde Ereğli*”, s.95.

²⁵³ Çelik, “*Ereğli Kazası*”, s.27.

göre hesaplaması yapıldığı zaman 1116 yılında ve Konya Selçuklularından Sultan I. Mesud döneminde yapılmış olduğu ileri sürülmektedir. Aynı zamanda bu minarenin bir gözetleme kulesi olarakta yapıldığı ileri sürülmektedir²⁵⁴.

Ulu Caminin biri giriş diğeri ise minaresinin kapısında olmak üzere iki adet kitabesi mevcuttur. Caminin vakıf defterlerindeki kayıtlarında hatibi 1476 yılında Mevlana Cemal'dir²⁵⁵.

Fotoğraflar 2 Ulu Cami'nin İç Görüntüsü

1.1.2. İvriz (Aydıncık) Cami

Yeni adıyla Aydıncık eski adıyla İvriz Köyü'nün İvriz Suyu'nun aktığı dereye ve Ereğli'ye hâkim tepenin üstündeki bu caminin tarihi çok eskilere dayanmaktadır²⁵⁶.

²⁵⁴ Gürbudak, "Zaman Sürecinde Ereğli", s.96-97.

²⁵⁵ Boydemir, "Hurufat Defterlerinde Ereğli", s.42.

²⁵⁶ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.471.

Bu bölge daha çok içerisinde barındırdığı Tuvana Krallığı devrine ait olan Kaya Anıtı ile tanınmaktadır. Caminin adı “*Câmi-i İvriz*” şeklinde geçmekte olup, Karamanoğlu İbrahim Bey Camisi olarak ta anılmaktadır²⁵⁷.

Türkiye Selçukluları Devrinde, bir kilisenin yıkılması ile elde edilen malzemelerden ilk olarak yapıldığı rivayet edilmektedir²⁵⁸.

İbrahim Hakkı Konyalı burayı aktarırken “*Karamanoğulları Döneminin yadigârı olduğunu belirtir ve ağaç sütunlarının bazılarının altında ve caminin önünde Bizans Devri sütun başlıkları*” olduğunu ifade etmektedir²⁵⁹.

1.1.3. Şeyh Şihab-üd Din Makbûl Cami

Türbe mahallesinde yer almakta olup, 1391 yılında Süleyman kızı Nâsiha Hatun tarafında yapılmıştır. Nâsiha Hatun, Karamanoğlu Süleyman Bey’in kızıdır²⁶⁰.

“İbrahim Hakkı Konyalı burayı aktarırken, “*Caminin kapısının önünde yapraklı iki Bizans sütun başlığı, kaide olarak kullanılmış iki mermer sütun bulunduğunu, bunlar birinin yarım olduğundan bahsetmektedir. Cami ahşap örtülü olup, köşelerindeki askılardan ve duvarlarının kalınlığından mabedin eskiden kubbeli olduğu açıkça görülmektedir. Mihrabın üzerindeki âyetin altındaki 1340 rakamı caminin 1321 yılında hafif bir tamir gördüğünü*” bizlere göstermektedir²⁶¹.

Camiden orijinal olarak dört adet üzerinde besmele ve ayetler olan alçı panolar kalmıştır²⁶².

Daha önceden türbenin kapısının sol tarafında asılı olan daire şeklindeki alçı yazılı besmele ve ayetler yeni caminin yapılmasıyla caminin sağ ve sol duvarlarına levha halinde asılmışlardır²⁶³.

Caminin batısındaki bir kapıdan açık türbeye çıkılmakta olup, avlusunda birçok kabirler bulunmaktadır. Cami yenilenirken bunların çoğu kaldırılmıştır²⁶⁴.

²⁵⁷ Yörük, “**Ereğli**”, s.161.

²⁵⁸ Taşkınlar, “**Ereğli’nin Tarihi ve Mimari**”, s.28.

²⁵⁹ Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.471.

²⁶⁰ Taşkınlar, “**Ereğli’nin Tarihi ve Mimari**”, s.44.

²⁶¹ Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.497.

²⁶² Erel, “**Ereğli ve Yöresi**”, s.21.

²⁶³ Taşkınlar, “**Ereğli’nin Tarihi ve Mimari**”, s.45.

Fotoğraflar 3 Şeyh Şihabüddin Cami

Fotoğraflar 4 Şeyh Şihabüddin Cami Bahçesi

2. MESCİD

Mescid, terimsel ifade olarak İslam dininin mabedlerini ifade etse de kelime İslam'dan öncede kullanılagelmiştir. Bu kelimeye File adası Yahudi Papirüslerinde, Aramicede ve

²⁶⁴ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.501.

Nabâti dillerinde de rastlamaktayız. Habeş dilinde “*mesgâd*” ve “*kilise*” manasında kullanılmıştır²⁶⁵.

Mescid Arapça ’da “*eğilmek, alını tevazu ile yere koymak*” manasına gelmekte olup, sücûd kökünden “*secde edilen yer*” anlamında bir mekân ismidir²⁶⁶.

Mescidler içerisinde minber bulunmadığından dolayı içinde Cuma namazı kılınmaz. Mescitlerde Camiler gibi ait oldukları mahallin ortasında yer almışlardır²⁶⁷.

2.1.İvriz Mescidi

İvriz suyunun kaynağına ve Abide’ye yakın bir yere yapılmıştır. İmamı Rasih Durmaz asıl mescidin Karamanoğulları zamanında yapıldığını ifade etmektedir²⁶⁸.

2. ÖĞRETİM KURUMLARI

2.1. İLKÖĞRETİM

Kuran okumayı öğretmek için kurulmuş olan mektepler, öğretim kurumlarının en küçük parçasını oluşturur. Buralarda yapılan hizmetler diğer eğitim kurumlarına göre sınırlı olarak yapılmaktaydı. Konya’da her mahallede mescidin yanında kurulmuş olan ve mahalleli tarafından yaptırılan bir mektep bulunduğu kız ve erkek çocukların karma eğitim gördükleri bilinmektedir²⁶⁹. Ereğli’de de Konya’da ki gibi mahalle Mescidlerin bulunması kuvvetle muhtemeldir.

2.2.MEDRESELER

Eğitim, toplumların gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmiştir. Eğitim seviyesini yükseltebilen milletler çağdaşı olan milletlerin birkaç adım önüne geçmeyi başarmışlardır. Bu sistem günümüzde de böyle kabul edildiği gibi geçmiş zamanlarda da aynı şekilde kabul edilmiştir. Türklerde tarihlerinin en erken devirlerinden itibaren yaşadıkları coğrafyaya ve mensup oldukları kültürel yapıya göre şekillenen bir eğitim sistemi geliştirmişlerdir. İslamiyet öncesi dönem için ise genellikle gelenek ve örfe dayalı bir eğitim sisteminden bahsedilmektedir²⁷⁰.

²⁶⁵ Semra Tekin Balta, “İslam Hukuku ve Mer’i Hukukta Câmi/Mescidlerin Kuruluşu, İdaresi ve Hususi Hükümleri”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2021, s.5.

²⁶⁶ Ahmet Önkal ve Nebi Bozkurt, “Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 07, İstanbul 1993, s. 46.

²⁶⁷ Topal, “Aksaray”, s.42.

²⁶⁸ Konyalı, “Ereğli Tarihi”, s.472.

²⁶⁹ Topal, “Aksaray”, s.44.

²⁷⁰ İbrahim Balık, “Türkiye Selçuklularında Medrese Öğrencilerinin Sosyo- Ekonomik Durumları ”, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 2020, s.137.

Kelime manası olarak “*okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak*” anlamına gelen “ders” (dirase) kökünden gelen bir mekân ismini tanımlamaktadır²⁷¹.

Medrese kelimesi, İslam âleminde ise görenekçi metotlarla devam ettirilen öğrenim müessesesi olarak tanımlanmış olup, bu yerler umumi olarak ilkokulu bitirip buradan mezun olanların okutulduğu eğitim-öğretim yerleri olarak ifade edilmiştir²⁷².

İslamiyet’te Cami, ibadet yeri olmanın yanında eğitim binası olarakta kullanılmışlardır. Buradaki görevli hocalar bir sütunun önünde veya köşede öğrencilerini toplar ders verirlerdi. Cami okullarında eğitim dini olmanın yanı sıra diğer konularda burada ele alınıyor, öğrenciler umumi olarak gençlerden oluşuyordu. Medrese öğretimi ise ana hatlarıyla camilerde yapılan öğretim türlerinden farklı değillerdir. Her iki tarafta da ders konuları çoğunlukla aynı olup, kütüphaneler bulunmakta ve öğrencilerin barınma ihtiyaçlarını karşılama görevlerini yerine getiriyorlardı. Fakat Medrese eğitimi camilerde yapılan öğretime nazaran daha standart olup, daha sistemli ve daha koordine edilmiş bir öğretimdir²⁷³.

Selçuklular Devrinde İslamiyet’in kabulü ve yerleşik hayata daha hızlı geçmeye başlanmasına bağlı olarak Türklerdeki eğitim anlayışı da buna paralel olarak değişmeye başlamıştır. Buna örnek olarak Nizamülmülk’ün medrese eğitimini sistemli bir yapıya dönüştürmesi ve medreseleri yaygınlaştırmasının sonucu olarak örgün yapılan eğitimler bu kurumların tekeline geçmeye başlamışlardır. Bu gelenek Türkiye Selçukluları döneminde de devam etmiş Anadolu’da kurulan Nizamiye Medreselerini esas alarak birçoğu da günümüze kadar ulaşan onlarca medrese inşa etmişlerdir. Özellikle 13. yy.’da Anadolu’da bu alanda büyük bir gelişme yaşanmıştır. Siyasi otoritenin kaybolduğu bu yüzyılda ve 14. yy.’ın ilk çeyreğinde ilim ve eğitim alanındaki bu gelişmeler hızla devam edegelmiştir. Anadolu’da günümüze kadar ulaşan medreselerin büyük bir çoğunluğu Alaeddin Keykubat dönemi sonrası inşa edilen medreselerdir²⁷⁴.

Ereğli’de medreselerin ne zaman ve kim tarafından ilk kez kurulduğu ve yapıldığı net olarak bilinmese de Selçuklular Devrinde bu kuruluşa ait vakıfların bulunduğu göz önünde

²⁷¹ Nebi Bozkurt, “Medrese”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003, s. 323.

²⁷² Fatih Demir, “**Anadolu Selçuklu Dönemi Medreseleri ve Medrese Eğitimi**”, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2019, s.14.

²⁷³ Abdullah Kuran, **Anadolu Medreseleri**, I, Ankara 1969, s. 1.

²⁷⁴ Balık, “**Türkiye Selçuklularında Medrese Öğrencilerinin Sosyo- Ekonomik Durumları**”, s.137.

tutulursa Ereğli’de Medrese tahsili en geç 12. veya 13. yy.’da başlamış olması kuvvetle muhtemeldir²⁷⁵.

2.2.1. Ereğli Medresesi

İbrahim Hakkı Konyalı ’ya göre, Ereğli vakıflarını tespit eden ve günümüzde Ankara’da *Kadim Kayıtlar Arşivinde* muhafaza edilen deftere göre Ereğli’de bu dönemde bir medreseden bahsedilmektedir. Bu kayda göre medresenin kimin tarafından yaptırıldığı gösterilmemiş olup, Osmanlılardan evvel Ereğli’de ki bu medrese kimin vakfı olduğuna dair net bir bilgide bulunmamaktadır²⁷⁶.

3. SAĞLIK KURUMLARI

3.1. HAMAMLAR

Hamam, geçmişİ çok eski zamanlara kadar uzanan esaslı ve köklü bir geçmişe kadar dayanmaktadır. Yıkanma ve temizlik fikri insanlık tarihinden beri var olup ve süregelen bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıkanma eylemine günlük olarak ihtiyaç duyan ve dini amaçlarla da olsa büyük ehemmiyet gösterilmiş bunu temin eden bina ve tesislerin inşası tarihle ve insanlıkla beraber başlamıştır²⁷⁷.

Anadolu’da 12. ve 13. yy.’da bazıları metruk olarak bırakılmış bir kısmı ise hale yerleşik olan birçok özel veya genel hamam olduğu düşünülebilir. 11. yy.’ın sonlarından itibaren Türkler’in Anadolu’yu yurt tutması ve buraya yerleşmeye başlamasıyla Anadolu şehirlerindeki diğer yapılar gibi eski devirlerden kalan hamamlarında İslamiyet’in temizlik şartlarına uygun bir yıkanmayı sağlayacak şekilde tamir ve tadil edilerek kullanıldığı söylemek mümkündür²⁷⁸.

İslam Şehirlerinde iki tür hamam çeşidi olduğu görünmektedir. Bunlardan biri sarayların yanında olan ve çoğu zamanda saraya ek bir yapı olarak yapılan mimari eserlerdir. Bu hamam halka açık olmayıp sadece idareciler için kullanıma açıktır. Diğerİ ise halka açık olan genellikle şehir merkezlerindeki cami, mescid gibi yapıların yanında yer alan hamamlardır²⁷⁹.

²⁷⁵ Gürbudak, “**Zaman Sürecinde Ereğli**”, s.153.

²⁷⁶ Konyalı, “**Ereğli Tarihi**”, s.753.

²⁷⁷ İzlem Emiroğlu, “**Konya’da Hamam Kültürü ve Kullanım Eşyaları**”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2010, s.7.

²⁷⁸ Yılmaz Önge, “Anadolu’da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları”, *Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları*, Ankara 1995, s.9.

²⁷⁹ Topal, “**Aksaray**”, s.51.

3.1.1. Roma Hamamı

Boyacıalı mahallesinde, eski sebze hali olarak kullanılan alanın belediye tarafından inşaat yapılması amacıyla kazılması sonucu ortaya çıkmıştır. Hamamdan günümüze sadece temel duvarları kalmış, üst tarafı ise dönem dönem tahribata uğramıştır. Yerin 6 metre altında bulunan bu yapının Türkiye Selçukluları Devrinde mezarlık olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu alanda yapılan kazıda *Frigler, Romalılar ve Selçuklular* Devri seramik parçalarına bolca rastlanılmaktadır²⁸⁰.

Temel kazısı sırasında su koymaya mahsus *pithoslar* meydana çıkarılmıştır²⁸¹. Umumiyetle meyve, zeytinyağı, şarap, bal gibi ürünlerin içine konulup, muhafaza edilmesi ve malzemelerin depolanmasına yarayan, boyutları 55-60 cm'den büyük olan seramik kaplara *pithos* adı verilmektedir. *Pithos*, kelime kökeni olarak Yunanca olup, şarap fıçısı, dip kısım anlamlarında kullanılmaktadır. Latin dünyasında *dolium* veya çoğul olarak *dolia* denen bu devasa küpler, Bizans İmparatorluğunda ise tekil olarak *pithos*, çoğul olarakta *pithoi* anlamlarına gelmektedir²⁸².

3.1.2. Ereğli Eski (Şifa) Hamamı

Kent merkezinde Ulu Cami'nin güneydoğusunda yer almaktadır. Bu hamam ile birlikte başka bir hamamında Ulu Cami'nin vakıfları arasında yer aldığı bilinmektedir. Hamam, kuzey-güney doğrultuda kurulmuş olup, 15. yy.'da Karamanoğulları Devrinde yapıldığı kabul edilmektedir. Hamama kuzeybatı tarafındaki yer alan kapıdan giriş yapılmakta olup, soyunmalık büyük bir kubbe ile örtülmektedir. Hamamın ortasında sekizgen bir şekilde yer alan aydınlık fener bulunmaktadır. Bu bölmeden soğukluk kısıma gidilmektedir. 1970'li yıllarda restore edilen hamam günümüzde halen daha kullanılmaktadır²⁸³.

²⁸⁰ Taşkınlar, “Ereğli'nin Tarihi ve Mimari”, s.24.

²⁸¹ Gürbudak, “Tarihte Ereğli Ereğli'de Folklor”, s.77.

²⁸² Faruk Fidancı, “Pithos Buluntuları Yoluyla Kuşadası, Kadıkalesi'ndeki Bizans Yapılaşmalarına İlişkin Öneriler”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2016, s.5.

²⁸³ Karpuz, “Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42”, s.1790-1791

Fotoğraflar 5 Tarihi Şifa Hamamı

3.1.3. Yeni Hamam

İbrahim Hakkı Konyalı 'ya göre, “Bu hamam Ulu Cami'nin vakıf gelirlerinde olduğu muhakkaktır. Ayrıca “İbrahim Bey bina idüp vakfetmiş, asil temessükü yok. Pir Ahmed'e ait olan mevcut” ifadeleri de kaynakta geçmektedir. İbrahim Bey 1464 yılında vefat ettiğine göre bu hamamın Karamanoğulları döneminde kalması kuvvetle muhtemeldir²⁸⁴.

4. SOSYAL DAYANIŞMA VE YARDIM KURUMLARI

4.1. TEKKE VE ZAVİYELER

Tekkeler, herhangi bir tarıkata mensup olan dervişlerin ikamet ve ibadet etmelerine mahsus olan yerlerdir. Farsça 'da “*tekye*” olarak ifade edilen tekke “*dayanma, dayanacak yer*” manasına gelmektedir. Tekkeler, ilk ortaya çıktıkları zamanlarda sosyal yardım kurumları hüviyetinde iken sonradan belirli tarikatların müesseseleri haline gelmişlerdir. Zaviyeler ise tekkelerin küçüğü olup, şehir merkezleri dışında geçit, derbent ve kervansarayların seyrek olduğu tali yollarda hayırsever kişiler tarafından kurulan ve daha çok köylü göçebeler hitap eden misafirhaneleri ifade etmektedir. Zaviye, Arapça'da “*toplamak, men etmek*” gibi anlamlara gelen “*zvy*” kökünden türemiş olup, “*köşe, bucak, bir evin ortası, aç*” gibi anlamlara da gelmektedir²⁸⁵.

²⁸⁴ Konyalı, “*Ereğli Tarihi*”, s.578-579.

²⁸⁵ Hasan Samurlu, “*Osmanlı Döneminde Konya Ereğlisi'nde Tasavvufi Hayat, Tekke ve Zaviyeler*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2004, s.29.

Ebu Haşim Osman Bin Şarik el-kûfî Tekke ve Zaviyelerin Şam'a yakın Remle'de kurulmuş olabileceğini iddia etmektedir²⁸⁶. Bu iddia dışında bu kurumların kuruluşu ile ilgili kaynaklarda bilgilere tesadüf edilmemektedir.

Zaviyeler Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli rol oynamıştır. 13. yy.'ın başlarından itibaren Anadolu'ya İslam coğrafyasının farklı bölgelerinde gelen (Horasan, Harezm, Suriye ve Azerbaycan gibi) dervişler Anadolu'da İslam'ın yayılmasına katkı sağlamışlardır. Bu şeyhlerin 13. yy'da Anadolu'da siyasal birliğin sağlanmasında önemli katkılar sağlamıştır. Anadolu'da özellikle kırsal kesimlere olan iskânlarda buralara yerleşenlerin Türk kalmasında da büyük etkileri olmuştur²⁸⁷.

4.1.1. Cahı Zaviyesi

Aksarayi, Sultan Gıyaseddin Mesud'un 1303 yılında Anadolu'ya dönüşünü anlatırken Moğollara başkaldırarak Niğde ve Aksaray arasındaki *Develikarahisar Kalesini* ele geçiren *Cahioğlu* adlı kişiden bahsetmektedir²⁸⁸.

Ereğli'de Cahı adıyla kurulmuş olan köy, zâviye ve mescid ayrıca 1476'da Ahi Piri'nin zaviye şeyhi olmasından ötürü, Cahı veya Cahioğlu'nun Ereğli'nin ileri gelen eşraf veya beylerinden olduğu söylenebilir. İlk etapta Ereğli şehir merkezinin dışında kurulmuş olan zâviye, mescid ve köy günümüze gelindiği zaman şehrin genişlemesiyle birlikte mahalle konumuna gelmiştir²⁸⁹.

4.1.2. Gögez Zaviyesi

Zaviyenin nerede ve kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmese de Karamanoğulları Beyliğini oluşturan aşiret liderlerinden biri olan Gögez tarafından veya adına yaptırılmış olması kuvvetle muhtemeldir²⁹⁰.

4.1.3. Güneri Zaviyesi

İvriz köyünde yer alan zaviye ilk defa 1500 tahririnde kayda geçirilmiştir. Ancak zaviyenin, Şeyh Nazar Derviş'in "ecdadından imiş" şeklindeki notundan yola çıkacak olursak daha eski bir yapı olduğu kanaatine varılabilir²⁹¹.

²⁸⁶ Samurlu, "Konya Ereğlisi'nde Tasavvufi Hayat, Tekke ve Zaviyeler", s.30.

²⁸⁷ Topal, "Aksaray", s.52-53.

²⁸⁸ Yörük, "Ereğli", s.172.

²⁸⁹ Yörük, "Ereğli", s.172.

²⁹⁰ Yörük, "Ereğli", s.174.

²⁹¹ Yörük, "Ereğli", s.175.

4.1.4. Hacı Ali Zaviyesi

Zaviye Mağarna köyünde yer almakta olup, başlangıcından beri vakıf evlâdiyet üzeri işletilirken, 1500’de soy kesintiye uğradığından, padişah hükmü ile caminin hatibine sadaka olmuştur. Bu bilgidten dolayı zaviyenin en azından Karamanoğulları döneminden beri var olduğu söylenebilir²⁹².

4.1.5. Meydan Zaviyesi

Meydan zaviyesinin Ahi Zekeriya (Helvacı Baba) Zaviyesi ile aynı yapı olduğu düşünülmekte olup, bu zaviye ile Ahi Zekeriya Zaviyesi’nin bulunduğu yer şehir merkezindeki Musalla veya Meydanbaşı denilen mevkidir. Burada harap bir şekilde bulunan ve hala ayakta bulunan türbe ve hemen yanı başında açık alanda bulunan Ahi Zekeriya’ya (Helvacı Baba) ait bir sandukadan ötürü Selçuklu dönemine tarihlendirilmekte, Moğolların 1288’de Ereğli’de yaptığı katliam sırasında Ahi Zekeriya’nın öldürüldüğü ve zaviyenin de kuvvetle muhtemel tahrip edildiği ifade edilmektedir²⁹³.

4.1.6. Şeyh Şehabeddin Zaviyesi

Türbe mahallesindeki mescid, türbe, zaviye ve imaretten oluşan bir manzumedden sadece türbe ve mescid günümüze kadar gelmiştir²⁹⁴.

Yazıtına göre Karamanoğlu Süleyman Bey kızı *Nasiha Hatun* tarafından 1393 yılı Ağustos ayının ilk on beş günü içerisinde yaptırılmıştır. Doğu-batı yönünde uzanan bir çıkmaz yol üzerine sıralanmış, çeşitli mekânlardan oluşan bir plan düzeni göstermektedir²⁹⁵.

Mescidin yanında biri açık, bir diğeri ise kapalı olmak üzere iki türbe ve çeşitli mezar taşları ile lahitler bulunmaktadır. Açık türbede bulunan lahdinde *Şeyh Şehabeddin*’e ait olduğu kabul edilmektedir. Osmanlı kayıtlarında geçen *Şeyh Şehabeddin Makbül*’ün ise Ereğlili tacir Mevdud’un oğlu ve 1237 yılında vefat eden *Şeyh Evhadüddin-i Kirmani*’nin halifesi, aynı zamanda Anadolu’da ki ilk ahilerden Şey Şehabeddin Çoban olduğu ileri sürülmektedir²⁹⁶.

5. KÖPRÜLER

İnsanların tarihi süreçte akarsuları geçmek için sal vb. araçlar kullandıkları görülmektedir. Ancak suyun akış miktarının az olması gibi durum suyu geçmek için bu yöntemler yetersiz olmuştur. İnsanlar bunun üzerine farklı metotlar geliştirmişlerdir.

²⁹² Yörük, “Ereğli”, s.175.

²⁹³ Yörük, “Ereğli”, s.177.

²⁹⁴ Yörük, “Ereğli”, s.178.

²⁹⁵ Karpuz, “Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42”, s.1773-1774

²⁹⁶ Yörük, “Ereğli”, s.178.

Uygulanan bu farklı metotlardan biride taş malzemeler kullanarak yapılan köprülerdir. Köprülerin su, yol, arazi, çukur gibi engeller bulunan yakaları birleştirmek için inşa edilen ahşap, kâgir yapılar olarak tanımlanmıştır. Coğrafi ve doğa şartları gereği köprülerin yapımlarında farklı malzemeler kullanılmıştır. Köprüler umumi olarak taş ve ağaç ayaklar üzerine ağaç kirişler yerleştirmek suretiyle inşa ettirilmiştir. Köprülerin inşa sırasında zamana karşı dayanması açısından taş malzemeler kullanılmıştır²⁹⁷.

Taş köprülerinin en eskisinin günümüzde Anadolu'nun ortasında Hititlerin Başkenti Boğazköy'de bulunmakta olup, Çulpan buradan bahsederken *“Köprü, Boğazköy'de Büyükkaya – Anbarlıkaya'daki Hitit surları arasından geçen bir akarsu üzerinde, su seviyesinden 16,62 metre yukarıda kurulmuş ve yalnız geçiti sağlamak için değil, aynı zamanda başkentin savunmasını zayıflatan bu noktayı surlar derecesinde kuvvetlendirmek amacıyla yapılmıştır”* ifadesini kullanmıştır²⁹⁸.

Anadolu'nun Türk yurdu olması ile başlayan süreç içerisinde imar faaliyetlerin başında yer alan köprü inşası Beylikler Devrinden başlayarak Ahlat'tan Bitlis'e doğru yapılan büyük yolun üzerinde köprüler ve köprülerin başlarında hanlar inşa edilmesi ile başlamıştır. Beylikler Devri ile başlayan köprü imarı Selçuklu Devrinde de devam etmiş ve ivme kazanmıştır²⁹⁹.

5.1.Akhöyük Köprüsü

Ereğli'nin Akhöyük Köyü ile Çiller köyü arasında kalan bir mera içinde İvriz'den gelen fazla suyun aktığı Yeleğen Suyu üzerindedir. Köylülerce “Taş Köprü” diye anılmaktadır. Günümüzde büyük ölçüde harap olan bu mimari eser tek kemer gözlü küçük bir köprüdür. Korkuluk ve Tempan duvarları yıkılmıştır. Çevre duvarı ve kemer gözü sağlamdır. Kemer açıklığı yaklaşık olarak 7.60 metre, yüksekliği 3.30 metre, tabliye genişliği ise 3.60 metredir. Yapı malzemesi kesme taş ve moloz taştan yapılmıştır. Çevre duvarı ve kemer yüzeyinde kesme taş, tempan duvarlarında ve tabliyede kesme taş ve moloz taş kullanılmıştır. Köprüyü kemer formu ve teknik özellikleri ile Karamanoğulları Dönemine tarihlendirmek mümkündür³⁰⁰.

²⁹⁷ Salih Murat Gürbüz, “**Kayseri Taş Köprüleri**”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2012, s.6.

²⁹⁸ Cevdet Çulpan, **Türk Taş Köprüleri Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002, s.1.

²⁹⁹ Gürbüz, “**Kayseri Taş Köprüleri**”, s.7-8.

³⁰⁰ Gülay Apa, **Konya-Ereğli Türk Devri Mimarisi**, İpek Yayınları, Konya 2008, s.92.

5.2.Hortu Köprüsü

Sazgeçit (Hortu) köyü'nde Akgöl'den Düden'e akan nehrin üzerindedir. Köprü, ortada geniş, yanlarda ise daha küçük ikişer kemer olmak üzere toplam beş yuvarlak kemer esasına dayanmaktadır. Düz köprüler grubuna girmektedir. Yaklaşık olarak 42 Metre uzunluğundadır. Orta kemer açıklığı 4.37 Metre, yanlardaki kemer açıklıkları 3,80 Metre, kenardaki kemerlerden kuzeydeki açıklık ise 3,55 Metre ölçülerindedir. Tabliye genişliği 3,80 metredir. Köprü'nün inşasında moloz, taş, kesme taş ve devşirme malzeme kullanılmıştır. Moloz taş tempan duvarlarında ve ayaklarda; kesme taş, çevre duvarlarında, kemer karınlarında, selyaranlar, mansaplarda ve köprü zemininde, devşirme malzeme ise zemin ve yer yer kemer örgülerinde kullanılmıştır³⁰¹.

Akgöl'ün ilkbaharlarda taşıdığı dönemlerde kullanılmak üzere yapılmıştır. Karamanoğulları Dönemine aittir³⁰².

5.3.Şeyh Şihabü'd Din Köprüsü

Ereğli ilçesinde, Kazancı Mahallesinde İvriz'den gelen çay üzerindedir. Tek kemer gözlü küçük bir köprü olup, kemer açıklığı yaklaşık olarak 2,15 metre, tabliye genişliği 1,40 metredir³⁰³.

Şeyh Şihabü'd Din Köprüsü olarak adlandırıldığına göre Şeyh Şihabü'd Din Sühreverdi Külliyesi ile bağlantılı olması gerekir. Buradan hareketle köprüyü 14. yy.'a tarihlendirebiliriz³⁰⁴.

5.4.İvriz Köprüsü

Köprü İvriz köyündedir. Türkiye Selçukluları döneminde kesme taştan yapılmıştır. Ancak daha sonra üzerine kesme taşlar eklenerek derzlenmiştir³⁰⁵.

Dülgerler'e göre İvriz Köprüsü 14. yy.'a tarihlenmekte ve harap bir haldedir³⁰⁶.

5.5.Ziya Efendi Köprüsü

Ziya Efendi Köprüsü, 14. yy'da yapılmış olup, günümüzde ayaktadır³⁰⁷.

³⁰¹ Apa, "Konya-Ereğli Türk Devri Mimarisi", s.94.

³⁰² Erel, "Ereğli ve Yöresi", s.29.

³⁰³ Karpuz, "Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42", s.1775.

³⁰⁴ Apa, "Konya-Ereğli Türk Devri Mimarisi", s.96.

³⁰⁵ Taşkınlar, "Ereğli'nin Tarihi ve Mimari", s.37.

³⁰⁶ Dülgerler, Karamanoğulları Dönemi Mimarisi, s.25.

³⁰⁷ Dülgerler, Karamanoğulları Dönemi Mimarisi, s.25.

5.6.Divle Köprüsü

Dülgerler'in aktardığı bilgiye göre Divle Köprüsü günümüzde ayakta olup, tarihlendirmesinde 14. yy'a yapılmaktadır³⁰⁸.

6. TÜRBELER

Ölüm, insanların kadim tarihlerden beri korktuğu ve gizemini çözemediği olayların en başında gelmektedir. Düşünen bir canlı olan insanoğlu ölümün yaşadığı her şeyin sonu olduğunu kabullenmek istememiştir. Ölümden sonra başka bir hayatın başlayacağı inancı dolaylı olarak insanoğlunu bedenlerini içinde koruyabileceği mezar yapıları yapmaya itmiştir. Türklerdeki mezar mimarisi de ölümden sonraki yaşamın bir tezahürü olarak ortaya çıkmış ve gelişimini bu doğrultuda sürdürmüştür. Türklerde bu anlayışın yer bulması çeşitli defin geleneklerinin yanı sıra gelişmiş mezar mimarisini de beraberinde getirmiştir. Toplumsal inancın getirdiği sorumluluklar sonucunda farklı mezar tipleri geliştirilmiş ve kullanıla gelmiştir. Eski Türkler, ölümlerini toprağa gömmenin yanında tahnit etmek suretiyle kurgan denilen mezarlara da gömüyorlardı. Kurgan adı verilen bu büyük mezar tipleri en yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurganların ilham kaynağı olarak barınma yeri olan çadırlar karşımıza çıkmaktadır. *İbni Fazlan*, Oğuzların mezarlarının bir eve benzetildiğini söylemektedir. Kökleri yüzyıllar öncesine dayanan bu gelenek mevcut koşullar içerisinde yeniden değerlendirilerek varlığını devam ettirmiştir. Anıt- Mezar düşüncesi İslam dini ile bağdaşmamasına rağmen 9. yy'dan itibaren mezar anıtlara rastlanılmaktadır. Bu doğrultuda İslam dünyasında bilinen ilk türbe, Abbasi Halifesi *El- Muntasır* için Hristiyan asıllı annesi tarafından yaptırıldığı kabul edilen *Samarrada'ki Kubbet'üs Süleybiye*'dir. Kubbet'üs Süleybiye'den sonra en eski mezar abidelerini Türklerin bulmuş olduğunu görmekteyiz. Türklerde ilk türbeler 10. yy.'da Horosan ve Türkistan bölgelerinde inşa edilmiştir. Özellikle 11. ve 12. yy.'da Büyük Selçukluların hâkim oldukları bölgelerde yaygınlaştıkları görülmektedir. Anadolu'da ise Selçuklular dönemindeki en eski türbe ise Konya'da ki II. Kılıçarslan Kümbeti'dir³⁰⁹.

6.1.Helvacıbaba Türbesi

Ereğli Meydanbaşı mevkiinde eski Niğde yolu üzerindeki Mustafa Bey ve Emetullah Hanım Türbesi'nin kuzeyindeki mezarlık içerisinde bulunmaktadır. Türbe, üzeri kubbe ile

³⁰⁸ Dülgerler, **Karamanoğulları Dönemi Mimarisi**, s.25.

³⁰⁹ Ebubekir Koçyiğit, "**Antalya Türbeleri**", Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2021, s.9-12.

örtülü kare bir mekândan oluşan baldaken bir yapıdan oluşmaktadır. Güney cephesinde at nalı kemerli bir açıklık bulunmaktadır. Burası giriş olarakta kullanılmaktadır³¹⁰.

Türkiye Selçuklu dönemi eseridir. Yıkılmaya yüz tutmuş olan türbe, oldukça bakımsız ve virane şekildedir. İçerisinde yer alan üç kabrinde sandukaları çalınmıştır³¹¹.

6.2. Şeyh Şihabüddin Makbûl Türbesi

13. yy. sanduka biçiminde yapılmıştır. Üzerinde çepeçevre Selçuklu sülüsü ile yazılmış hadis içeren yazılar mevcuttur. Karamanoğulları döneminde Zaviye ve Türbe yenilenmiştir³¹².

Fotoğraflar 6 Şeyh Şihabüddin Türbesi

³¹⁰ Apa, “Konya-Ereğli Türk Devri Mimarisi”, s.57.

³¹¹ Taşkınlar, “Ereğli’nin Tarihi ve Mimari” ,s.35-36.

³¹² Erel, “Ereğli ve Yöresi” ,s.29.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEHRİN DEMOGRAFİK DURUMU VE EKONOMİK FAALİYETLER

1. DEMOGRAFİK DURUM

Nüfus, temelde sınırları belli olan bir yer yâda bölge üzerinde yaşayan insan toplulukları olarak tanımlanmaktadır. Arapça “*nefs*” kelimesinin çoğulu olarak ele alınan bu kelime *nefs’ten, ennefs, enfüs, nüfus* şeklinde türetilmiştir. Çoğunlukla sayı odaklı bir kavram olarak değerlendirilse de bir şehir, bölge veya bir memlekette oturanların sayısından daha çok kavramları ifade etme için kullanılmaktadır³¹³.

Eski zamanlardan beri insanoğlu bazen din, ekonomik-sosyal şartlar, bazen askeri ve siyasi şartların etkisiyle varlıklarını devam ettirebilmek, sürekliliğini sağlamak, düşmanlarına karşı güçlü olmak istemişlerdir. Bu güçlü olmak isteğiyle başlayan hareketlenmeler ve bunların etkileri günümüze kadar varlıklarını devam ettirmişler bunun doğal sonucu olarakta nüfus konusu bugüne kadar değerini korumuştur³¹⁴.

Anadolu’nun tarihin ilk çağlarından itibaren yerleşim yeri olarak seçilmesinde coğrafi şartlarının ve çevre özelliklerinin, tarımsal üretimin, ulaşım ve ticari faaliyetlerini destekler nitelikte olması nüfuslanma süreçlerinin gelişmesinde de etkili olmuştur³¹⁵.

Bizans’ın 8. ve 10. yy’dan önce İran daha sonra Araplarla yapmış olduğu savaşlar Anadolu’nun nüfusunu olumsuz yönde etkilemiştir. Türk fetihleri sırasında şehirlerin eski canlılığını yitirdiği ve nüfus olarak hayli azaldığı görülmektedir. Savaşların yanında bölgedeki nüfusların azalmasında bir diğer etken ise Bizans’ın takip ettiği tehcir siyasettir. Dönemin Bizans ve Ermeni kaynakları Malazgirt Savaşından sonra Bizans İmparatoru Mihail’in Türklere karşı mücadele yerine Anadolu’daki bakiyelerini Balkanlara doğru naklettiği bildirilmektedir³¹⁶.

1255 yıllarında Anadolu topraklarından geçen *Wilhelm Von Robruk*, Anadolu halkın sadece onda birinin müslüman olduğunu halkın umumiyetle Ermeni ve Rumlardan oluştuğunu ifade etmektedir. Buradan seyyah’ın ifade ettiği üzere bölgede yaşayan insanların gayri müslim olduğu bilinse de sayısal anlamda bu oranı teyit etmek mümkün olmamaktadır³¹⁷.

³¹³ Altıntaş, “Ereğli Şehir Merkezindeki Nüfus Hareketleri”, s.10.

³¹⁴ Altıntaş, “Ereğli Şehir Merkezindeki Nüfus Hareketleri”, s.11.

³¹⁵ Allı, “Ereğli İlçesinin Gelişimi”, s.55.

³¹⁶ Topal, “Aksaray”, s.61.

³¹⁷ Topal, “Aksaray”, s.62.

13. yy.'da Moğol istilas sonucu Anadolu topraklarına doğru büyük bir göç hareketi başlamıştır. Bu göç dalgası ile birlikte göç hareketine katılan nüfus unsurları yaşadıkları hayat tarzının gereği çoğunluğu şehirlere yerleşmişlerdir. Bu istila neticesinde Anadolu topraklarına pek çok İranlı'da gelmiştir. Gelen kişiler aydınlar, dini sınıf, tarikatlar, tacir ve sanatkâr zümresine sahip kişilerdir. Bu istila sonucunda yeni gelenler Konya, Kayseri, Sivas gibi yerlere yerleşmişlerdir³¹⁸.

Simon 13. yy.'da Anadolu'da 100 adet şehir olduğunu ifade etmekte olup, şehir isimlerinden bilgi vermemektedir. *Simon*'un bilgileri ışığında şehir nüfusuna ait bir bilgiye de ulaşılmaktadır³¹⁹.

Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olan Ereğli doğal çevre güzellikleri ve özellikleri, su kaynakları, önemli tarımsal alanlarının varlığı, Akdeniz ile İç Anadolu bölgeleri arasında ulaşım açısından önemli bir konumda olması nüfuslanması açısından önemli bir yer tutmuştur³²⁰.

Sivas Darü's Şifa Vakfiyesinde geçen “*Erākiliye (Ereğli) beldesinin kenar mahallesinde sūk-ı teraküme diye anılan eski eşya pazarında bulunan birbirine bitişik otuz dükkânın tamamıdır*”³²¹ ifadesi geçmektedir.

13. yy.'ın başlarında şehrin oldukça büyüdüğü ve bir *dış mahallenin* olduğu ortaya çıkmaktadır. Şehir gerek Arap akınları ve gerekse Haçlı saldırılarında yağmalanmasına rağmen şehrin konumunu koruduğu ve büyüdüğünü göstermektedir. Şehirde bulunan bir Türkmen pazarının varlığı ise şehirde bir gayrimüslim nüfusun olduğunu da bizlere göstermektedir. Elimizdeki kayıtların yetersizliği şehirde bulunan müslüman ve gayrimüslim nüfusu oranı hakkında bir sonuca varmamızı engellemektedir. Fakat şehrin sadece bir çarşısında otuz dükkânın bulunması şehrin oldukça büyük olduğu izlenimi de vermektedir. Ayrıca şehirdeki vakfiye kayıtlarına göre Türk nüfusunun oldukça yoğun olduğunu da söylemek mümkündür³²².

Karamanoğulları döneminde Ereğli'nin tahmini nüfusunu ortaya koymak için elimizde yeterli bilgiler bulunmamaktadır. *Bertrandon De La Broquiere* Ereğli'den bahsederken

³¹⁸ Faruk Sümer, “Anadolu'da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Ankara 1970, s.6.

³¹⁹ Topal, “**Aksaray**”, s.62.

³²⁰ Allı, “**Ereğli İlçesinin Gelişimi**”, s.55.

³²¹ Kelebek, “**İslam Vakıf Hukuku ve Sivas Darüşşifa Vakfiyesi**”, s.48

³²² Topal, “**Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli**”, s.300-301.

“Etrafında birçok kasaba bulunuyor ve buralarda hep Türkmenler oturuyorlardı ya da ahalisinin çoğunlu Türkmeni³²³” ifadesini kullanmıştır.

Selçuklular devrinde olduğu gibi Karamanoğulları döneminde de bölgede Türkmen nüfusunun yoğun olduğu bilinmektedir. Ancak eldeki kaynaklardan bunların oranlarını vermek pek mümkün değildir. Ereğli çevresinde yapılan mücadeleler neticesinde zaman zaman yıkımlara ve nüfus kaybına sebep olduğu bilinmekte ise de bunlara ait verileri vermek mümkün gözükmemektedir³²⁴.

1500 yılında tahrir defterlerine göre Ereğli’nin 6 mahallesinde 240 vergi neferi (163 Hâne) yaşamaktadır. Bu rakamı bireysel nüfusa dönüştürdüğümüzde 792 kişiye tekabül etmektedir. Nüfusun mahalle ortalaması 40 neferdir. 1518, 1522 ve 1530 tahrir defterleri aynı sonuçları ihtiva ettiğinde ufak değişikliklerin dışında benzer veriler görülmektedir. 1518’de yine 6 mahallede 297 neferin (167 hâne) toplam tahmini nüfus değeri 980 kişidir. Bir önceki tahrire göre mahalle sayısı artmamakla birlikte, nefer sayısındaki artış %24 civarındadır. Mahalle başına düşen ortalama nüfus 49,5 kişiye tekabül etmektedir³²⁵.

Tablo 3: Selçuklu Dönemi Kentlerinin XVI. Yüzyılda Demografik Büyüklükleri

YERLEŞME	TARİH	NÜFUS	KAYNAK
EREĞLİ	XVI. YY.	5.340	KONYALI 1970.

Kaynak (Koray Özcan, "Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri" Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2005, s.311.)

Ereğli’nin Selçuklu Dönemi Kentlerinin 16. yy’da demografik büyüklüğüne bakıldığı zaman nüfus sayısının 5.340 olduğu ifade edilmektedir³²⁶.

1500 yılındaki tahrir defterlerine göre Ereğli’nin 6 mahallesinde 240 vergi neferi (163 hâne) yaşamaktaysada³²⁷, Bertrandon De La Broquiere seyahatnamesinde Ereğli’den bahsederken “Ereğli, eski adıyla Cybistra, topraktan bir duvarla çevrili küçük bir şehirdir yirmiki mahallesi bulunmaktadır³²⁸.” İfadesini kullanmaktadır.

³²³ Broquiere, “Denizaşırı Seyahati”, s.180-181.

³²⁴ Topal, “Karamanoğulları Devrinde Ereğli”, s.311.

³²⁵ Yörük, “Ereğli”, s.27.

³²⁶ Özcan, “Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi”, s.311.

³²⁷ Yörük, “Ereğli”, s.27.

³²⁸ Broquiere, “Denizaşırı Seyahati”, s.180.

Tablo 4: Anadolu Selçuklu Dönemi Kentsel Demografik Çözümlemeler

YERLEŞMELER	ULUCAMİ YÂDA CUMA CAMİLERİ KAPASİTESİ (KİŞİ)	BÜTÇE YÂDA VERGİ MİKTARI (DİNAR)	MAKROFORM BÜYÜKLÜĞÜ (HA)	OLASI NÜFÜS BÜYÜKLÜĞÜ (1000 KİŞİ)					
				MÜSLÜMAN NÜFUSA GÖRE	ÜNSİ ŞEHNAMEŞİNE GÖRE	MEKÂNSAL VERİLERE GÖRE	EKONOMİK VERİLERE GÖRE	XVI. YY. NÜFUS VERİLERİ	ÖNGÖRÜLEN OLASI NÜFUS
EREĞLİ	-	-	27.7	-	-	6.9	-	5.3	6.9
DEMOGRAFİK ÇÖZÜMLERDE KULLANILAN YÖNTEMLER									
MÜSLÜMAN NÜFUSA GÖRE		[ULUCAMİ VE ULUCAMİ İŞLEVİNDEKİ CAMİLERİN KAPASİTELERİ X HANE BÜYÜKLÜĞÜ (5)]+%10 GAYRİMÜSLİM NÜFUS							
MEKÂNSAL VERİLERE GÖRE		[KENTSEL MAKROFORM BÜYÜKLÜĞÜ (M ²) /ORTALAMA KONUT KULLANIM ALANI (200 M ²)] X HANE BÜYÜKLÜĞÜ (5)							
EKONOMİK VERİLERE GÖRE		XVI. YÜZYILDA SIVAS KENT NÜFUSUNUN 120.000 VE BÜTÇESİNİN EN AZ 600.000 DİNAR OLDUĞU KAYDINA DAYANILARAK KURULAN BAĞLANTI.							
ÜNSİ ŞEHNAMEŞİNE GÖRE		XIII. YY. SONUNDA KONYA'DA YEDİ ULUCAMİNİN VARLIĞI VE BÜTÇESİNİN EN AZ 700.000 DİNAR OLDUĞU KAYDINA DAYANILARAK KURULAN BAĞLANTI							
XVI. YY. NÜFUS VERİLERİ		XVI. YY. DEK ANADOLU NÜFUSUNUN BÜYÜK DALGALANMALAR GÖSTERMEDİĞİ YAKLAŞIMI KAPSAMINDA GERİYE DÖNÜK KARŞILAŞTIRMA YAPMA OLANAĞI SAĞLAMAKTADIR.							

Kaynak (Koray Özcan, "Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri" Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2005, s. 313.)

Koray Özcan'ın ifadesinde anlattığı üzere Selçuklular döneminde kentsel demografik çözümlemeler grafiğindeki bilgiler ışığı da Ereğli'nin ilgili devirdeki nüfusu 6.900 olarak gözükmektedir³²⁹.

³²⁹ Özcan, Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi, s.313.

2. EKONOMİK DURUM

İlkel insanlar, parayı icat etmeden önce iki temel korkuya sahipti. Bunlardan biri açlıktan ölmek ve kendinden büyük canlılara yem olmaktı. Yazı ve dümenin icat edilmediği, mikrop ve kıtaların keşfedilmediği, sınıf ve devletlerin kurgulanmadığı, kavramsal evrene adım atılmamış o günlerin tek hedefi hayatta kalmaktır. Bu iki korkuyu uzun bir zaman diliminde ortaya konan keşif ve icatlar sayesinde aşabildik³³⁰.

Toplumsal ilişkiler açısından üzerinde önemli durmamız gereken noktalardan biri ise ekonomik faaliyetlerdir. Anadolu şehirlerindeki esnaf örgütlenmelerinin Osmanlılardan önceye dayandığı yadsınamaz bir gerçektir³³¹.

Selçuklularda iktisadi hayatın ziraat, sanayi ve ticaret gibi üç çeşit faaliyete dayandığını biliyoruz. Bunlardan ilki olan ziraati, uzun zamandır yerleşik hayata geçmiş bulunan Müslüman Türk köylüsü ile bir kısım Hristiyan halkın köylerde yaptıkları her türlü ekim, yaylacılığa müsait otlu ve sulu yerlerdeki Türkmen halkın ve çiftlik sahibi devlet ricaliyle ayan'ın geniş meralarda besledikleri hayvanlar bilhassa koyun sürüleri ve bir de kasabalarla şehirlerde moda olan meyve ve bağcılık teşkil etmekteydi. Bunlardan ilk ikisi olan hayvancılık ve ekim ziraati köylülerle göçebe ve yarı göçebe kitlelerin temel uğraşları olduğu halde meyve ve bağcılığın Selçuklu şehir hayatında mühim bir yeri olduğunu önemle kaydedilmelidir. Konya, Kayseri, Malatya, Amasya ve sair şehirlerde bu çeşit ziraat yalnız mahsul elde etme şekli değil, aynı zamanda halk için bir mesire hayatı ve eğlence vesilesiydi. Bu dönemde Anadolu'da devlet iktisadında dokumacılık ve dericiliğin çok ilerlemiş olduğu gözükmemektedir. Alaşehir, Denizli, Konya, Aksaray, Kayseri, Erzincan gibi Anadolu'nun geniş sahasında bulunan şehir ve kasabalarda dokunan perdeler ve kumaşlar zenginlerin zevklerine cevap verecek kadar iyi durumdaydılar. Fakat şunu da itiraf etmek gerekirse Frenk, Hindü, İran ve Arap memleketlerinden gelen her cins dokuma ürünü olan malzemeler Anadolu'da her tarafta rastlanmaktaydı. Bu hal Anadolu'daki lüks kumaş dokumacılığının memleket ihtiyacını karşılamadığı açık bir delil olarak bizlere gösterilmektedir³³².

Ereğli Orta Anadolu'da ki tarihi yollar üzerinde bulunması ve ticaret kervanlarının uğrak yeri olması nedeniyle gelişimini sürdürmüştür. Diğer yandan Çukurova ile İç Anadolu'yu birbirine bağlayan Gülek Boğazı Geçidi yakınındaki konumu ve Bizans Döneminde Araplarla, Anadolu Selçukluları döneminde de Ermenilere sınır olması hasebiyle

³³⁰ Dursun Ali Yaz, **Paranın Yazılmamış Tarihi Para Antik Çağdan Geleceğe**, Timaş Yayınları, İstanbul 2020, s. 25.

³³¹ Topal, "Aksaray", s.91.

³³² Mustafa Akdağ, "Türkiye'nin İktisadi ve İhtimai Tarihi", Tekin Yayınevi, İstanbul 1979, s. 28-30.

zaman zaman tahribattan uzak kalamamıştır. Her şeye rağmen Anadolu Selçukluları Devrinde Ereğli'nin gerek nüfus, gerekse iktisadi yapı itibariyle şehrsel fonksiyonlarını geliştirdiğini söyleyebiliriz³³³.

Nitekim 1275 tarihinde meydana gelen bir olayda Müslümanlarda bir grup topluluk Tarsus'a gidip orada vefat eden Abbasi Halifesi *Memun*'un mezarını ziyaret etmişlerdir. Fakat dönemin kralı *Leon* onları hapsedince Sultan Baybars'ın bir ordusu ve Türkmenler Kilikya'ya giderek Yumurtalık, Misis ve Tarsus'a kadar varıp halifenin mezarında namaz kılmış ve dualarını etmişlerdir. Askerlerin bir kısmı Kralın payitahtı olan Sis'e (Kozan) kadar ilerleyip yağma hareketinde bulunmuşlardır. Memluk ordusu bölgeden çekilince Ermeniler bu Türkmenleri öldürmüşler ailelerini esir ve mallarını yağma etmişlerdir. Buna mukabil 1276 tarihinde bir Türkmen grubu Maraş tarafından Çukurova'ya inince Kral, amcası Sempad kumandasında onlara karşı bir ordu göndermiştir. Fakat başta kumandan olmak üzere otuz kadar Ermeni Bey'i Türkler tarafından öldürülmüş olup, kendileri de önemli kayıplar vermişlerdir. Böylece bir kısım Türkmenler her yıl Kilikya'da kışlar ve Ermenilerle devamlı savaşlardı. *Suriye-Anadolu, Ayas ve Kayseri* arasında işleyen büyük ticaret kervanları sık sık Ermenilerin ve Türkmenlerin baskılarına hedef oluyorlardı. Ermeniler, Moğollara dayanarak 1276 yılında Suriye'den Kayseri'ye gelmekte olan büyük bir kervanı basınca Türkmenler de Kilikya'dan çıkan bir kervanı Ereğli civarlarında soydular. Kervan 80 adet tüccara ait olup, yalnız bir Hristiyan'dan 120 bin altın Dinar almışlardır³³⁴.

Bu durum, Gülek Boğazı geçidini kullanan küçük ve büyük kervanların Ereğli'ye de uğradığını ve bölgede mübadele hacminin genişlediğini göstermesi bakımından son derece önemli bir olaydır³³⁵.

Ereğli'nin tarıma da her yönüyle müsait durumu, ilçe ve bölgesinde eski tarihlerden bu yana tarımsal üretimi çok taraflı olarak geliştirmiştir. Dünya üzerinde ilk olarak ziraat anıtının Hititler tarafından M.Ö. 1347 yılında Ereğli ilçesinin İvriz köyünde bir kayaya nakşedilişi ve inkişafı ile çeşitlendirilmiş olduğunu gösteren bir vesikadır. Bölgede bugüne kadar en önemli tarımsal üretim sırasıyla hububat, şeker pancarı ve son senelerde öncelik kazanan meyveciliktir³³⁶.

³³³ Yörük, "Ereğli", s.41.

³³⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.511.

³³⁵ Yörük, "Ereğli", s.41.

³³⁶ Konyalı, "Ereğli Tarihi", s.723.

Bu dönemde Ereğli’de meyve üretiminde oldukça faal olduğu gözükmemektedir. Ereğli’ye gelen seyyahlardan biri olan El- Gazzi’nin de ifade ettiği üzere “... Buğday ve diğer hububat ekininden başka bir şey gözükmüyordu. Meyve cinsinden de Sarı Erik vardı³³⁷” ifadesinden burada pek çok çeşitli ürünlerin yetiştirildiği gözükmemektedir.

TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DÖNEMİ EREĞLİ VİLAYETİ VE ŞEHRİN YÖNETİMİ

Selçuklularda idari birimin adı “*eyalet, subaşılık, serleşkerlik*” biçiminde adlandırılmakta ise de Selçuklular ülke topraklarının “*vilayet*” adı verilen idari taksim etmişlerdir³³⁸.

Eyalet, kelime anlamı olarak “*iyala*” yani hükmetmek, idare etmek, anlamından gelmektedir. Bundan dolayı Kemal Paşazade’de “*vilayet eyaleti*” adı geçmektedir. Bu manası ile Selçuklular zamanından itibaren kullanılmaktadır³³⁹.

Sübaşılık, Türkiye Selçuklularında idari birimi ifade için teklif edilen bir addır. Bu adın teklifi için en önemli dayanağımız bu idari birimin başında en büyük kişi olarak “*sübaşı*” bulunmasıdır. Bu idari birimde temel özellik askeri oluşudur³⁴⁰.

Selçuklu şehir ve vilayetlerinde askeri ve idari birimde önemli yeri olan önemli görevlerden biri ise “*serleşkerlik*”tir. *Serleşkerliğin* Türkçe karşılığı ise *Sübaşılık*’tır³⁴¹.

Vilayet ise kelime anlamı olarak “*bir şey üzerinde hâkimiyet*” demek olan “*vilaya*”nın mastarı şeklindedir. “*Hükümdar iktidarı veya hükümdar tarafından teslim edilen iktidar, bir valinin vazifesi manasında*” gelmektedir. Türkiye Selçukluları Devrinde “*vilayet*” genelde şehir dışındaki alanları, taşrayı içine almaktadır. Belirli coğrafi alanları ifade içinde kullanılmıştır ki, buraları sübaşılığa bağlı bir vali’nin idaresinde yer almaktadır³⁴².

Aksaray’de bulunan bir kayıt bizlere bu konu hakkında da aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Kayıta; “*Pervane Muineddin Muhammed Beğ, isyanının kaynağı olan uç tarafına, Kastamonu’ya yöneldi. Çankırı şehrine varınca o tarafların her yerinde ve o vilayetlerin her vilayetinde*

³³⁷ Abuhusayn, A. ve Abuhusayn, T. “*Bedreddin El Ghazzi’nin İstanbul Seyahatnamesi*”. s. 80.

³³⁸ Topal, “*Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli*”, s.297.

³³⁹ Tuncer Baykara, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu’nun İdari Taksimatı*, Sevinç Matbaası, Ankara 1988, s.30.

³⁴⁰ Baykara, “*Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu’nun İdari Taksimatı*”, s. 31.

³⁴¹ Rıfat İlhan Çelik, “Türkiye Selçuklu Devletinde Askeri ve İdari Bir Makam: Beylerbeyliği”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8, 2022, s.209.

³⁴² Baykara, “*Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu’nun İdari Taksimatı*”, s. 30.

servet bakımından meşhur olan bütün mal sahiplerinin mallarına eşyasına el konarak yağmaya bıraktı” ifadesi yer almaktadır. Bundan dolayıdır ki Selçuklularda idari birimin adının “*Vilayet*” olarak söylenmesi uygun görünmektedir³⁴³.

Selçuklular Devrinde Ereğli’nin sınırlarını ve alt birimlerini çıkarmak pek mümkün gözükmemektedir³⁴⁴.

1247-1325 yılları arasında yaşamış olan Türk tarihçilerinden *Memlükli Vezir Baybars Mansuri*, Selçuklu Devleti’nin idari bölge ve beldelerini tasnif etmiş ve bunun sonucunda, Kayseri ve beldelerini; Kayseri, Niğde, Arakliye (Ereğli) ve Ermenek beldeleri Konya ve tabilerini; Konya, Tonguzlu (Denizli) ve tabileri, Karahisar (Afyon), Demirli (Karahisar), Aksaray, Antalya ve Alaiye olarak sınıflandırmıştır³⁴⁵.

Şehrin yönetimine ait bilgiler bizleri Sultan Mesud zamanına götürmektedir 1156’da öldüğü zaman memleketi üç kısım halindedir. Bunlardan Konya, Aksaray ve Niğde oğlu II. Kılıç Arslan’ın idaresi altına girmiştir. Bu bölümde Ereğli’den her ne kadar söz edilmemişse de şehrin yönetiminin çok büyük bir ihtimalle II. Kılıç Arslan’a verilmiş olması düşünülmektedir³⁴⁶.

1171 tarihinde Kılıç Arslan Danişmendliler aleyhinde genişleme siyasetine devam ederek Anadolu’da siyasi birliği sağlama yoluna girişmiştir. Malatya’da hüküm süren karışıklıklar nedeniyle orayı ilhak için sefere çıkmıştır. Danişmendli Feridun kardeşi Muhammed’i Malatya hâkimliğinden düşürünce o da türlü maceralardan sonra Sultan Kılıç Arslan’a sığınarak onu Malatya seferine teşvik etmiştir. Kılıç Arslan’da kendisine sığınan Muhammed’e Ereğli’yi vermiştir³⁴⁷.

Türkler, 11. yy.’ın son çeyreğinden itibaren fethettikleri Anadolu coğrafyasında kendi idarelerini kurmuşlardır. Hiç şüphesiz geniş alanlarda bazı bölünmelerde söz konusu olmuştur. En önemli bölünme feth edilen yerlere kılıç hakkı olarak sahip olan komutanlar arasındadır. Böylece kısmen efsanede olsa Saltuk, Mengücek, Artuk ve Danimend Gaziler, kendi hisselerine ait topraklarda hâkim idiler. Bunlara daha geç olmak üzere Çaka Bey’in topraklarını da katabiliriz. Ancak bu kumandanların, Kutalmışoğulları yani Selçuklu sülalesi

³⁴³ Topal, “Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, s.297.

³⁴⁴ Topal, “Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, s.297.

³⁴⁵ Tekcan, “Konya ve Kayseri’de Şehir Hayatı”, s.70.

³⁴⁶ İbn Bibi, “El- Evâmîrü’l Alâ’iyye fi’l- Umûri’l Alâ’iyye Selçuknâme”, s.14.

³⁴⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.203.

ile ilişkileri önemli durum arz etmektedir. Anadolu Birliği, 12. yy.'ın son çeyreğinde tamamlanmış gibidir. Bu sahalarda II. Kılıç Arslan ilk idari teşkilata gitmiştir. II. Kılıç Arslan onbir oğlunu ülkenin muhtelif şehirlerine “*melik*” olarak göndermiştir. Bu gerçek, Selçuklu ülkesindeki ilk idari bölünme kabul edilebilir. Bu bölünmede şu iki hususun etkili olması kuvvetle muhtemeldir. Bunlardan ilki olarak Ülke hükümdar ve ailesine ait olduğuna göre, Türk hâkimiyet telakkisinin bir neticesi olarak Kılıçarslan ülkeyi, oğulları arasında paylaştırmıştır. Ancak burada paylaşmaya sadece bir kısım idari yetkilerde kabul etmek gerekmektedir. Bu oğullar, gittikleri yerlerde oranın idaresi için ayrı birer “*divan*” yani “*idari teşkilat*” kurmuşlardır. Kılıç Arslan'ın oğullarının gittikleri yerler umumiyetle Selçuklu ülkesine ve topraklarına katılan yeni yerler olup, buradaki amaç bölge halkını Selçuklu idaresine alıştırmak ve ısındırmak, gelecekteki merkezi yönetime hazırlık olmak için yerinde idareye gidilmiştir. Bu taksimat ile Ereğli Melik Sencer Şah tarafından idare edilmeye başlanacaktır³⁴⁸.

Ereğli bu konumunu 13. yy'ın ilk yarısından itibaren koruyamadığı görülmektedir. Çünkü Sinop Kitabelerinde yöneticisi “*Bey*” olarak gözükmektedir. 1215'li yıllarda “*Beğ*” unvanı taşıyan bu yöre “*Uc*” itibar edilmiş olup, “*Vilayet-i Uc*” sayıldığı belirtilmiştir. Niğdeli Kadı Ahmed Sancar Şah'ın “*Vilayet-i Ucat*” da olduğunu ifade etmektedir³⁴⁹.

Sinop'un 1214 tarihinde fethine müteakip şehirde inşa ve imar faaliyetlerine girişilmiştir. Yapılan imar faaliyetlerine Sinop'un fethine katılan büyük emirlerin hepsi katılmıştır. Kitabelerde ise katılan emirlerin tamamının ismi zikredilmiştir. Sinop kalesinin yedinci burcunda bulunan 612/1215-16 tarihli kitabede şehrin yöneticisi olarak *Şucaü'd-din Ahmed Bey* gösterilmektedir. Bu kitabede Arakliye şeklinde gösterilmektedir. Kitabede; “*Ereğli Bey'i tanrının yargılanmasına muhtaç kul Şucaüddin Ahmed Bey bu kale bedenini, yenici Sultan, dünyanın ve dinin değeri Keyhüsrevoğlu Keykavus emriyle 612 yılı Rebiülahır ayında onardı*” ifadesi yer almaktadır³⁵⁰.

1218 tarihli Sivas Darü's-şifa vakfiyesinde Ereğli'de mevkuf dükkânlara sınır olan diğer dükkân sahipleri Hüseyin oğlu Yermubi ve Yusuf oğlu İmadeddin Damin, tarihi kaynaklarda adlarına rastlayamadığımız halktan kişilerdir. Bu kişiler yanında adı kaydedilen Şehabeddin Âlemi'nin kendisine nisbet edilen unvanda belirlendiği gibi Emir-i Âlem (Sancaktar) olduğu anlaşılmaktadır. Ancak eskiden Şehabeddin Âlemi adıyla tanınan sultan

³⁴⁸ Baykara, “Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı”, s. 53-54.

³⁴⁹ Topal, “Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, s.297-298.

³⁵⁰ Topal, “Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, s.298.

dükkânları ifadesi dükkânların Emir-i Âlem olan Şahabeddin adında bir şahıstan sultana geçtiğini belirtmektedir. Olayların tarihi seyrine uyan ifadeye göre, adı geçen Şahabeddin daha önce Selçuklu emirlerinden olup, sonra Suriye'ye giden ve Eyyubi hükümdarı Melik Zahir Aziz'in Atabeyliğine tayin edilen Şehabeddin Tuğrul olabileceği ileri sürülmektedir³⁵¹.

Ancak bu kişinin Ereğli'de yönetimde bulunup bulunmadığı anlaşılmamakta ise de, kendisine ait Ereğli'de dükkânlarının bulunduğu ve sonra Sultana geçtiği kaydı vakfiyelerde yer almaktadır³⁵².

Aksaray'da 1302 yılında geçen bir hadise “o yılda Cahı oğlu, Niğde ve Aksaray arasında bulunan Develü hisar kalesinde istila elini kaldırdı ve ayağını isyan yoluna koydu. Vilayetin he yanında gelirlerin çoğuna el koydu. Halk onun darbelerinden sıkıntıya düştü.” şeklinde bir kayda rastlanılmaktadır. Konyalı ise Ereğli'de Cahı isimli bir mahallenin bulunmasını, Cahı Zaviyesi ve Ereğli'nin köylerinden birinin Cahı ismini taşımasından hareketle bu kişinin Ereğlili bir komutan olduğunu ileri sürmektedir³⁵³.

Şikâri'de geçen bir kayda göre bir süre Ermeniler'in eline geçen Ereğli için; “Ey Nureddin Beg! Bâri Herakle kal'asını kâfir elinde alub mekân edinsek dedi. Oguz begleri bu sözü ma'kul gördüler. Eger Türkmân, eger Oğuz taifesi bir yere cem olub Nureddini Serdar eylediler ki ânın sözüne kimesne muhalefet eylemeyeler. İmadeddin ve Hayreddin, Nureddin Beg'e kethüda eylediler. On bin kılıç, yarar atlı yayak er cem eylediler. Herakle kal'asının üstüne yürüdüler. Ez-in Canib, Herakle kâfirleri kıssayı duyup bir yere cem oldular. Beglerinin adına Kısun derlerdi. Cümle kâfir demüre gark olub taşra çıktı, hazır baş oldular³⁵⁴” ifadesi yer almaktadır.

Ereğli'yi yöneticilerine ait kayıtlar yetersiz olmasından bütünüyle ortaya koymak pek mümkün gözükmemektedir. Ancak Ereğli'nin Karamanoğullarına bağlı şehirlerden biri olarak idari edilmesi muhtemeldir. Karamanoğlu II. İbrahim'in 1464 tarihinde vefatında Karaman'ın bağlı kasabaları dışında yedi şehrin bağlı olduğu belirtilmiş; bu şehirlerin Konya, Kayseri, Ereğli, Aksaray, Larende, Akşehir ve Niğde olduğu ifade edilmiştir. Bu tarihlerde Ereğli'nin Karamanoğullarına bağlı yedi şehirden biri olduğu gözükmemektedir³⁵⁵.

³⁵¹ Yinanç, “Sivas Abideleri ve Vakıfları.” s.20.

³⁵² Topal, “Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, s.298.

³⁵³ Topal, “Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, s.298.

³⁵⁴ Şikari, “Karamannâme”, s.103.

³⁵⁵ Topal, “Karamanoğulları Devrinde Ereğli” ,s.307-308.

SONUÇ

Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Ereğli Şehri adlı tezimizi hazırlarken kaynaklar kısmında üstünde durduğumuz bazı hususlar bulunmaktadır. Tezi hazırlarken hangi ana başlıklar altında ne tür eserler ve kaynaklar kullandığımız bu bölümde açıklamış olup, Sikkeler, Kitabeler, Vakfiyeler, Vekayinameler, Coğrafi Eserler, Mektuplar, Seyahatnameler, Edebi Eserler, Menakıbnameler, Resmi Vesikalar ana başlığı altında konular anlatılmaktadır.

Birinci bölümde şehrin Coğrafi Konumu, İsmi'nin menşei, şehrin tarihçesi ve kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği tarihsel aşamalar anlatılmaktadır. Anadolu'nun önemli geçiş güzergâhında bulunan şehir Toros Dağlarını aşabilmek için elverişli bir doğal geçiş alanı olmuştur. Bin kilometrekarelik bir alanda kendisine yer bulan şehir, Konya Bölgesi'nin de en derin yerini oluşturmaktadır. Divle ve İvriz'in beslediği ova, Obruk Platosu ile kuzeyden çevrili olan kent, akarsuları bakımından cömert bir alandır.

Moltke Ereğli'den bahsederken bunu destekler bir beyanda bulunarak doğal şehrin doğal güzelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Coğrafi şartları ve ikliminin müsaitliği sebebiyle yerleşik hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan tarım ve hayvancılıktada önemli bir yere sahiptir. Kadim zamanlardan beri var olan bu şehir ismide tarihsel süreçler içerisinde değişiklik göstererek günümüze kadar gelmiştir. Hititler zamanında Kybistra olarak geçen şehir daha sonraları ise Herakliye, Ereğliye, Herakleia, Herakle, Reclei, Erachia, Eraelie gibi unvanlarıda kullanmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Ereğli'den bahsederken Hz. Ebubekir'in halifeliği döneminde dönemin Kralı Harkil, eşsiz bir kale yaptığından bahsetmekte olup, kalenin isminde *Harkiliyye* olduğunu ifade etmektedir. 1091 yılında Sultan Alâeddin bu kaleyi feth etmiştir. Savaşta yaralı ve hastalara *Peygamber Pınarının* başındaki çamurdan sürünce mübarek kil merhem bütün derdi olanlara derman olduğundan adına Er-kili yani Er-çamuru denildiğinden bahsetmektedir. Doğu Roma İmparatorluğu döneminde Araplara karşı önemli bir kale konumunda yer almaktaydı.

Eski çağlardan itibaren tarihte yerini alan şehri tarihleyecek olursak M.Ö 7000-5000 yılları arasını işaret eden Neolitik dönem kalıntılarına kadar gidebiliriz. Bu dönemden kalan Arkeolojik eserler bir anlamda bölgedeki halkta mülkiyet fikrinde oluşturmuştur. Ayrıca İvriz'de yer alan İvriz Kaya Anıtı ise tarihte önemli bir yeri olup, İlk tarım abidesi olarakta günümüze kadar gelmiş nadir eserlerden birini oluşturmaktadır. Pers Kralı ile Büyük İskender arasından ki mücadelelerde şahit olan bu kadim şehir, Doğu Roma İmparatorluğu döneminde önemli idari merkezlerden birini oluşturmaktadır. Arap akınları sırasında önemli şahsiyetlere

ev sahipliği yapmış olan Ereğli, Selçuklular Devrinde Haçlı Seferleri güzergâhında bulunduğundan dolayı tarihsel kayıtlarda yerini almıştır.

II. Kılıç Arslan'ın vefatından sonra ülke 11 oğlu arasında bölünmüş olup, Ereğli Melikliğine de Sencer Şah getirilmiştir. Selçuklular için önemli uc şehirlerinden biri olan Ereğli bu önemini Karamanoğulları döneminde de devam ettirmiştir. Karamanoğulları Beyliği kurucusu olan Nure Sofi, beyliğin kuruluş aşamasında ilk zapt ettiği kalelerden birisi ise Ereğli Kalesidir. Karamanoğulları göçebe yaşam tarzına burada geçmiş olup, beyliğinde ilk başkenti olarak burayı ilan ettirmişlerdir. Moğollar döneminde yakılıp yıkılan şehir önemli bir tahribata uğramıştır.

İkinci bölümde ise şehrin fiziki yapısının özellikleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Selçuklular döneminde önemli kültür merkezlerinde birisi olan Ereğli'de Medrese, Saray, İğdişbaşılık, Saray gibi önemli mimari yapılar ve kurumlar bulunmaktaydı. Kaynakların yetersiz olmasından dolayı her ne kadar net ve somut bilgiler veremesek de günün şartlarına göre elde edilen bilgiler bizleri bir anlamda doğruya itmektedir. Mahalle sayısı bakımından 22 mahalleye sahip olan Ereğli, birçok meslek ve meslek mensuplarında bulunduğu önemli merkezlerden birini oluşturmaktadır.

Şehirde önemli mimari eserler bulunmakla birlikte Ereğli Kalesi'nin geçmişi 1199 yılına kadar tarihlendirebiliyoruz. Divle Kalesi, Mindos Kalesi, İvriz Kalesi, İki Delikli Kale, Karahisar Kalesi, Tond Kalesi, Asar Taşı Kalesi, Gâvur Kalesi, Buğdaylı Kale, Polat Kalesi, Kutören Kalesi, Gölören Kalesi gibi mimari eserlerin Ereğli'de bulunması bizlere bir anlamda şehrin ne kadar önemli olduğunda göstermektedir. Tarım ve Hayvancılıkta önemli merkezlerden biri olan Ereğli, sanat ve ticaretinde de devrinde önemli merkezlerinden biri olmuştur.

Üçüncü bölümde şehirde bulunan vakıf kurumları ile mimari eserler ele alınarak incelenmiştir. İslam şehirlerinin en önemli ve en belirgin yapılarını oluşturan camiler etrafındaki diğer yapılarla birlikte şehirlerin vazgeçilmez alanlarını oluşturmaktadır. Ulu Camiler ilk kez Selçuklular döneminde yapılmış olup, çok direkli ve sütunlu yapılar olarak inşa edilmişlerdir. Ereğli'de bulunan Ulu Cami'de aynı özellikleri taşıması bakımından önemli bir yer almaktadır. Şehirde bulunan diğer dini eserler ise, İvriz Cami, Şeyh Şihab-üd Din Makbûl Cami gibi dini eserler kente özellik katan mimari eserlerdir.

Kentte bulunan Medrese, Hamam gibi alanlar bizlere kentin tarihini daha eskiye götürmede yardımcı birer argüman olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaviye olarakta zengin bir

geçmişe sahip olan kentte, Cahı Zaviyesi, Gögez Zaviyesi, Güneri Zaviyesi, Hacı Ali Zaviyesi, Meydan Zaviyesi, Şey Şihab-üd Din Zaviyesi gibi önemli tarihi ve mimari eserlerde yer almaktadır. Köprü bakımından da zengin olan bu saha, Akhöyük Köprüsü, Hortu Köprüsü, Şeyh Şihab-üd-Din Köprüsü, İvriz Köprüsü, Ziya Efendi Köprüsü, Divle Köprüsü gibi mimari eserlere sahip bulunmaktadır.

Dördüncü bölümde şehrin demografik yapısı ve ekonomik yapısı ele alınmış olup, burada verilen bilgiler şehirde yaşayan insan sayısı hakkında bizlere bilgiler vermektedir. Şehir Moğollar döneminde yakılıp yıkılmasına rağmen azımsanmayacak bir nüfusa da sahip bulunmaktadır. Selçuklular Devrinde kentin nüfusu 5 bin ile 10 bin arasında bir rakamı bizlere göstermektedir. İktisadi olarak önemli bir yer tutan Ereğli, gerek nüfus, gerekse iktisadi yapı itibarıyla şehrsel fonksiyonları gelişen önemli iskân alanlarından birini oluşturmaktadır. Selçuklular ve Karamanoğulları döneminde Ereğli vilayetinin durumu değerlendirilmiş olup, Selçuklular zamanında önemli idari merkezlerden birini oluşturmaktadır. Selçuklularda idari birimin adı “*eyalet, subaşılık, serleşkerlik*” biçiminde adlandırılmakta ise de Selçuklular ülke topraklarının “*vilayet*” adı verilen idari taksimlere ayırmışlardır.

Sonuç olarak dönemin önemli şehirlerinden olan Konya, Kayseri, Sivas, Aksaray gibi şehirler ile kıyaslandığı zaman hiçte azımsanmayacak bir ölçüde ve statüde olması kayda değer bir durum olup, şehir hem Selçuklular hemde beylikler devrinde önemli bir yer olarak kendisini göstermektedir.

KAYNAKLAR

Abuhusayn, A. ve Abuhusayn, T. (tarihsiz). *Bedreddin El Ghazzi'nin İstanbul Seyahatnamesi*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Ahmet Eflâki. (1973). *Âriflerin Menkıbeleri-I* (Çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Akdağ, M. (1979). *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Akşit, A. (2014). “Selçuklular Döneminde Kent İskânı ve Mahalleler”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5, s. 69.

Allı, H. İ., *Konya Ereğli İlçesinin Gelişimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Altan, E. (2001). “Haçlı Ordularının Anadolu’da Geçtiği Yollar”, *Belleten* 65., s. 571-582.

Altıntaş, F., *Ereğli Şehir Merkezindeki Nüfus Hareketleri (1834-1845)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2018.

Altuncan M., “<https://www.milliyet.com.tr/tatil/arkeoloji/konusan-sikkeler-neler-anlatiyor-herakleia-definesi-6739827>”, adresinden 14.12.2022 tarihinde alınmıştır.

Apa, G. (2008). *Konya-Ereğli Türk Devri Mimarisi*, Konya: İpek Yayınları.

Atalar, A. H., *Ereğli Herakleia Kybistra Antik Kenti*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2009.

Ateş, İ. (1994). “Vakıf Eserlerinin Onarım ve Restorasyonu İle İlgili Vakfiye Şartlarına Genel Bir Bakış”, *Vakıflar Dergisi* 23, s. 161.

Balık, İ. (2020). “Türkiye Selçuklularında Medrese Öğrencilerinin Sosyo- Ekonomik Durumları”, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, s.137.

Balta, S. T. “İslam Hukuku ve Mer’i Hukukta Câmi/Mescidlerin Kuruluşu, İdaresi ve Hususi Hükümleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2021.

Baş, A., Beylikler Dönemi Hanları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1989.

Baykara, T. (1997). *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Baykara, T. (1988). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara: Sevinç Matbaası.

Bertrandon De La Broquiere, (2000) *Deniz aşırı Seyahati*, (çev. İlhan Arda), İstanbul: Eren Yayınevi.

Boran, A. (2001). *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescidleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Boran, M., *Menakıbnamelerin Yapısalcı Yöntemler İle İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017.

Boydemir, T. İ., *Hurufât Defterlerinde Karaman Ereğlisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008.

Bozkurt, N. (2003). “Medrese”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 28, s. 323.

Çelebi, K. (2013). *Cihannüma-II*. İstanbul: Mahya Yayıncılık.

Çelik, R.İ. (2022). “Türkiye Selçuklu Devletinde Askeri ve İdari Bir Makam: Beylerbeyliği”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8, s.209.

Çelik, Ş., *Ereğli Kazası (1500-1520)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990.

Çolpan, N., *Hititlerin Anadolu'ya Göçü ve Çevre Kültürlerle Etkileşimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

Çulpan, C. (2002). *Türk Taş Köprüleri Ortaçağ'dan Osmanlı Devri Sonuna Kadar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Darkot, B. (1991). “Ereğli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.IV, s. 308.

Demir, F. “Anadolu Selçuklu Dönemi Medreseleri ve Medrese Eğitimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2019.

Demirkent, I. (2014). *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Dursun, S., *1246 (1831) Tarihli 3463 Numaralı Nüfus Defterine Göre Ereğli'ye Bağlı Köy ve Mahallelerin Nüfusu (Sayfa-76-141)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2020.

Dülgerler, O.N. (2006). *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tanci. (2000). *İbn Battûta Seyahatnamesi-I* (çev. A.Sait Aykut), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Emecen, F.M. (2013). *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Emiroğlu, İ. “Konya’da Hamam Kültürü ve Kullanım Eşyaları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010.

Erel, H. (2005). *Ereğli ve Yöresi Heracieia Kybistra*, Konya: Memleket Yayınevi.

Erel, H. (2017). *İvriz*, Konya: Olgun-Çelik Yayınları.

Ergenç, Ö.(1984). “Osmanlı Şehrindeki Mahalle’nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları* 04, s. 69.

Ertuğrul, A., *Anadolu Selçukluları Devrinde Yazılan Bir Kaynak: Niğdeli Kadı Ahmed’in El-Veledü’ş- Şefik ve’l- Hâfidü’l – Halik’i*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009.

Evliya Çelebi. (2006). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi III*, (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Eyice, S. (2001). “Kale”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, s. 234.

Eyice, S. (1992). “Bedesten”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 05, s. 302-303.

Fidancı, F., *Pithos Buluntuları Yoluyla Kuşadası, Kadıkalesi'ndeki Bizans Yapılaşmalarına İlişkin Öneriler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2016.

Güç, Ş. (2015). *Karamanoğlu Atası Nûre Sofî*, Ankara: Berikan Yayınevi.

Gümüşçü, O., *XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997.

Gürbudak, T. (1993). *Zaman Sürecinde Ereğli*, Konya: Etader Yayınları.

Gürbudak, T. (2013). *Tarihte Ereğli Ereğli'de Folklor*, Konya: Korza Yayınları.

Gürbüz, S.M. “Kayseri Taş Köprüleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2012.

Gregory Abûl Farac. (2005). *Abû'l Farac Tarihi* (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Hacıgökmen, M. A. (2010). “Selçuklular Zamanında Ahiler Hakkında Bir Araştırma”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4, s.105-120.

Helmuth Von Moltke. (1999). *Moltke'nin Türkiye Mektupları* (çev. Hayrullah Örs). İstanbul: Remzi Kitabevi.

İbn Bibi. (2020). *El- Evâmirü'l Alâ'iyye fî'l- Umûri'l Alâ'iyye Selçuknâme* (çev. Mürsel Öztürk), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Karpuz, H. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, C.III.

Kejanlı, T. (2010). “Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Kent Sistemi, Kale ve Merkez-Çarşı Gelişimi”, *Social Sciences* 5, s.290.

Kelebek, M. (2015). *İslam Vakıf Hukuku ve Sivas Darüşşifa Vakfiyesi*, İstanbul: Ravza Yayınları.

Kerimüddin Mahmud-i Aksarayi. (2000). *Müsâmeretü'l-Ahbâr* (çev. Mürsel Öztürk), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Koca, S. (2009). “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın Güvenlik Politikası”, *Gazi Türkiyat 1*, s.190.

Koçyiğit, E. “Antalya Türbeleri”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2021.

Konyalı, İ.H. (1970). *Abideleri ve Kitabeleri ile Ereğli Tarihi*, İstanbul, Fatih Matbaası.

Korkmaz, S., *Burdur İli Osmanlı Dönemi Kitabeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2019.

Köprülü, F. (1942). “Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü”, *Vakıflar Dergisi 2*, s.1

Kuban, D. (1968). “Anadolu - Türk Şehri: Tarihî Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler”, *Vakıflar Dergisi*, s.53.

Kuran, A. (1969). *Anadolu Medreseleri I*, Ankara.

Madran, E. (1989). “Seyahatnamelerde Anadolu Kenti”, *X. Türk Tarih Kongresi*, C. III, s. 1303-1322.

Memiş, E. (2012). *Tarihi Coğrafyaya Giriş*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Önge, Y. (1995). “Anadolu’da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları”, *Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları*, s.9.

Önkal, A. ve Bozkurt, N. (1993). “Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 07, s. 46.

Özaydın, A. (1999). “İbn Bibi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XIX, s.379.

Özcan, K., *Anadolu’da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2005.

Polat, Ö., *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2011.

Samurlu, H. “Osmanlı Döneminde Konya Ereğlisi’nde Tasavvufi Hayat, Tekke ve Zaviyeler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004.

Sarıhan, A., *Konya-Ereğli Müzesinde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2019.

Senan, F.(1961). *Tarihte ve Coğrafyada Konya Ereğlisi*, İstanbul: Ercan Matbaası.

Seven, F., *Vekayinâmelerde Bulunan Anadolu Selçuklu Devleti’nin Diplomatik Vesikaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2019.

Sevindi, B., “Konya ve Çevresinde Yer Alan Vakıf Kayıtlarında Ulu Cami Olarak Geçen Camiler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya, 2020.

Strabon. (2015). *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası (XII-XIII-XIV)* (çev. Adnan Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Steven Runciman. (2019). *Haçlı Seferleri Tarihi Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Krallığı’nın Kuruluşu* (Çev. Fikret Işıltan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sümer, F. (1984). *Eski Türklerde Şehircilik*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Sümer, F. (1970). “Anadolu’da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, s.6.

Şimşek, B., *Konya Müzesinde Bulunan Pers Sikkeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2021.

Şikari. (2005). *Karamannâme* (Haz. Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu), İstanbul: Karaman Valiliği, Karaman Belediyesi.

Tanyeli, U., Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11. 15. Yy.),Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1987.

Taşkınlar, S. S. (2006). *Ereğli'nin Tarihi ve Mimari Yapıları*, Niğde: Form Basın Yayınları.

Tekcan, R. A., *Anadolu Selçuklu Devleti Merkezi Şehirlerinden Konya ve Kayseri'de Şehir Hayatı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,2012.

Tiro, A. O., *İ.Ö. İkinci Bin Yılın İkinci Yarısında Hitit-Batı Anadolu İlişkileri Bölgenin Etnik ve Siyasi Yapısı Hakkında Kaynaklara ve Yayınlara Genel Bir Bakış*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın,2011.

Topal, N., *Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2006.

Topal, N. (2012).“Türkiye Selçukluları Devrinde Ereğli”, (Edt. Sayar A.), *Ulusal Her Yönüyle Türkmenler ve Konya Ereğli Yöresi Türkmenleri Sempozyumu (İskânları, Kültür-Sanatları, Ağızları, Edebiyatları)*, s.296.

Topal, N. (2012). “Karamanoğulları Devrinde Ereğli”, (Edt. Sayar A.) *Ulusal Her Yönüyle Türkmenler ve Konya Ereğli Yöresi Türkmenleri Sempozyumu (İskânları, Kültür-Sanatları, Ağızları, Edebiyatları)*, s.305.

Tuncel, M. (1995). “Ereğli Türkiye’de Bazı Yerleşim Yerlerinin Adı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XI, s. 290-291.

Turan, O. *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Turan, O. (1958). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Uluçay, A., *Cumhuriyet Dönemi Ereğli Nüfusu (1927-1960)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde,2021.

Uskun, S., *Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Anadolu'da Ticaret ve Ticaret Yolları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray,2018.

Uzluk, F. N. (1958). *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*, Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası.

Ülken, H.Z. (1971). “Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği”, *Vakıflar Dergisi* 9, s.21.

Ünal, T. (1986). *Karamanoğulları Tarihi*, Konya: Arı Yayınevi.

Yassıbaş, S., *Cumhuriyet Dönemi Ereğli (Konya) İlçesi'nin Siyasi, Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Tarihi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara,2003.

Yaz, D.A. (2020). *Paranın Yazılmamış Tarihi Para Antik Çağdan Geleceğe*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Yediyıldız, B. (2012). “Vakıf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 42, s. 475.

Yinanç, M.H.(2020). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yinanç, R. (1991). "Sivas Abideleri ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, s.20.

Yörük, D. (2009). *XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası*, Konya: Ereğli Belediyesi Yayınları.

W. M. R. (1970). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

